T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ BALOLARI
(1923-1938)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELVA KASIMOĞLU

İSTANBUL 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ BALOLARI
(1923-1938)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELVA KASIMOĞLU

Tez Danışmanı:
PROF. DR. BÜLENT BAKAR

İSTANBUL 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **I**
ÖNSÖZ ..... **III**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VII**
KISALTMALAR ..... **IX**
GİRİŞ **1**
1.CUMHURİYETİN İLK DÖNEMİNDE BALO VE BALO ÇEŞİTLERİ **9**
1.1.Bir Terim Olarak Balo 9
1.2.Balo Çeşitleri 12
1.2.1.Resmî Balolar 13
1.2.1.1.Cumhuriyet Baloları 14
1.2.1.2.Millî Bayram ve Önemli Gün Baloları 17
1.2.1.3. Elçilik Baloları ve Yabancı Devlet Adamları Şerefine Tertip Edilen Balolar 18
1.2.2.Özel Balolar 20
1.2.2.1.Maskeli Balolar 20
1.2.2.2.Kostümlü Balolar 21
1.2.2.3.Yardım Baloları 23
1.2.2.4.Çocuk Baloları 24
1.2.2.5.Yılbaşı Baloları 25
1.2.2.6.Şahıs Baloları 26
1.3.Cumhuriyet Döneminde İlk Balo 27
1.4.Atatürk'ün Katıldığı Son Balo 29
2.BALONUN HAZIRLIK AŞAMALARI **33**
2.1.Balo Hazırlık Heyeti ve Görevleri 33
2.2.Davetli Listeleri, Davetiye ve Biletler 34
2.3.Servis Elemanları ve Diğer Görevli Kişiler 37
2.4.Yeme-İçme ve Menü 38
2.2.Mekân 41
2.2.1.Balo Salonları 41
2.2.2.Diğer mekânlar 43
2.3.Ulaşım 44
2.4.Müzik 45
2.5.Giyim 46
2.5.1.Kadınlar 48

2.5.2.Erkekler.....50
2.5.3.Çocuklar.....52
2.6.Dans.....52
2.7.Etkinlikler.....55
3.BALONUN SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ 58
3.1.Siyasi Etkileri 58
3.2.Sosyal Etkileri.....66
3.3.Kültürel Etkileri.....71
SONUÇ.....75
EKLER.....77
KAYNAKÇA.....97

ÖNSÖZ

"Cumhuriyet Dönemi Baloları (1923-1938)" başlıklı tez konumuz, Atatürk dönemi içerisinde tertip edilmiş olan baloları ele almaktadır. Bir balonun hazırlık süreci, bu süreci kimlerin yönettiği ve yürüttüğü, ne tür mekânların tercih edildiği, düzenlenen etkinliğin ne amaçla yapıldığı, kimlerin katılım sağladığı, kadın, erkek ve hatta çocukların nasıl bir hazırlık yaptığı, balolara ulaşımın nasıl sağlandığı hülasa resmî veya gayri resmî bir balonun tüm yönleriyle nasıl bir hazırlık serüveni olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Hazırlık aşamasının akabinde bir baloda kadın ve erkeklerin birbirlerine nasıl davranması gerektiği, âdâb-ı muâşeret kitaplarından tespit edilerek, baloda ne tür yiyecek ve içeceklerin tüketildiği, ne tür müzik ve dansların yer aldığı, hangi kıyafetlerin giyildiği, hatıratlardan yola çıkarak bir baloda nelerin yaşandığı ve konuşulduğu, balonun hangi temada düzenlendiği, piyango, çekiliş vs. hangi etkinliklerin yapıldığının tespiti amaçlanmaktadır. Baloların ne şekilde ilan edildiği, balo tertip edildikten sonra baloların ne şekilde haberlere yansıdığı, hangi görsellerin kullanıldığı, köşe yazılarında yazarların balolar hakkında yaptığı her türlü eleştiriler, balolar hakkında gazeteye gönderilen okur mektuplarından baloların halk üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunun tespiti edilerek toplumun balolara nasıl bir yaklaşım sergilediği sorularına cevap aranmıştır.

Çalışmamızda kullanılan kaynaklar Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv belgeleri, 1928 ile 1938 arasında yayınlanan gazeteler, âdâb-ı muâşeret kitapları, dergiler ve mezatlardan satın alınan efemeralar olmuştur. Efemeraların satın alınarak, somut objeler üzerinden mesela şamdan, bardak, çanta, ipek mendil gibi malzemelerin tahlili o dönem bir balonun tertibi hakkında bizlere daha hissi ve somut duygular yaşatmaktadır. Bu da çalışmayı hazırlarken sadece yazılı ve görsel kaynaklara değil, objelere de dayanarak hazırladığımızın bir kanıtıdır. Böylelikle bir baloya katılıp hatıra olarak kendilerine hediye dilen bardağı biz de baloya katılmış gibi aynı hisle idrak edebiliyoruz ve o hissiyatı çalışmanın yazımına aktarması hedeflenmiştir. Cumhuriyetimizin yüzüncü yılını geride bırakırken, erken dönemin en önemli etkinliklerinden biri olan balolar hakkında şu ana kadar kaynak olabilecek bir eser kaleme alınmamıştır. Erken Cumhuriyet döneminin en önemli eğlence usullerinden

olan baloların yaklaşık bir asırlık tarihinin incelenmemiş olması bizim karanlık kalan bu dönemi inceleyerek aydınlatmamızın en temel sebebidir.

Literatür taraması yapıldığında Doğan Duman'ın 1997 yılında Toplumsal Tarih dergisinde yazdığı "Cumhuriyet Baloları" ve 2016 yılında yayımladığı "Osmanlıdan Erken Cumhuriyet Dönemine: Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar" isimli iki makale yazdığı görülmektedir. Aynı şekilde Cemre Arı, Merve Aslaner, Ilgın Balkan, Gizem Başpınar, Şeyma Bayrak'ın ortak çalışması olarak Kebigeç dergisinde 2014 yılında yayımlanan "Cumhuriyet Baloları" isimli bir makale daha bulunmaktadır. Fakat bu çalışmalar oldukça kısa tutulmuş ve balonun hazırlık aşamaları hakkında istenilen düzeyde bilgiler mevcut değildir. Cumhuriyet dönemi balolarıyla ilgili olarak yapılan yayın tarama çalışmasının sonucunda, ulaşılabilenler dahilinde, bu konuda müstakil ve bilimsel bir çalışmaya rastlanamaması böyle bir çalışmasının yapılmasını gerekli kılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde balonun tanımı, Osmanlı tarihindeki yeri, önem arz etmesi sebebiyle tertip edilen ilk Cumhuriyet balosu ve Atatürk'ün katıldığı son balo incelenmiştir. İkinci Bölümde bir balonun tertip edilmeye karar verilmesinden itibaren takip edilen adımların hepsi sırası ile ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise baloların siyasi, sosyal ve kültürel etkileri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayı hazırlama sürecinde beni destekleyen, faydalanabileceğim kitaplar hakkında bana bilgi veren ve beni yönlendiren danışmanım Sayın Prof. Dr. Bülent Bakar'a teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmam süresince yardımlarını gördüğüm, İsam Kütüphanesi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri ve Beyoğlu Belleği personeline; en önemlisi de beni her zaman destekleyen, bana huzurlu bir çalışma ortamı temin eden ve her türlü imkân ile kolaylığı sağlayan annem, babam ve kardeşlerime teşekkür ederim…

ÖZET

I. Meşrutiyet ile birlikte gelen değişimlerle hızlanan alafranga yaşam, toplumun düşüncesini, zihni şekillenişini etkilemiş ve değiştirmiştir. Osmanlı modernleşmesinde üst ve orta tabakayla sınırlı kalan Batılılaşma Cumhuriyet modernleşmesinde elit zümreler vasıtasıyla toplum hayatına geçirilmiştir. Haberleşme ve ulaşım alanında meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle Batılı yaşama biçimleri toplumsal alana aktarılmış, bunun orta tabaka tarafından da benimsenmesi hedeflenmiştir. Bu görev de askerler, bürokratlar, öğretmenler aracılığıyla yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca gazete haberleri ve âdâb-ı muâşeret kitapları da önemli ölçüde etkili olmuştur. Adâb-ı muâşeret kitaplarından da kolaylıkla takip edilebilecek bu değişim, eğlencelerde nasıl davranılacağı, davetlilerin hangi kıyafetleri giyeceği ve hangi konulardan konuşulacağı şeklinde bir dizi kuralları topluma aktarmaktadır. Gazete haberlerinde yer alan balo haberleriyle de toplumun ilgisi aktif tutulmaktadır.

Cumhuriyet ilanını müteakip kurulan yeni devletin yaptığı pek çok inkılâp, belki de hemen hemen hepsi, Batı menşeiliydi. Sosyo-kültürel alanda yapılan inkılâpların yanı sıra yaşam tarzı olarak da bir yasa ile ilan edilmeyen bir inkılâp diyeceğimiz balo tertipleri, cumhuriyetin başlarında sosyal hayatta kendisini ziyadesiyle göstermiştir. Gerçekleştirilen inkılaplarla yeni bir sosyal ve kültürel yapı oluşturma yönünde önemli adımlar atılmıştır. Oluşturulmak istenen sosyo-kültürel yapının sergilenmesi ve Cumhuriyet'in modern yüzünün temsili olarak da balolar bir araç olarak kullanılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, baloları Batılılaşma projesini gerçekleştirme doğrultusundaki birçok yeniliğin topluma aktarılmasında bir araç olarak görmüş ve Cumhuriyet balolarını geleneksel hale getirerek halkın ilgisini toplamayı başarmıştır. Toplumun sınırlı bir kesiminin balolara katılım sağlayabilmesine rağmen yarattığı etkiler bakımından balolar inkılâpların halka aktarılması ve modernleşme sürecinde oldukça etkili olmuştur.

Baloların verdiği modernleşme imgesinin toplum için bir örnek teşkil etmesi hedeflenmiştir. Kadın ve erkeklerin beraber eğlencelere katılabileceğinin mümkün

olduğu balolar ile halka gösterilmiş ve toplumdan bu bilinçle hareket etmeleri beklenmiştir. Yönetici kadro ve elit insanlar bu değişime öncülük etmeye çalışırken, toplum bu yeni eğlence kültürüne uyum sağlamada güçlük çekmiştir. Bunun için de millî bayramlarda balolar düzenlenmiş, Mustafa Kemal Atatürk de düzenlenen bu balolara katılmaya özen göstermiştir. Batı'da ortaya çıkan asıl balo ruhundan bağımsız olarak Türk halk oyunları, dansöz oynatılması gibi etkinliklerle kültürümüze ait değerler balolara dâhil edilmiş ve halkın bu yeni eğlence tarzına alışması için çaba gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balo, Suare, Davet, Eğlence, Dans, Büfe, Cazband.

ABSTRACT

European life, which accelerated with the changes that came with the First Constitutional Monarchy, affected and changed the thinking and mental shaping of the society. Westernization, which had been limited to the upper and middle classes in Ottoman modernization, was introduced into public life through the elite in Republican modernization. With the impact of the developments in the fields of communication and transportation, Western ways of life were transferred to the social sphere and it was aimed to be adopted by the middle class. This task was tried to be disseminated through soldiers, bureaucrats and teachers. Newspaper reports and etiquette books also played an important role. This change, which can be easily traced in etiquette books, conveys to society a series of rules on how to behave at parties, what clothes the guests should wear and what topics to talk about. The public's interest is also kept active by the news about the balls in the newspapers.

Many, perhaps almost all, of the reforms made by the new state established following the proclamation of the Republic were of Western origin. In addition to the reforms in the socio-cultural field, proms, which we can call a lifestyle reform that was not declared by a law, showed itself in social life at the beginning of the republic. With the revolutions, important steps were taken to create a new social and cultural structure. Proms were used as a tool to exhibit the socio-cultural structure to be created and to represent the modern face of the Republic.

Mustafa Kemal Atatürk saw balls as a means of conveying many innovations in the direction of realizing the Westernization project to the society and succeeded in gathering the interest of the public by making the Republican balls traditional. Despite the fact that a limited segment of the society was able to attend the balls, the balls were very effective in terms of the effects they created in terms of transferring the reforms to the public and in the modernization process.

The image of modernization given by the balls was intended to set an example for the society. The public was shown that it was possible for men and women to participate in entertainment together, and society was expected to act with this awareness. While the ruling cadre and the elite tried to pioneer this change, society

had difficulty adapting to this new entertainment culture. For this reason, balls were organized on national holidays and Mustafa Kemal Atatürk took care to attend these balls. Independent of the original ball spirit that emerged in the West, the values of our culture were included in the balls with activities such as Turkish folk dances and belly dancers, and efforts were made for the public to get used to this new entertainment style.

Keywords: Ball, Soiree, Invitation, Entertainment, Dance, Buffet, Jazzband.

KISALTMALAR

a.g.e. :Adı Geçen Eser

a.g.m. :Adı Geçen Makale

akt. :Aktaran

BCA :Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

CBA :Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Bkz. :Bakınız

bty. :Basım Tarihi Yok

byy. :Basım Yeri Yok

C. :Cilt

CHF :Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP :Cumhuriyet Halk Partisi

çev. :Çeviren

ed. :Editör

İBBA : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

p. :page

s. :sayfa

S. :sayı

TBMM :Türkiye Büyük Millet Meclisi

yy. :yüzyıl

haz. :Hazırlayan

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme hareketleri siyasal alanda meşrutiyetin ilanıyla basamak atlarken sosyo-kültürel yaşamda bir Batı eğlence usulü olan balolar, imparatorluğun son dönemlerinde görülmeye başlanmıştı. Gayrimüslim çevrelerce sınırlı kalan bu eğlence türü Osmanlı kültüründe kendine yer bulamamıştır. Osmanlı devlet adamlarının ilk kez bir baloya katılması 1829'da olmuştur. 1828'de Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na açtığı savaş, başta İngiltere olmak üzere Avrupalıları endişelendirmişti. İngiltere'nin de çabaları sonucu 14 Eylül 1829'da Edirne antlaşması imzalanmış ve savaş sona ermişti.[1] Savaşın ardından İngiltere hükümeti, barışı kutlamak için İngiliz elçisi Sir Robert Gordon'dan bir eğlence tertip etmesini istemişti. İngiliz elçisi Gordon, 4 Kasım 1829'da, Haliç'te İngiliz elçiliğine ait Blonde firkateyninde verdiği baloya padişah dâhil tüm Osmanlı adamlarını davet etti.[2] II. Mahmud, ortamın uygun olmamasını bahane ederek baloya katılmayacağını bildirmiştir fakat devlet ricalinin baloya katılmasına müsaade etmiştir.

Tepki çekmemek için halkın gözünden uzak bir yerde, bir gemide tertip edilen baloya katılıp katılmamak konusu Osmanlı devlet adamları arasında bir telaşa sebep olmuştu. Reisülküttap baloya gitmemekte ısrar etmişti. Çeşitli tartışmalar sonucunda baloya gidilmezse İngiltere ile diplomatik kriz yaşanır, ilişkiler kopar ve bunun sonucu Rusya yeniden savaş açar endişesi ile baloya katılma kararı alınmıştır. Bu kararın alınmasında Padişah II. Mahmud ve Serasker Hüsrev Paşa büyük rol oynamıştır.[3]

Hüsrev Paşa, İngiliz elçiliğinin tertip ettiği baloya katılmayı teşvik etmiş fakat sonra mecburen gittiğini söylemiştir. Vakanüvis Lûtfî Efendi, Hüsrev Paşa'nın bu tavrı ile ilgili "*İngiltere elçisi, Tersane halicindeki gemisinde tertipleyeceği balo için devlet adamlarını davet etmişti. O vakte kadar alafranga ziyafet ve özellikle de balo İstanbul'da görülmüş şey değildi. Hadiseyi işitenler şaşkınlıklarını gizleyememişler,*

[1]Şerafettin Turan, *"Edirne Antlaşması",* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt X, Ankara 1994, s.442-443.
[2]Sir Adolphus Slade, *Türkiye Seyahatnamesi*, (akt. Ali Rıza Seyfioğlu), Genel Kurmay Başkanlığı, Ankara 1945, s.128-129.
[3]Slade, *a.g.e*., s.129.

hayli eleştiri ve sitem dolu sözler etrafta dolaşmaya başladı. Baloya giden devlet adamlarımız sabaha dek türlü oyunlarla ve eğlencelerle vakit geçirdiler. Ertesi gün Serasker Hüsrev Paşa'ya, 'Balo nasıl' diye sorulunca, 'Az vakitte mükemmel bir davet hazırlamışlar, biz bir ayda hazırlayamazdık. Gerçi çatal-bıçak gibi hoş olmayan şeyler vardı ama gitmek zorundaydık, resmi bir davet idi' diyerek iki yüzlü bir cevap verdi. Hâlbuki padişahı ilk defa çatal ve bıçakla tanıştıran da Hüsrev Paşa idi" cümlelerini resmi tarihe kaydetmiştir.[4]

İngilizler bütün Osmanlı devlet adamlarını baloya davet etmişlerdi. Serasker Hüsrev Paşa, Halil Paşa, Kapudan Paşa, Silahdar Ağa, Kahvecibaşı Bekir Efendi, Baş Hekim Mustafa Behcet Efendi, Reis Efendi ve ulemadan Abdülhak Molla baloya katılan devlet adamlarındandı.[5] Osmanlı devlet adamlarının hayatlarında ilk defa gidecekleri böyle bir davette nasıl davranacaklarını merak konusu olmuştu. Özellikle Avrupalı kadınlar, Türk Paşaları baloya katılacağı için oldukça endişeliydi. "*Bizi baloya sırf Osmanlıları eğlendirmek için dans etmeye çağırıyorlar...*" diye söylenen Avrupalı kadınlar, "*Osmanlıların kadınlar hakkındaki tavırlarını biliyorsunuz, buna rağmen yine de böyle adamlar için bizi baloya çağırıyorsunuz..."* diye İngiliz elçisine çıkışmışlardı. Fakat balo günü gelince tüm bu endişeler yerini neşeye bırakmış, madam ve matmazeller güle oynaya davete katılmışlardı.[6]

Padişahın, Osmanlı devlet adamlarının baloya gitmesine izin vermesi İngiliz elçiliğini rahatlatmıştı. Osmanlı ricalinin baloya katılabilmesi için bazı şartlar gerekiyordu. Baloya katılabilmek için öncelikle padişahın izni gerekiyordu. İkinci bir şart ise tertip edilen balonun Osmanlı millî ve dinî değerlere engel teşkil etmemesiydi. Balo daveti geldiğinde Sultan II. Mahmud baloya gidilmesine büyük bir memnuniyetle izin verip başka resmî bir davet olduğunda kendisinin bile katılabileceğini bildirmiştir. İngiltere adına resmî olarak Osmanlı ordusunda tuğamiral rütbesiyle uzun yıllar görev yapan ve Müşavir Paşa olarak ün kazanan Sir Adolphus Slade hatıralarında "*Hristiyanların kadın, içki, oyun kepazeliği ile baştan çıkarmaya en güç razı ettikleri kişi Reis Efendi, yani Osmanlı Hariciye Nazırı olmuştu*" demiştir.

[4]Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, (akt.Yücel Demirel), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt II-III, İstanbul 1999, s.443-444, Abdülhak Molla, *Târîh-i Livâ-Sultan II. Mahmud Portresinden Farklı Bir Kesit*, (haz. Mehmet Yıldız), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.108-109.
[5]Abdulhak Molla, *a.g.e.*, s.108-109, Lûtfî Efendi, *a.g.e.*, Cilt II, s. 443-444.
[6]Slade, *a.g.e.*, s.128.

Fakat kendisinden başka davet edilen tüm zatların baloya katılacağını öğrenince kendisi de baloya katılmaya razı olmuştur.[7]

Balonun tertip edileceği gün şiddetli yağmurlar yağdığından balo, birkaç gün ertelenmişti. Ayrıca şiddetli yağmur, Blonde firkateyninin güvertesinde yapılan süslerin ve açılan tentelerin bir iki kez bozulmasına sebep olmuştu. Yağmurlu geçen birkaç günden sonra 4 Kasım 1829'de akşamı yatsı namazından sonra gemiye sandallarla giden Osmanlı devlet adamları firkateyninin kıç tarafındaki Türk, Rus ve İngiliz bayraklarının bulunduğu yerde hazırlanan bölüme toplanmaya başladılar. Türk ve Rus bayrakları yan yana koyulmuş ve yanlarına süslü büyük harflerle "*sulh*" diye yazılmıştı. Paşaların bir sedir yerleştirilmiş, sedirin üzerine değerli kaşmir şallar örtülmüştü. Bunun tam karşısına da Avrupalı kadınların oturacakları başka bir sedir kurulmuştu. Slade, "*Kadınlar burada şık ve zarifçe oturacaklar, karşılarındaki o dört karılı denilen heybetli Türk paşalarının muayene ve incelemelerinden geçeceklerdi*." yorumunu yapmıştır. Baloya katılan Paşalar sedire yerleşip oturdular. İçlerinden bazıları daha da rahat etmek için kendi haremlerindeymiş gibi ayakkabılarını çıkarıp ve bağdaş bile kurmuşlardı. Kahveler, çaylar içildi, güvertede vals başladı. Paşalar vals seyretmek için yanlarında bulunan kadınları bırakıp sedirden kalktılar. Slade "*Cübbeleri olmasa belki onlar da bir işe girişirlerdi!*" yorumunu yapmış ve Osmanlı paşalarının dansa karşı olumsuz bir tavırda olmadıklarını alaycı bir şekilde değerlendirmiştir.[8]

Türk Paşalarının ilk kez gördükleri bu danslı ve içkili davete yaklaşımları farklı farklı olmuştu. Davetliler arasında bulunan ihtiyar kapıcıbaşı zevk ve şevkten büyülenmiş bir halde Slade'e, "*Hayret edilecek şey!... Elli yedi yıl yaşadım, böylesini ilk görüyorum...*" demiştir. Kaptanı Derya yani Deniz Kuvvetleri Komutanı kapıcıbaşının aksine, baloya daha çok uyum sağlamıştı. İngiliz elçisiyle ve bazı büyük subaylarla bir tür kâğıt oyunu olan ecarte oynamıştı ve epeyce para kaybetmişti. Baloya katılmayı teşvik edenlerin başında gelen Serasker Hüsrev Paşa ise pek neşeli davranmıştı. Her şeyi dikkatle inceliyor, tanıdıklarının kulaklarından tutup şakalar yapıyor, yanaklarını okşuyordu.

[7]Slade, *a.g.e.*, s.129.
[8]Slade, *a.g.e.*, s.129 ve Lûtfî Efendi, *a.g.e.*, s.444.

Baloya, padişah II. Mahmud'un yakınlarından Silahtar Paşa ile kâtibi Mustafa Efendi, binbaşılar, sırmalı Hussar elbisesi giymiş askerî padişah yaverleri de katılmıştı. Silahtar Paşa ile kâtibi Mustafa Efendi, Avrupalı kadınların başını döndürmüş ve baloda dikkat çeken kişilerden olmuşlardı. Avrupalıların dikkatini çeken bir diğer kişi de Avni Bey isimli bir görevliydi. Slade Avni Bey'den övgü ile bahsetmiştir: "*Avni Bey İstanbul'un yukarı sınıfını saracak olan alafrangalığın tam bir aynası idi. Eğer başında bir fes olmayıp ta açık olsaydı kendisi herkes hakikaten bir Frenk, bir Avrupalı zannederdi. Elbisesi çok güzel yapılmıştı ve Türkler içinde ilk Avrupa usulü boyunbağı kullanan adam Avni Bey olup bu boyunbağı da her zaman çok zarif bağlanmış bulunuyordu; kunduraları, ipek çorapları da kendisine yaraşıyordu.* Avni Bey ilk defa katıldığı bu yabancı ortamda Türklere özgü vakarlı, ağırbaşlı tavır ile Fransızlara özgü ani ve şiddetli reveranslar arasında ölçülü bir şekilde hareket etmiş ve valslere katılmıştı.

Baloya dair en çok takdiri en başından beri baloya karşı çıkan Reis Efendi toplamıştı. Reis Efendi baloda da millî ve dinî değerlerine ters düşmeden davranmış ve böylece herkesin saygısını kazanmıştı. Reis efendi gece boyu içki içmediği gibi kendisine içki ikram edildiğinde sağlık sorunlarından dolayı içmediğini belirterek kibarca reddetmişti.[9]

Balo, eğlenceli bir şekilde devam ederken, başlangıçta itiraz eden, endişeli olan Avrupalı kadınlar da sakallı, bıyıklı Osmanlı erkekleri tarafından seyredilmekten hoşlanmışlardı. Yemek vakti gelince Osmanlı paşaları bir Avrupalı kadının koluna girip aşağı güverteye indiler. Balo için büyük bir sofra hazırlanmıştı. Sofrada bıçaklar, gemici kılıçları, gemici baltaları, flamalar, süslü çatal kaşıklar ile likör ve şaraplar bulunmaktaydı. Ziyafete bol miktarda alkol de eşlik ediyordu. Davetliler, Avrupalı hükümdarların, elçilerin sonra da birbirlerinin şerefine kadeh kaldırdılar. Kaptan Paşanın hazinedarı ve Şerefresan fırkateyninin süvarisi Nuri Bey hem tekliflere dayanamayarak hem de hoşuna gittiği için kudreti kalmayana kadar içmişti. Kendisine o kadar çok karışık içki verilmişti ki içki içmeyen birine göre ayık kalması hatta konuşmasının bile imkânı yoktu. Nuri Bey bu sarhoşluk etkisiyle dans eden kadınlardan birini işaret ederek Slade'e birkaç söz söylemişti. Slade ise dans eden

[9]Slade, *a.g.e*., s.134.

madam ve matmazellerde, çengi ve dansözler arasındaki farkı anlatmaya çalışmıştır. Fakat Nuri bey bu söylediklerime inanmamışçasına "*Çok iyi, çok iyi.. Öyle olsun... Hakkınız var, bu güzel kadınları sade kendinize saklayabilirsiniz!"* dedi.

Osmanlı davetliler, o gece herkesin gözü önünde kucaklanmalarına izin veren bu kadınların cazibelerinden etkilenmişlerdi. Mesela ihtiyar Serasker Hüsrev Paşa'nın pek güzel bir kadına sarf ettiği ateşli sözler, kadının vaziyeti büyükelçiye şikâyetine sebep oldu. Elçimiz de serasker Paşayı nazikçe uyardı ve bu güzel mahlûku, ihtiyar çapkından korumak zorunda kalmıştı.

Baloda nahoş olarak tabir edilecek bir olay yaşanmamıştı. Yemekten sonra Osmanlı devlet adamları, Avrupalı kadınlarla Polonez dansı yaptılar, sonra da müsaade isteyip gemiden ayrıldılar.[10] Türk Paşalar balodan çok memnun ayrılmışlardı. Kaptan Paşa Selimiye Kalyonunda, Serasker Hüsrev Paşa da kendi saraylarında birer balo vermek istediğini söylemişti. Fakat bu istek gerçeğe dönüşmemiştir. Türk devlet adamlarının batı medeniyetine, içkiye ve dansa böyle birdenbire ilgi göstermesi Hristiyanlığın iyilikten ziyade kötü taraflarını taklit etmeye hevesli oldukları, yanlış bir hareket olarak yorumlanmıştır.

İngiliz elçisinin verdiği balodan on beş gün sonra Fransız elçisi de bir balo tertip etmiş ve davetiyeleri saraya göndermişti. Ancak ilk balo davetinin İstanbul'da yarattığı olumsuz havadan ve dedikodulardan dolayı, birkaç alt düzey devlet görevlisinin dışında Fransız elçiliğinde düzenlenen baloya kimse katılmamıştı.[11]

Osmanlı Devleti tarafından düzenlediği bilinen ilk resmî balo, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan ittifak sonrası II. Mahmud'un emri ile 1832'de Kaptanıderya Çengeloğlu Tahir Paşa tarafından, o dönemin Osmanlı donanmasının en büyük savaş gemisi olan Mahmudiye kalyonunda tertip edilmişti. Baloya Osmanlı devlet adamları, yabancı elçiliklerin yanı sıra Rusya Çarının murahhası Prens Orlof'da katılmıştı**.** Halkın tepkisini çekmemek için davetliler Kasımpaşa'da

[10]Slade, *a.g.e*., s.133.
[11]Lûtfî Efendi, *a.g.e*, s.444.

Divanhane önünde demirlemiş bulunan kalyona hava karardıktan sonra gelmişlerdir. Fakat yaşanan hareketlilik dikkat çekmiştir.[12]

31 Ocak 1856'da İngilizler tarafından tertip edilen maskeli balo, ilk kez bir Osmanlı padişahının katıldığı balo olmuştur.[13] Sultan Abdülmecid, İngiltere elçiliğinde verilen baloya saltanat arabası ile gitmişti.[14] Sıra dışı olarak değerlendirilen bu olay basında geniş yer bulmuş, büyük puntolarla manşetlere taşınmış, gravürleri çizilmişti.[15] Balo, İngiliz Elçilik binasında düzenlenmişti. Elçilik binası ışıklarla süslenmiş, ana giriş kapısına ışıklarla kraliçenin adı, bahçenin ana yollarından birine de Sultan Abdülmecid'in adı yazılmıştı. Balo, saat sekizde başlamış, Sultan Abdülmecid baloya dokuz buçukta teşrif etmişti. Fransa'nın en yüksek dereceli sivil nişanı "Legion d'Honneur" taşıyan şık kıyafetiyle iki yana dizilen davetlilerin oluşturduğu koridordan geçerek salona giren Sultan Abdülmecid, kendi için hazırlanmış şık koltukta yerini almıştı.[16] Bir süre valsları izleyen Sultan Abdülmecid, saat on gibi balodan ayrılmış ve elçiliğin başka bir salonunda dinlenmişti. Bir süre de elçiliğin iç galerinde vakit geçirip, erkânı ile birlikte Çırağan Sarayına dönmüştü.[17]

Osmanlı tarihinde o zamana dek bir padişahın baloya teşrif etmesi görülmemişti. Bu yüzden Sultan Abdülmecid, devlet erkânından birçok kişi tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Ahmed Cevdet Paşa kendisinin de bu baloya davetli edildiği halde katılmadığını ve sultanın bu baloya katılmasının gerekçesini ise Fransızların etkisiyle Mustafa Reşid Paşa'nın görevinden alınmasına gücenen İngiliz elçisi Canning'in gönlünü almak olduğunu ileri sürmüştür.

---

[12]Abdulhak Molla, *a.g.e.*, s.111-112; Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, (akt. Yücel Demirel), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt IV-V, İstanbul 1999, s.773.

[13]Ahmet Cevdet Paşa, *Tezakir*, C.I, Ankara 1991, s.61-62.

[14]Mehmet İşpirli, *"Araba"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt III, Ankara 1991, s.242-245.

[15] Erişim Adresi:https://historyontheorientexpress.tumblr.com/post/173159172861/sultan-abd%C3%BClmecidin-peradaki-i-ngiliz (Erişim Tarihi: 02.03.2024), **Bkz. EK 1.**

[16]Akın, *a.g.e.*, s.57.

[17]"The Ball At The French Embassy", *Illustrated London News*, 01 March 1856, s.4.

Sultan'ın katılmasını şu cümlelerle eleştirmektedir: *"Cemaziyülevvelin yirmi dördüncü Cuma gecesi Zat-ı Şahane İngiliz elçisi Canning'in balosuna med'uvven teşrif buyurdu. Öteden beri Sadrazamlar bile elçi ziyafetlerine veya balolarına gitmek adet değil iken bir seneden beri Sadrazamlar gitmeğe başladı. Bu sene Zat-ı Şahane için dahi bu kapı açıldı. Rüesay-i ruhaniye balolara gitmek adet olmayıp al'el-husus Ortodoks Papazlarına göre istimâ-i sâz ve temaşa-yı raks büyük günah iken bu baloda bi'l-cümle patrikler ile haham-başı dahi bulundu. Şeyhülislam Efendi dahi davet olunmuş idi. Lâkin itizar eyledi. Fakir dahi davetli idim. Sadrazam'a sordum "Şeyhülislam bilir" dedi. Birinden bir cevab-ı şafi' alamadım Ben de gitmedim. Fransızların te'sir-i nüfuziyle Reşid Paşa'nın düşmesinden dolayı Canning gücenmiş idi. Balosuna teşrif-i Şahane vuku'u misli sebk etmemiş bir iltifat olmak hasebiyle bir nev-i tarziye yerini tuttu. Baloda Zat-ı Şahane sefarethanenin büyük salonuna dâhil olup vükela sağda ve süfera solda oturmuşlar."*[18]

İngiliz Elçiliğinin düzenlediği balodan bir süre sonra Sultan Abdülmecid Fransız Elçiliğinin tertip ettiği bir baloya katılmıştır. Sultan Abdülmecid'in baloya katılacağını haber alan halk, bayram havasına girerek evlerini aydınlatmış, padişahın geçeceği yolda padişahı beklemişlerdi. Fakat Sultan Abdülmecid bekleyenlerin hazırlıklarının aksine, atla Tophaneden yukarı çıkarak elçilikteki baloya gelmiş ve dönerken de yine aynı yoldan giderek Çırağan sarayına gitmişti. İkinci kez baloya katılan Sultan ilk deneyiminin aksine bu kez beklenilenden daha uzun süre baloda bulunmuştu. Bir saat daha geç geleceği beklenirken saat sekiz de salona gelmişti. Yaklaşık üç saat sonra balodan ayrılmıştı. Bu uzun ziyaret, Kırım müttefikimiz Fransızlara Osmanlı Devleti'nin yararına gösterdikleri katkılara karşılık teşekkür olarak yorumlanmıştır.[19] Padişahın İngiliz ve Fransız elçiliklerindeki balolara katıldığı haberi, telgraf sayesinde aynı günün akşamı Paris'e ulaşmış ve büyük yankı uyandırmıştı.[20]

Balolar, XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde eğlence hayatına alafranga bir yenilik olarak girmiştir. Belirli çevrelerce sınırlı kalan balolara, zaman zaman padişahların katılım sağladığı bilinse de bu eğlence türü Osmanlı döneminde tam

[18]Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s.61-62.
[19]Akın, *a.g.e.*, s.58.
[20]Akın, *a.g.e.*, s.340.

benimsenememiştir. Zamanla Cumhuriyetin de ilan edilmesi ile birlikte Batılılaşmanın simgesi haline gelen bir eğlence formuna dönüşmüş ve yine belli çevrelerce sınırlı kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.CUMHURİYETİN İLK DÖNEMİNDE BALO VE BALO ÇEŞİTLERİ

1.1.Bir Terim Olarak Balo

Batı kökenli eğlence türü olan balo, genellikle akşam ziyafetinden sonra belli bir programa bağlı olarak tertip edilen, kadın ve erkeğin bir arada bulunduğu, danslı, özel giysili ve içkili gece eğlencesidir.[21] İtalyanca dans anlamındaki "*ballo*"dan dilimize girmiştir.[22] Tanımda yer alan "*içkili*", "*danslı*" "*gece eğlencesi*" ifadeleri baloyu, ona benzeyen diğer eğlence türlerinden ayıran önemli ve bu eğlence türüne has ifadelerdir. Reşâd Ekrem Koçu "*balo*" kelimesini "*Ondokuzuncu asrın başlarına kadar ecnebi sefarethanelerde tertip edilen ve davetlileri arasında tek türk dahi bulunmayan eğlence*" [23] olarak tanımlarken, Direktör Ali Bey, Lehcet'ül-Hakayık adlı mizah sözlüğünde "*salonlara mahsus çiçek pazarı*" şeklinde tanımlar.[24] Adâb-ı muâşeret kitaplarında balo için "*Salon muâşeretlerinin en başında gelen bir hareketin ifadesidir*." şeklinde tanımlamalara da rastlanılmaktadır.[25]

Balo kelimesinin tanımlamasında ve balo için kullanılan ifadelerde karışıklıklar olduğu tespit edilmiştir. Balo ile benzer gibi görünen fakat küçük ayrıntılarla birbirinden ayrılan "*baloz, suare, çay daveti, resepsiyon*" gibi eğlencelerin, anlamlarından farklı olarak yanlış kullanımları gerek devletin resmi evraklarında gerekse gazete haberlerinde sık sık rastlanılmıştır. Birçok kaynakta balo yerine "*suare, suvare, süvare*" gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir. Kaynaklarda kelimenin farklı yazılışlarına rastlansa da kelimenin doğru yazılışı "*suare*"dir. Fransızca asıllı bir

[21] *"Balo",* Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s.147; "*Balo*", Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2016, s.574; "*Balo*", Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.247.
[22] *"Balo",* Müzik Ansiklopedisi, Cilt 1, Odak Ofset, Ankara 1992, s.154.
[23] Reşad Ekrem Koçu, *"Balo"*, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul 1960, s.2060.
[24] Ali Bey, *Lehcet'ül Hakayık*, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, s.27.
[25] Süheyla Muzaffer, *Modern Adabı Muaşeret: Subay-Asker-Memur-Mektepli Ve Umumiyetle Herkes İçin*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1939, s.131.

kelime olan suare, "*soirée*" karşılığındadır.[26] Suare; akşam yemeğinden sonra yapılan danssız eğlence, toplantı şeklinde tanımlanmaktadır.[27] Ahmet Mithat Efendi suare ve balo kelimeleri arasındaki farkı şu şekilde ifade etmiştir; *"Suare (soirée), demek müsamere demek olup hükmü dahi aksamları ba'de-t-taam uyku zamanına kadar geçirilecek saatleri ahbap ile birlikte geçirmekten ibaret olacak ise de bu ismi asıl çay davetlerine vermek daha münasip olacağı derkâr iken öyle bir içtimaa tevsim etmişlerdir ki, balodan farkı yalnız raks edilememekten ibarettir."* [28] Suareye çay ziyafetinden daha geç gidilir. Baloya ise suareden de geç gidilir. Ayrıca bazı görüşlere göre balo, bir suare çeşidi olarak da değerlendirilmiştir ve "*danslı suare*" olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple "*soirre-i danssa*" ifadesinin balo yerine de kullanıldığı görülmüştür.[29]

Baloz ve müsamere kavramları da bir diğer karıştırılan iki kavramdır. Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir bulmacada "*bir müsamere*" sorusunun karşılığı olarak "*balo*" kelimesi verilmiştir.[30] Safveti Ziya baloların müsamerelerden farkını *"...daha vâsi mikyâsda davetliler bulunması, daha geniş salonlarda dans edilmesi ve daha uzun müddet devam etmesi*" şeklinde açıklamıştır.[31] Baloz ise baloların yaygınlaşması ile avam, esnaf tabakasından gençlerin halk arasında balodan bozma ortaya çıkardıkları eğlence türüne de baloz denilmektedir.[32] Bu eğlencenin pratikte balo ile benzer bir yönü yoktur.

Balolar, tanımda da yer aldığı gibi baloyu tertip eden heyetin belirlediği bir programa bağlı kalarak ilerler. Programın içeriği balonun türüne göre değişkenlik gösterebilir.[33] [34]Balolar genellikle saat 22.00'de başlar ve sabah 4.00-5.00'e kadar

[26] "*Balo*", Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, *a.g.e*, s.1453; "*Balo*", Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki, Karakuşak Basın ve Yayın, Cilt III, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1986, s.1226.
[27] Muzaffer, *a.g.e*, s.140.
[28] Ahmet Mithat Efendi, *Avrupa Adabı Muaşereti Yahut Alafranga*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s.186.
[29] Hasan Deniz, *En Yeni Muaşeret Kaideleri*, Aka Kitabevi, İstanbul 1961, s.139.
[30] "Günün Eğlencesi", *Cumhuriyet*, 16 Kânûnusânî, 1932, s.4.
[31] Safveti Ziya, *Adâb-ı Muâşeret*, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara, 1927, s.24.
[32] "*Baloz*", Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul, 1960, s.2060.
[33] 30 Ağustos 1947'de Halkevi salonunda tertip edilen Zafer Balosu'nun programı, balo davetiyesinde şu şekilde belirtilmiştir;
1.Açılış
2.Dans
3.Piyango ve Tombala
4.Monolog ve radyo gazetesi
5.Mahalli ve Milli oyunlar

devam eder.[35] Baloların tam başlangıç saatini davetiyelerden tespit edebilirken, bitiş saatini tespit etmek pek mümkün olmayabilir. Bazı gazete haberlerinde, anılarda ve efemeralarda baloların başlangıç saati ile bitiş saatine dair bilgilere rastlanmaktadır.[36] Bu net süreler haricinde bazı haberlerde ise zaman belirtilmeksizin sabaha kadar ifade ile ucu açık zaman ifade edilmiştir.[37] Davetliler yemeğe kalmadan da balodan ayrılabileceği gibi balonun bitimine kadar da kalabilirdi. Balonun bitiş saatine kadar davetlilerin kalması hoş karşılanıp balodan çok keyif alındığı şeklinde yorumlanırdı.[38]

Balo tertip etmek için herhangi bir zaman, dönem sınırlaması olmamasına rağmen kış mevsimi, balo mevsimi olarak adlandırılıp kış mevsiminde yaz mevsimine oranla daha çok balo tertip edilirdi.[39] Bunun en büyük sebebi; yaz mevsimi geldiğinde levanterlerin, elçilerin, Osmanlı devlet adamları ve sadrazamların sıcaktan kaçmak için Boğaz ya da adalardaki yazlık evlerine gitmeleriydi.[40] Gazetelerde bu konuyla ilgili yer alan haberlerden Haziran ayı gibi yazlıklara gidildiği, kasım ayı gibi de bölgeye geri dönüldüğü görülmektedir.[41] Her yıl tekrarlanan bu alışkanlık, eğlence hayatına büyük derecede yön vermiş ve "*balo mevsimi*" tabirini ortaya çıkarmıştır. Her sene kış mevsimi geldiğinde bir nevi balo mevsiminin başladığı düşüncesi ile düzenlenen balolar özel bir önem taşır, fazladan hassasiyet gösterilirdi.

6.Dans müsabakası
7.Balonlu dans ve saire oyunlar, **Bkz EK 2.**

[34]29 Ekim 1962'de Cumhuriyet'in 39. Yıldönümü şerefine Gazeteciler Cemiyeti tarafından tertip edilen balonun programı ise davetiyesinde şu şekildedir;
1.Açılış Konuşması
2.Özel Bale Topluluğu
3.Caz Seansı
4.Folklor Ekibi
5.Milli Oyunlar Festivali
6.Bağlama Ekibi
7.Tanınmış Ses Sanatçılarından Şarkılar
8.Çeşitli Sürprizler, **Bkz EK 3.**

[35]Hasan Deniz, *a.g.e*., s.139.

[36] 14 Mart 1929 tarihli Kadınlar Birliği balosunun saat 22.00'da başlamıştır. ("Güzel Bir Balo", *Cumhuriyet*, 12 Mart 1929, s.4); 1953'te Orduevi Salonlarında tertip edilen Cumhuriyet balosunun ise 21.30'da başlayacağı balonun davetiyesine yazılmıştır.

[37]"Bursa Türkocağının Balosu", *Cumhuriyet,* 4 Kânûnusânî 1929, s. 2.

[38] *Adâb-ı Taam: Osmanlıca Muâşeret kitaplarında Sofra ve Yemek*, (Der: Emin Nedret İşli), İletişim Yayınları, İstanbul 2020, s.76; Hasan Deniz, *a.g.e*., s.155.

[39]Abdullah Cevdet, *Mükemmel ve Resimli Adâb-ı Muâşeret Rehberi*, Yeni Matbaa, İstanbul 1927, s.275.

[40]Hasan Deniz, *a.g.e*., s.139.

[41]Nur Akın, *Galata Ve Pera:19. Yüzyılın İkinci Yarısında*, Literatür Yayıncılık, İstanbul 1998, s.45-46.

Balo tertip etmek her kişinin tertip edebileceği bir etkinlik değildi. Ancak zengin aileler, sefaretler, devlet adamları veya kurumlar balo tertip edebilirlerdi. Batılılara mahsus bir eğlence şekli olarak ortaya çıkan balo, başlangıçta gayrimüslim çevrelerde görülürken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte tüm toplumda yaygınlaşmaya başlamıştı. Böylece toplumun her kesiminden insanlar balolara karşı ilgi duymaya başlamışlardı. Öyle ki XIX. yüzyılda sık sık düzenlenen balolar sebebiyle İstiklal Caddesini dik kesen sokaklardan biri olan sokağın adı Sağ Sokak iken Balo Sokak olarak değiştirilmiştir.[42]

Balolar çeşitli sebeplerle tertip edilebilirdi. Dönemin siyasî atmosferi ve toplumun sosyal, kültürel hatta ekonomik durumu bile buna etki ederdi. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni bir toplum ve devlet inşasının gerek halka gerekse diğer ülkelere duyurulması için politik ve siyasî amaçlı baloların daha sık düzenlendiği görülürken ilerleyen yıllarda eğlence ve yardım amaçlı baloların sıklığı artmıştır; "….*kulüplerde, özel otellerde verilen baloların, danslı çayların, vb. toplantıların başlıca nedenlerinden birisi, ulusal ya da dinsel bayramların kutlamaları bir yana, bir azınlığın, daha doğrusu bir mutlu azınlığın bir araya getirilmesiydi*." [43] Baloların tertip edime sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür; Siyasî, kurumsal, eğlence, ticarî, reklam, yardım amaçlı tertip edilen balolar.

1.2.Balo Çeşitleri

Araştırılan kaynaklarda balo çeşitleri için farklı ayrımların yapıldığı tespit edilmiştir. Yeni Türk Ansiklopedisi'ne göre balonun; çocukların eğlenmesi için düzenlenen çocuk balosu, davetlilerin birbirinden değişik kıyafetler içinde gittikleri kıyafet balosu, insanların kimliklerini gizlemek için yüzlerine maske taktıkları maskeli balo olmak üzere üç çeşidi vardır.[44] Adâb-ı Muâşeret kitaplarında ise balolar; küçük balolar, büyük balolar ve maskeli balolar olmak üzere üçe ayrılmıştır.[45] Yapılan

[42] Turan Akıncı, *Beyoğlu, Yapılar, Mekânlar, İnsanlar (1831-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2018, s.445; *İstanbul'un Sokak İsimleri Tarihi*, (Ed:Bekir Bilgili), Us Medya Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s.249, **Bkz EK 4.**

[43] Giovanni Scognamillo, *Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2009, s.65.

[44] "*Balo*" Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, Cilt I, İstanbul 1985, s.311.

[45] Gottfried Andreas, *Görgü: En Yeni ve İleri Muâşeret Usulleri*, (Çev.:Turhan Aziz Beler), Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1943, s.133; Nazım Sılanoğlu, *Mukayeseli Modern Muâşeret: Görgü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1962, s.193.

araştırmalar neticesinde bu çalışmada balo çeşitleri Resmî Balolar ve Özel Balolar olmak üzere iki başlık halinde incelenecektir.

1.2.1.Resmî Balolar

Resmî balolar, ulusal gün ve bayramlarda, kutlamalarda, kuruluş günlerinde, yabancı resmî konuk veya önemli bir ziyaretçi onuruna tertip edilen balolardır**.** Resmî baloları; siyasî partiler, valilikler veya belediye reisleri tertip ederdi. Davetliler de ilgili şehirlerin idarî ve siyasî üst düzey yöneticileri, askerler, bürokratlar, devlet adamları ve şehrin önemli kişileri olup bu kişiler baloya eşleri ile birlikte katılırdı. II. Abdülhamid döneminde padişahın ve hükümetin, resmî nitelikli tertip ettikleri balolar Türk basınına yansıtılmaz, halkın bu resmî balolardan haberi bile olmazdı. Ayrıca Osmanlı devlet adamları bu balolara eşleri ile katılmazdı.[46]

29 Ekim 1925'de ilk resmî balonun tertip edilmesinden sonra artık ülkenin her yerinde resmî nitelikli balolar tertip edilmeye başlanmıştır. 1929'da gazete haberine göre Cumhuriyet bayramı şerefine Samsun'da, Karacabey'de, Kırklareli'nde, Yenişehir'de, Bursa'da, Gemlik'te, Göynük'te, Edirne'de, Burdur'da balolar tertip edilmişti.[47] Resmî nitelikteki balolar ve Anadolu'ya tayin edilen memurlar vasıtasıyla bu yeni eğlence türü Anadolu'da yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Eğlence yeri olmayan şehirlerde devlet ricali resmî balolara katılırdı; *"Ankara'nın belki de en önemli eksiği, eğlence yerleriydi. Henüz bir opera binası yoktu. Henüz bir büyük tiyatro salonu yapılmamıştı. Daha büyük kitlelere temasa zevki verebilecek stadyumu ve ata sevdalı milletin atlarını yarıştıracağı doğru dürüst bir hipodrom yapılmamıştı. Sokaktaki insanlar için eğlence, çay bahçelerinde ve piknik alanlarında toplanmaktan öteye geçmiyordu. Bunlara bir de saz salonlarıyla, trupların çadır tiyatrolarındaki temsiller eklenebilirdi. Devlet ricalinin eğlenceleriyse, resmi balolar, elçiliklerdeki kutlama davetleriydi. Yemekli, içmekli, danslı, müzikli balo ve resepsiyonlar ya yabancı ülkelerin elçilik binalarının salonlarında veya TBMM binasının karşısındaki Ankara Palas otelinin salonlarında veriliyordu. Siyasilerin, resmi davetler dışındaki eğlenceleri*

[46]Ekrem Koçu, *a.g.e.* , s.2060.
[47]"Muhtelif Şehirlerde", *Cumhuriyet*, 31 Teşrînievvel, 1929, s.4.

ya Anadolu Kulübü'nün yeşil çuhalı oyun masalarının veya lokantaların beyaz örtülü masalarının etrafındaydı..."[48]

1.2.1.1.Cumhuriyet Baloları

1925'de çıkan kanunla 29 Ekim günü millî bayram ilan edilmiş, her yıl bayram kutlamaları için çeşitli resmi etkinlikler düzenlenmiştir.[49] Cumhuriyet bayramında kutlamalar, Cumhurbaşkanı'nın mecliste kabul töreni ile başlar, resmigeçit ve konferanslarla devam eder, balolar ile son bulurdu. İlk olarak 1925'te Ankara'da tertip edilen Cumhuriyet baloları sonrasında bir gelenek haline gelip her yıl, ülkenin dört bir yanında tertip edilmeye başlanmıştır.[50] Başlangıçta gergin bir ortam ve gülünç olaylar yaşansa, insanlar baloya katılmakta çekinse bile sonrasında herkesin doyasıya eğlendiği, birbirlerinin bayramlarını kutladığı, dans ettikleri bir eğlenceye dönüşmüştür.[51]

Cumhuriyet Baloları resmî türden balo olduğu için davetliler de vekiller, askerler, sefirler gibi üst düzey kişiler ve bu kişilerin eşleri olurdu. Yerli ve yabancı gazeteciler de mutlaka davet edilirdi. CHP Genel Sekreterliği valiliklere talimatlar göndererek kutlamak hakkında bilgiler verirdi. Aynı günde, aynı anda yurdun dört bir yanında cumhuriyet baloları tertip edilirdi. Cumhuriyet Bayramının önemli geleneklerinden biri olan balolar basında önemli bir yer edindiği gibi resmî kaynaklarda da çok sık yer almıştır.

Cumhuriyet baloları yılın en çok ilgi gören baloları olurdu. Balolar için hazırlıklara çok öncesinden başlanırdı. Baloyu idare etmek üzere CHF tarafından bir balo heyeti kurulurdu.[52] Balo heyeti balo için hazırlıklara başlardı. Davetiyeler, balo heyetinin belirlediği miktarda ve kişiye özel olurdu. Cumhuriyet baloları çok kalabalık olurdu.[53] Davetiyeler kurumlara gönderilirken ek olarak o kurumdan davet edilen

[48]Nuyan Yiğit, *Atatürk'le 30 Yıl: İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004, s.271.
[49]TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt I, İçtima Senesi II, Devre II, s.164-167.
[50] Doğan Duman, "Cumhuriyet Baloları", *Toplumsal Tarih*, S.37, Ocak 1997, s.45-46.
[51]*Cumhuriyet*, 31 Teşrînievvel 1926, s.5.
[52] İlk yıllarda baloların çoğunluğu Türk Ocakları tarafından tertip edilirdi. 1931'de Türk Ocaklarının kapanmasından sonra 1932'den itibaren balolar Halkevleri tarafından tertip edilmeye başlanmıştır.
[53]1936'da Ankara Palas'ta düzenlenen baloya 1096, Ankara Halkevi'ndeki baloya da 659 kişinin katıldığı tespit edilmiştir.(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, BCA, Fon Kodu:490.01, Yer No:1159-69-2.), 1937'de Ankara Sergievinde tertip edilen baloya 2200

kişilerin listesi ve sayısı da gönderilirdi. Baloya katılamayacak kişilerin mazeretleri belirtilerek davetiyelerini geri göndermeleri istenirdi.[54] O dönemde için itibar göstergesi haline gelen baloların davetli listesinden anlaşılabileceği üzere katılım genellikle üst düzey yöneticiler ve halkın varlıklı kesiminden oluşurdu. İnsanlar, araya tanıdıklarını sokarak bu baloların davetlisi olabilmek için çabalardı.[55] Sonradan davetiye bulmak neredeyse imkânsızdı. Çok istisnai durumlarda partiye telgraf çekilerek davetiye talebinde bulunulduğu olurdu. Balolara yurtdışından misafirler de davet edilirdi. Cumhuriyet Balolarına yabancı devlet adamlarının, yabancı basın mensuplarının ve diplomatların davet edilmesi de önemli bir ayrıntı oluyordu. Cumhuriyet balosunun birkaç gün öncesinden sefirler Ankara'dan İstanbul'a gelirdi. Balo öncesinde davetlileri ağırlamak için hariciye vekili bir yemek daveti verdiği olurdu. Davetliler balo öncesinde bu davete katılırlardı.[56]

1930'lu yıllar 20'li yıllara göre balolar için daha parlak olmuştur. 1925'de Cumhuriyet kutlamaları kapsamında tertip edilmeye başlanan Cumhuriyet baloları geleneksel bir hale gelmişti. Yıl içerisinde birçok kurum veya kişiler sayısız balo tertip etse bile şüphesiz yılın en büyük, en çok talep gören ve en ihtişamlı balosu Cumhuriyet Baloları olurdu. Cumhuriyet baloları davetliler için de ayrı bir telaş olur, balo için özel kıyafet siparişleri verilir, dans bilgisi olmayan kişiler dans derslerine başlardı.[57]

Cumhuriyet baloları içerisinde de en büyük önem verilen balo, onuncu yıl kutlamaları kapsamında tertip edilen balolardır. 1933'de tertip edilen Cumhuriyet baloları Cumhuriyet'in onuncu yılı olması ve on yılda gerçekleştirilen yeniliklerin, değişimlerin sergilenebilme fırsatı olması sebebi ile özel önem gösterilmiştir.[58] Cumhuriyet'in onuncu yılı olması münasebeti ile hükümet tüm illere bir genelge

---

kişilik davetli listesi hazırlanmış olmasına rağmen 4500 kişi katılmıştır. (Bengül Salman Bolat, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 205)

[54] BCA, Fon Kodu:490.01 Yer No: 1161.77.1

[55]Emin Karakuş bu konuda anılarında şu şekilde bahsetmiştir; "*Yine bir gün, "Ankara'dan arıyorlar," diye haber verdiler. Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın eşi telefondaydı. Benden Beyoğlu'nda sarraf Saran'a, iki Cumhuriyet balosu bileti göndermemi istiyordu. Hayret etmemek mümkün değildi. "Hanımefendi, Emniyet Müdürlüğü Cumhuriyet Balosu bileti dağıtmıyor," diyerek telefonu kapattım. Karşımdakilerin ne hale geldiklerini, kolayca tahmin ediyordum. İşte, İstanbul'daki Emniyet Müdürlüğüm sırasında aklıma gelen olaylardan bazıları..."* (Emin Karakuş, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1977, s.336-337.)

[56]"Cumhuriyet Bayramı", *Cumhuriyet*, 24 Teşrînievvel 1929, s.3.

[57] Doğan Duman, "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemine Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar", *Turkish Studies*, 2016, Sayı:11, s.52.

[58] "Ankarada dün geceki balo çok parlak oldu.", *Akşam*, 30 Teşrînievvel 1933, s.1.

göndermişti. Gönderilen genelgede kutlama ile ilgili detaylar ve bir balo tertip edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca bu balolar için yurt dışından devlet adamları ve önemli misafirler davet edilmişti. Sovyetler, bir heyet göndererek kutlamalara katılmışlardı. Ankara Halkevi'nde Sovyet heyeti onuruna bir balo tertip edilmişti. Bu baloya Mareşal Budyonyi ve Savunma Komiseri Voroşilov da katılmıştı. Bu baloda Şükrü Saraçoğlu zeybek, Sovyet mareşalleri de kazaska oynamışlardı. İkinci balo Ankara Palas'ta yapılmış, buna da dönemin yüksek dereceli devlet memurları ve davetliler katılmıştı. Atatürk, Ziraat Bankası'nın Genel Müdürlüğü binasının holündeki geniş salonlarda da halka eğlenceler düzenlenmesini emretmişti. Cumhuriyet Bayram için tertip edilen baloların masrafları parti tarafından karşılanırdı.[59] Yapılan masrafların hepsi kayıt altına alınmış olduğu için, harcamaları arşiv belgelerinden takip etmek mümkündür. Kutlamalar coşku ile geçmiş, gazete manşetlerinde günlerce yer almıştır.[60]

1938'de Atatürk'ün ağır hasta olmasından dolayı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için balo tertip edilmemiştir. 25 Ekim 1938'de Dışişleri Bakanlığından tüm elçiliklere bir genelge göndermiştir; *"Cumhuriyet'in bu yıl dönümünde gündüz bir çay vererek resmikabul yapmakla iktifa olunması ve Atatürk'ün rahatsızlığından dolayı balo ve suare tertip edilmemesi rica ve Ankara'da balo yapılmayacağı rica olunur"*[61] denilerek, bu yazı elçiliklere ulaştırılmıştır.[62] Çok partili hayata geçilmesi ile birlikte de Cumhuriyet baloları tarihe karışmıştır.

Adana Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, CHP Genel Sekreterliğine bir telgraf göndermiş; ülkenin ekonomik sıkıntılar içinde bulunduğu bir dönemde Cumhuriyet balosu gibi masraflı eğlencelerin tertip edilmemesi, hatta bu tür eğlencelerin tamamen kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir.[63] Benzer şekilde kadınların balolara katılmak için çok fazla harcama yaptığı, bir giydiklerini bir daha giymedikleri yönünde gazetelerde ve

[59]BCA, Fon Kodu:490.01, Yer No:1159.68.1
[60] İhsan Sabri Çağlayangil, *Anılarım*, Yılmaz Yayınları, İstanbul 1990, s.41.
[61]Bilal N. Şimşir, *Atatürk'ün Hastalığı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s.62-70,
[62] 1946'ya kadar Cumhuriyet baloları CHP Genel Sekreterliği tarafından tertip edilirdi. Türk siyasi hayatında çok partili döneme geçilmesi ile birlikte Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının İçişleri Bakanlığı'nca veya valiliklerce yapılması talep edilmiştir. Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla tertip edilen Cumhuriyet balolarının artık tertip edilmeyeceği kararı alınmıştır. (BCA, Fon Kodu:030.10.01.02, Yer No:124. 80.12) Balo, üst düzey memurlar, yabancı misafirler veya elçiler için bir balo tertip edilecekse Dışişleri Bakanlığınca, parti içinde veya halka verilecek bir balo tertip edilecekse partiler tarafından tertip edilmesine karar verilmiştir.(BCA, Fon Kodu:030.10.01.02, Yer No:124. 80.12) Alınan bu kararlar ile birlikte 1950-1954 yılları arasında Cumhuriyet Baloları tertip edilmemiştir.
[63]BCA, Fon Kodu:490.01, Yer No: 11.58.65.2

dergilerde de eleştiri yazıları bulunmaktadır. Cahit Tanyol bir gazete yazısında Cumhuriyet balolarının kaldırılmasının çok iyi olduğunu, yapılan masrafların gereksiz olduğunu, beli bir kesime tertip edilen balolar için harcanan paranın farklı şekilde değerlendirilerek daha coşkulu kutlamalar yapılabileceğini belirtmiştir.[64]

1.2.1.2.Millî Bayram ve Önemli Gün Baloları

Cumhuriyet ilan edildikten sonra balolar, sosyal yaşamın bir parçası olmuştur. Özellikle Millî Bayramlarda ve önemli günlerde resmî kutlamaların vazgeçilmezi olmuş, her millî bayramda mutlaka resmî bir balo tertip edilmiştir.

1929'da 23 Nisan gününün çocuk bayramı olarak ilan edilmesi sebebiyle ilk 23 Nisan çocuk balosu 1929'da tertip edilmiştir.[65] 15.00–19.00 saatleri arasında Himâye-î Etfâl Cemiyeti'nin Ankara Palas'ta düzenlediği çocuk balosuna Cumhurbaşkanı Mustafa Kemâl Paşa, Meclis Başkanı Kazım Paşa, Başbakan İsmet Paşa ve çeşitli bakanlar da katılmıştı.[66] Baloda çocuklar çeşitli gösteriler yapmış, bu gösteriler davetliler tarafından ilgiyle izlenmişti.[67] Bu ilk çocuk balosundan sonra 23 Nisan çocuk baloları, geleneksel bir hal almış her sene tertip edilmiştir.

Çocuk haftalarında çocuk baloları düzenlenirdi. Balonun davetlileri ve idare heyeti çocuklardan oluşurdu. Çocuk baloları öğleden sonra başlar, saat yediye kadar devam ederdi. Balo heyeti, davetlileri kapıda karşılardı. Balo heyeti, baloda kotiyon dağıtırdı. Baloya davetli çocuklar çok eğlendikleri için baloyu terk etmek istemez, yetişkin baloları gibi balonun gece yarısından kadar sürmesini talep ederlerdi. Çocuk davetliler baloya anneleri veya ablaları ile katılırdı. Bir süre sonra aileler çocuklar daha rahat eğlensin diye onların yanından ayrılırdı.[68] Türk Ocağı'nın çocuk haftası için düzenlemiş olduğu baloda yetişkinler eğlenceye kendilerini fazla kaptırarak balo

---

[64]" Cumhuriyet Bayramı", *Cumhuriyet,* 29 Ekim 1955.
[65]"Çocuk Balosu", *Cumhuriyet,* 27 Nisan 1929, s.1.
[66] Erişim Adresi:https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1929/4/23/Ankara-Palasta-duzenlenen-bir-cocuk-balosunda-cok-sevdigi-Turk-cocuklari-arasinda-23041929-/1 (Erişim Tarihi: 02.03.2024), **Bkz. Ek 5.**
[67]"Gazi Hazretleri Çocuk Balosunda", *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1929, s.1., Necati Çankaya, *Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri*, Basım Yeri ve Tarih Yok, s.247.
[68]"Çocuk Balosu", *Cumhuriyet,* 27 Nisan 1929, s.1 ve 7.

salonundan ayrılmak istememişlerdir. Çocuklardan oluşan balo heyetinin uyarılarına maruz kalmışlardır.[69]

23 Nisan Çocuk bayramı haricinde, Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gün,[70] Edirne'nin kurtuluşu,[71], Deniz Bayramı,[72] Erzurum'un kurtuluş günü,[73] Hâkimiyeti Milliye Bayramı,[74] Ramazan ayının gelmesi şerefine[75] gibi önemli günlerde de baloların tertip edildiği tespit edilmiştir.

1.2.1.3. Elçilik Baloları ve Yabancı Devlet Adamları Şerefine Tertip Edilen Balolar

XVI. yüzyıldan itibaren Avrupa devletlerinin İstanbul'da sürekli elçi bulundurmaya başlamaları ve bu elçiliklerin de Pera çevresinde yerleşmeleri bölgenin gelişiminde en önemli etken olmuştur. İlk olarak yabancı elçiliklerde tertip edilmeye başlayan baloların, sonraki yıllarda daha yaygınlaşmasında yine elçiliklerin rolü büyüktür. Elçilikler birbiri ardına balo ve davetler tertip ederdi. XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, boş akşam geçmeyecek şekilde yoğun balo davetleri tertip edilmeye başlanmıştı bile.[76] Öyle ki bu yoğunluk, baloların yapıldığı elçilik binalarının önündeki yolların yaya trafiğinin araba ve taht-ı revanlar nedeniyle, neredeyse tamamen kesildiği, dönemin gazetelerine yansımaktadır.[77] Elçilikler içinde düzenlenen balolarda en çok dikkat çeken Fransız Elçiliği'nin düzenlediği balolar olmuştur.[78]

Elçiliklerin tertip etmiş oldukları bu balolara Osmanlı devlet ricâli ve ülkenin ileri gelen Müslüman aileleri de katılırdı. Balolar bu bağlamda diplomatik ilişkileri güçlendirecek bir araç olarak kullanılırdı. Türkiye'de tertip edilen baloların yanı sıra yurt dışındaki elçiliklerde de balolar tertip edilirdi. Osmanlı Devleti önceleri bu balolara davetli olarak katılmış sonrasında da ev sahipliği yapmaya başlamıştı. Bu kültüre

[69]"Çocuk Balosu", *Cumhuriyet,* 28 Nisan 1929, s.2.
[70]"Büyük Gazinin Samsun'a Ayak Bastığı Gün Tesit Edildi", *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1930, s.3,
[71]"Edirne'de Hazırlıklar", *Cumhuriyet*, 22 Teşrînisânî, 1929, s. 4.
[72] "Türk Denizcilik Tarihinde Parlak ve Mutlu Bir Gün", *Cumhuriyet,* 1 Temmuz, 1935, s. 5.
[73] "Erzurumun Kurtuluş Günü", *Cumhuriyet,* 8 Mart, 1935, s. 3.
[74] "Hâkimiyeti Milliye Bayramı", *Cumhuriyet,* 16 Temmuz, 1932, s. 1.
[75]"Mübarek ayın gelmesine bir hafta kaldı", *Cumhuriyet,* 25 Kânûnusânî 1930, s.2.
[76]Akın, *a.g.e.*, s.53.
[77]Akın, *a.g.e.*, s.327.
[78]6 Mart 1848'de düzenlediği balo ile elçilik binasının kabul salonunu ilk kez Pera sosyetesine açmıştı. Yoğun ilgi gören baloya beş yüzden fazla kişi katılmış ve herkesin hayran kaldığı balo sabahın dördüne kadar sürmüştü. Akın, *a.g.e.*, s.53.

yabancı oldukları için ücret karşılığında uzmanlardan yardım almışlardı. Masrafların hepsi hazineden karşılanmıştı. Diplomatik ilişkileri güçlendirmek için bir araç olarak baloları kullanmaya başlayan Osmanlı elçileri Paris, Londra ve Berlin gibi birçok şehirde balo tertip etmişlerdi.[79]

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte bu durum yine devam etmiştir. Diplomatik ilişkileri güçlendirmek amacıyla Cumhuriyet Bayramı şerefine Viyana Sefaretimizde balo tertip edilmiştir. Balo, Viyana sefirimiz Hamdi Bey himayelerinde gerçekleşmiştir. Davetliler arasında Avusturya Reisicumhuru Dr. Miklas başta olmak üzere, Fransa, Almanya, Bulgaristan, İtalya, Lehistan, Romanya, İsveç, Macar sefirleri de katılmıştı.[80] Elçilik baloları genelde elçilik binalarında tertip edilirdi fakat bunun aksi olduğu zamanlar da olurdu. 1926'da Karadeniz Vapurunda bir balo tertip edilmiştir. Baloya Ticaret Vekili Rahmi Bey, Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, Kolordu Komutanı Şükrü Nail ve Pertev Paşalar, milletvekilleri, İtalya, Belçika elçileri ile ABD temsilcisi Mösyö Bristol, Muhtelit Mübadele Komisyonu Başkanı, çeşitli banka direktörleri, gazete temsilcilerinin de aralarında bulunduğu iki yüz elli davetli katılmıştı.[81] Türk misafirperverliğinin bir göstergesi olarak Türkiye'yi ziyarete gelen yabancı devlet adamları şerefine de balolar tertip edilirdi. 1929'da Mardin valisi Tevfik Hadi Bey tarafından Türkiye-Irak daimi hudut komisyonu şerefine Mardin'de bir balo tertip edilmiştir.[82]

Alman sefarethanesinin salonlarında tertip edilen bir balo hakkında Milli Mecmua dergisi bazı detayları okuyucu ile paylaşmıştır. O gece tertip edilen balo, bir konser ile birleştirilmişti. Almanya'dan gelen ünlü virtüözlerin konserde yer almıştı. Piyanist Wılhelm Kempffti'nin misafir sanatçı olarak yer aldığı, şubatın yedinci pazartesi günü akşamı tertip edilen konser ve baloya İstanbul'daki sefarethaneler ile önemli devlet adamları katılmışlardı. Dokuzdan itibaren otomobiller sefarethane binası önünde sıralanmaya ve davetlileri indirmeye başlamıştı. Baloda, şık ve zarif tuvaletlerle dolaşan sevimli, cazip kadınlar, dikkatleri çekiyordu. Sefir Madam Nadoleni baloya katılan davetlileri samimi bir şekilde karşılıyordu. Saat on da konser başladı. Beethoven

[79]Duman, "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemine Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar", *a.g.e*, s.46.
[80]"Viyana Sefaretimizde Bir Süvare", *Cumhuriyet*, 4 Teşrînisânî 1930, s.3.
[81]*Hâkimiyeti Milliye*, 14 Haziran 1926, s.2.
[82]"Mardin'de Balo", *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1929, s. 3.

Gecesi ismi verilen bu gecede, piyanist Wilhelm Kempffti Beethoven'ın eserlerini çalmıştı. İstanbul'da bir yanda cazbant işitilirken öte yanda Ludwig van Beethoven çalınıyordu. Beethoven'in yorumcusu Wilhelrn Kernpffti balo davetlilerine bir müzik ziyafeti çekmişti.[83]

1.2.2.Özel Balolar

Herhangi bir resepsiyona bağlı kalmaksızın kişilerin veya kurumların tertip ettiği balolardır. Özel balolar daha çok eğlence ve yardım amaçlı tertip edilir. Resmî balolar gibi sıkı kuralları ve zorunlulukları yoktur. Önemli olan davetlilerin eğlenmesi ve unutulmaz bir gece yaşamasıdır. Maskeli balolar, Kostüm Baloları, Yardım baloları özel balolardandır.

1.2.2.1.Maskeli Balolar

Maskeli balolar, davetlilerin baloya maske takarak katıldığı balo türüdür. Maskeli balolarda, davetli bayanların gece elbisesi ile yüzlerine maske takmaları mecburidir. Eğer özel bir zorunluluk yoksa erkeklerin maske takması mecburi değildir. Maskeli balolarda kıyafeti belirli bir düzeyde olmayan kişiler baloya kabul edilmez. Maskeli balolarda güvenlik önlemleri diğer balolara göre daha sıkıdır. Baloya davetli listesinde olmayan kişilerin veya yabancıların girmemesi için tedbirler alınmaktadır.[84] Davetlilerin baloya girişte maskelerini çıkartarak kendilerini tanıtmaları gerekmektedir. Bu önlemler öncelikle güvenliğin sağlanması ve huzurlu bir ortamda eğlenilmesi için gerekli görülmektedir.[85]

Maskenin altında gizlenen kimliğin verdiği rahatlık ile davetliler yargılanmadan, istediği gibi eğlenebildiği için maskeli balolar diğer balolara göre daha çok talep görmüştür. Bu ifade özgürlüğü ile de normalde bilinenin dışında bu balolarda, kadınlar da erkekleri dansa davet eder. Bazı maskeli balolarda, davetlilerden gece yarısından sonra maskelerin indirilmesi istenebilir. Saat geldiğinde erkekler, bayanlardan

[83]Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul 2019, s.302-303.
[84]Deniz, *a.g.e.*, s.156.
[85]Akın, *a.g.e.*, s.56.

maskelerini indirmesini rica eder. Böyle durumlarda kimliğini gizli tutmak isteyen bayanlar saat on iki olmadan önce baloyu terk ederlerdi.[86]

1.2.2.2.Kostümlü Balolar

Davetlilerin alışılmışın dışında çeşitli kostümler giyerek katıldıkları balolardır. Kostümlü balolarda maskeli balolarla benzerdir. Abdullah Cevdet, kostümlü baloların tarihi şahsiyetleri öğretmeye yardımcı olacağını iddia eder; "*Bazı balolar tarihin bir devrini temsil eder. Mesela bizde lale devrini ihya eden bir balo verilebilir*." [87] İfadelerini kullanmıştır. Bu da baloların eğitim aracı veya millî, tarihî değerlerimizin temsil aracı gibi bir özelliği olduğu da söylenebilir.[88]

Kostüm balolarına kostüm adı altında ilginç kıyafetlerle katılınırdı. [89] Bu kostümler bazen geleneksel kıyafetler olabildiği gibi bazen de bir korsan, doktor, dansçı veya soytarı kıyafeti olurdu; "*Annemin, o baloların bazılarında giydiği iki giysiyi uzun yıllar sakladım birer anı olarak, sonra birini kızıma verdim, bir soytarı kıyafeti, diğeriyse, bir "Follies Bergeres" dansçısının giysisi, zamana dayanmadı, yırtıldı, döküldü. Hayal meyal Asmalımescit sokağından geçen birkaç maskeli insanı anımsıyorum, bir de babamla birlikte gittiğimiz Feriköy'deki son Rum karnavalı ya da Baklahorani. Atlılar, maskeliler, meyhaneler, gürültü ve toz bulutları karışımı bir şey*."[90]

Kostümlü balolara katılmak için uzun bir hazırlık dönemi olurdu. Bu sebeple kostümlü balolar diğer balolar için diğer balolara göre daha erken duyuru yapılırdı. Davetlilerin baloda giyeceği kostüme karar vermesi ve hazırlık yapması uzun sürerdi; "*Yıllar geçti, delikanlılık yıllarımda -o dönemde, ilerde anlatacağım gibi, Psalti Mobilya ve Dekorasyon şirketinde çalışıyordum- kimi arkadaşlarla (ki bunların arasında Aydın Tezel de vardı) İtalyan Kulübü'nün bir Karnaval balosuna, bir maskeli*

[86]Andreas, *a.g.e.*, s.133.
[87]Cevdet, *a.g.e.*, s.219-292.
[88] Bunun bir örneği olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün 1914'te Bulgaristan'da bir kostümlü baloya yeniçeri kostümü ile katılmasıdır. **Bkz. Ek 6**. Mustafa Kemal katıldığı bu müsabakada birinci olmuştur. Tevhid-î Efkâr gazetesi bu haberi gazetenin ilk sayfasında yayınlanmıştır. (20 Kânûnuevvel 1921, *Tevhid-î Efkâr*, s.1.)
[89] **Bkz. Ek 7**
[90]Scognamillo, *a.g.e.*, s.13.

balosuna katılmaya karar verdik, korsan kılığında. Bir de tutsağımız olacaktı, tahterevalli içinde taşıyacağımız Aydın Tezel'in yanıp tutuştuğu, İtalyan Hastahanesi'nin Başhekimi'nin kızı esmer güzeli Rosetta Pellegrino. Tahtarevalliyi dükkanda bizim marangozlara yaptırdım ve Rosetta'nın ailesiyle oturduğu Tünel'deki evine taşıttırdım. Balodan bir gece önce, sabahlara kadar çalışarak tahtarevalli boyandı, süslendi, giysiler prova edildi, ama ertesi akşam giysilerle sokağa çıkmak, üstelik de tahtarevalliyi Tünel'den Tepebaşı'ya götürmek sorunlar yarattı. Mesafe, aslında pek uzak değildi, Sofyalı ve Asmalımescit sokaklarından geçip İtalyan Kulübü'ne varacaktık, ama ne olduysa oldu, tahtarevalli iki kez ellerimizden kaydı, bir kısmı kırıldı, süslemeler yırtıldı, sen taşırsın ben taşırım kavgasına girildi, insanlar garip garip bize bakmaya başladı falan filan. Sonuçta tahtarevalliden vazgeçtik, karanlık bir köşede bıraktık ve maskelerimizi elimizde tutarak İtalyan Kulübü'ne vardık. Evet, artık Karnaval devri iyice kapanmıştı."[91]

Kostüm balolarında sıklıkla kostüm müsabakası düzenlenirdi. 1932'de Ankara Palas'ta Himaye-î Etfâl cemiyeti tarafından kıyafet balosu ve kostüm müsabakası tertip edilmişti. Baloya Meclis Reisi Kâzım Bey, Başvekil İsmet Paşa, sefirler, yüksek memurlar ve Ankara'nın tanınmış aileleri katılmıştı. İsmet Paşa'nın eşi Mevhibe Hanım, Denizli'den gönderilen bir kıyafet ile dikkatleri çekerken, Rus sefiri Suriç Yoldaş'ın eşi Madam Suriç, kadife üzerine işlemeli bir Ankara kostümü giymişti. Madam Suriç, piyangoda dağıtılacak hediyelerin büyük bir kısmını temin etmiş ve hazırlık kısmında da büyük rol oynamıştı. Davetliler arasında bir hanımefendi, dört yüz, beş yüz yıllık aile yadigarı, altınla işlenmiş olduğu için banka kasasında muhafaza ettiği bir kostüm ile baloya katılmıştı. Erkekler ise zeybek kıyafetleri veya kofalı şalvar denilen şalvar ile mintan tercih etmişlerdi. Baloda düzenlenen kostüm müsabakasına katılan kişilere numaralar dağıtılmıştı. Yarışmacılar kıyafetlerini sergiledikten sonra davetlilere oy pusulası dağıtılarak kostümleri oylamaları istenmişti. En çok oy alan ilk üç erkek ve kadın takdim edilmiş, hediyeler verişmişti. Müsabakada erkelerden birinci olan Hıfzı Bey ve kadınlardan birinci olan Nebahat Hanım'ın fotoğrafları gazetede yayınlanmıştı. [92]

[91]Scognamillo, a.g.e., s.13-14.
[92]"Ankara'da Kostümlü Balo", *Cumhuriyet*, 11 Kânûnuevvel 1932, s.5.

1.2.2.3.Yardım Baloları

Hem Osmanlı Devleti döneminde hem de Cumhuriyet'in ilanından sonra en sık düzenlendiği tespit edilen özel balolar, yardımlaşma balolarıdır. Yardım balolarına "*Cemiyet-î Hayriye Baloları*" veya "*Şefkât Pazarları*" da denirdi. Yardımlaşma baloları sosyal yardımlaşmanın ve dayanışmanın aracı olmuştu. Hayırsever kadınlar balonun hazırlığından, biletlerin dağıtılmasına kadar tüm görevlerde yer alırdı. Birçok kurum geliri yardım için kullanılmak üzere her yıl yardımlaşma baloları tertip etmişti. Çeşitli kurumları, dernekleri ve ihtiyaç sahiplerini desteklemek için sık sık balolar tertip eder, bu etkinliklerden elde edilen gelirler desteklenmek istenen kurumlara aktarılırdı. Hilâl-î Ahmer Cemiyeti, Türk Hava Kurumu, Himâye-î Etfâl Cemiyeti, Türk Maarif Cemiyeti, Türk Tayyare Cemiyeti sık sık yardım baloları tertip ederdi. Bu kurumların nizamnamelerinde gelir olarak balo tertip etmek ibaresi yer alırdı.

Bazı cemiyetler her sene yardım balosu tertip etmeyi gelenek haline getirmiştir. Senelik Balolar için satılan biletler sayesinde düzenli gelir elde etmişlerdir.[93] Gelir sağlayacakları için cemiyet balolarına katılımın büyük olması beklenirdi. İlgi çekmek amaçlı da balonun orijinalliğinden uzak çeşitli etkinlikler düzenlenirdi. Cemiyetlerin düzenlediği balolarda çeşitli müsabakalar, oyunlar, çekilişler gerçekleşirdi. Çok kişiye ulaşım sağlayabilmek için de günlerce gazetelerde reklamlar yayınlanırdı. Baloların ilanı basında yer alır, halk bilet almaya davet edilirdi.[94]

İşleri dolayısıyla baloya katılamayan davetliler teberrularını gönderirlerdi. Şefkat pazarlarına satılması için hediye edilen eşyanın üstüne "*teberrudur*" ifadesi yer alırdı.[95] Mustafa Kemal Atatürk, hemen hemen her yardım balosunun ilk davetlisi olurdu. Balolar gazetelerde ilan edilirken "*Gazi Hz.nin teşrifleri muhtemel*" başlığı ile yayınlanırdı.[96] Katılamadığı balolar için Çankaya Özel Kalemi, Mustafa Kemal'in talimatı ile hayır amaçlı tertip edilen balolara birkaç adet davetiye satın alarak destek olurdu.[97] Ankara Gençlerbirliği Spor Kulübü'nün 23 Eylül 1926'da Yeni Bar'da tertip ettiği baloda 30 lira, 5 Aralık 1931'de Konya'daki bir baloya 25 lira, Sağır-Dilsiz ve

[93] "Dün Darülfünunda Verilen Ziyafette Neşet Ömer Bey Çok Alkışlanan Bir Nutuk İrat Etti", *Cumhuriyet*, 16 Teşrînievvel 1929, s.4.
[94]Ziya, *a.g.e.*, s.175, Cevdet, *a.g.e.*, s.201-209.
[95]Ziya, *a.g.e.*, s.175, Cevdet, *a.g.e.*, s.207-207.
[96]"Bu Akşamki Balo", *Cumhuriyet*, 8 Ağustos, 1929, s.2.
[97]Cumhurbaşkanlığı Arşivi, CBA, 01026434-1, **Bkz Ek 7.**

Körleri Koruma Kurumu'nun 9 Mayıs 1936'da Ankara Halkevi'nde tertip edilen baloya 50 lira göndermiştir. 1931 yılbaşı gecesi münasebetiyle Kızılay'ın tertip ettiği yılbaşı balosuna da Riyaset-î Cumhur Orkestrası göndererek destek olmuştu. [98]

Yapılan araştırmalar sonucu; Kimsesiz ve şehit çocukları için[99], Rum Mektebi Menfaatine[100], Beyoğlu fakirleri menfaatine,[101] Fakir çocuklar menfaatine[102], gıdasız çocuklar için,[103] sakat kalan gazilerin bazı ihtiyaçlarını karşılamak[104] için yardım balolarının tertip edildiği tespit edilmiştir.

1.2.2.4.Çocuk Baloları

Çocuk baloları, çocukları topluma hazırlamak, onlara adâb-ı muâşeret kaidelerini öğretmek ve eğlenmelerini sağlamak için tertip edilen balolardır. Çocuk balolarının amacı çocukların küçüklükten cemiyet hayatına alıştırılma ve toplum içerisindeki davranışlarının terbiye edilmeleridir. Çocuk baloları ile çocuklar, büyükler gibi muâşeret kaidelerini öğrenip, uygulama alanı bulabiliyorlardı. Tıpkı büyükler gibi dans edip, birbirleri ile sohbet ederlerdi. Erkek çocuklar, kadınlara saygı göstermenin gerektiğini, kadınlara saygılı ve nazik davranmayanların kaba ve terbiyesiz sayılabileceğini öğrenirlerdi.[105] Bu sebeplerle aileler çocuk balolarına önem verirdi. Baloların çocuklar üzerinde olumlu etki bırakması ve hayatlarında unutulmaz olması için çok çaba harcanırdı. Baloda teşvik edici olması için güzel konuşanlara, kibar davrananlara, iyi dans edenlere hediyeler verilirdi.

Çocuk baloları gündüz saatlerinde tertip edilirdi. Çocuk balolarında baloya çocukların yanında büyükleri de katılırdı. Çocuk balolarında birçok etkinlik düzenlenir, iyi dans edenlere, güze konuşanlara, iyi giyinenlere ödüller verilirdi. Böylece çocukların adâb-ı muâşeret kaidelerine uyan bir insan olmaları çeşitli ödüllerle teşvik edilmiş olurdu. Aynı zamanda çocukların başarı ve kazanmak duygularını da oluşmasını sağlardı. Erkek çocuklar kız çocuklar önünde reverans yaparak onları dansa davet eder,

[98]Murat Bardakçı, *Atatürk'ün Mutfağı*, Turkuvaz Kitap, İstanbul 2022, s.172.
[99]"Sinobta Kimsesiz Çocuklar Menfaatine Balo Verildi", *Cumhuriyet*, 9 Kânûnusânî 1935, s.7.
[100]"Rum Balosunda Ceza", *Cumhuriyet*, 13 Kânûnusânî, 1929, s 2.
[101] "Ermeni Fukaraperverlerinin Balosu", *Cumhuriyet*, 5 Mart, 1935, s 2.
[102]"Fakir Çocuklar Menfaatine Bir Balo Verilecek", *Cumhuriyet*, 13 Kânûnusânî 1931, s 2.
[103] "Gıdasız Çocuklar", *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1931, s 3.
[104] BCA, Fon Kodu:5512, Yer No:56.376.12
[105]Ziya, *a.g.e.*, s.162,-164, Cevdet, *a.g.e.*, 213-214, Deniz, *a.g.e.* s.158.

dans bittikten sonra kızları yerine iade ederdi.[106] Bazı çocuk balolarında güzellik yarışmaları yapılırdı. Kazanan çocuklar ödüllendirildiği gibi fotoğrafları gazetede yayınlanırdı.[107]

Çocuk balolarında çoğu zaman dans öğretmeni de bulundurulurdu. Dans öğretmeni çocuklara dans konusunda kılavuzluk eder, dans etmelerinde yardımcı olurdu. Dans öğretmeninin diğer davetlilerden ayrıt edilmesi için dans öğretmenleri baloda smokin giyerdi. Çocukların ebeveynlerinden erkek davetlilerin smokin giymesi karışıklığa sebep olacağından hoş karşılanmazdı.[108]

1.2.2.5.Yılbaşı Baloları

Sene sonlarında yeni sene münasebeti ile yılbaşı baloları düzenlenirdi. Cumhuriyetin ilanından önce yılbaşı kutlamaları gayrimüslimlerin yoğun olduğu çevrelerde görülürdü. Gayrimüslimlerin düzenlediği yılbaşı balolarına; elçiliklerle ilişkileri olanlar, zengin tüccarlar, bankerler, Osmanlı seçkin kişileri eşleri ile katılırlardı. Osmanlı Devlet adamları da, İstanbul'daki diplomatik çevrelerinin davetleri ile yeni yıl balolarına katılırdı.

Yılbaşı baloları Cumhuriyet döneminde de tertip edilmeye devam etmiştir. Takvim devrimi ile birlikte de yeni seneyi kutlama eğlenceleri Türkiye'de yaygınlaşmaya başlamıştır.[109] Yılbaşlarında ülkenin dört bir yanında yeni sene münasebetiyle balolar tertip edilmiştir. Beyoğlu'nda tertip edilen yılbaşı balolarının pek ihtişamlı olduğu bilinirdi. Bu balolar için haftalar öncesinden hazırlıklar başlayıp ilan edilirdi. Ankara'da Hilâl- î Ahmer tarafından tertip edilen bir yılbaşı balosuna üç bin kişinin katıldığı bilinmektedir.[110]

Yılbaşı balolarından en çok bilineni Himaye-î Etfâl tarafından tertip edilen yılbaşı balolarıdır. Himaye-î Etfâl, her sene başında yılbaşı balosu tertip etmiştir.

---

[106]Deniz, *a.g.e.* s.158.
[107]"Karsta Gürbüzlük Müsabakasında Kazanan Yavrular", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1929, s. 2.
[108]Deniz, *a.g.e*. s.158, Ziya, *a.g.e*., s.163-165, Cevdet, *a.g.e*., s.213.
[109] "Bugün 1927 senesinin ilk gününü idrak ediyoruz!..", *Milliyet*, 1 Kânûnusânî 1927, s.1.
[110] "Hilali Ahmer Balosu", *Cumhuriyet*, 1 Kânûnusânî 1935, s. 4.

1932'de Hilal-î Ahmer'in Ankara Palas'ta tertip ettiği yılbaşı balosuna Mustafa Kemal Atatürk de katılmıştı.[111]

1.2.2.6.Şahıs Baloları

Kurumların tertip ettiği baloların yanı sıra bireysel olarak kişiler de balolar tertip ederdi. Baloların Türk toplumunda yaygınlaşması ile birlikte evde balolar düzenlenmeye başlamıştır. Kişilerin, herhangi bir kuruma bağlı kalmaksızın kendi evlerinde veya kiraladıkları bir salonda balo tertip ettikleri gayri resmî balolara şahıs baloları olarak adlandırılabilir. Şahısların düzenlediği bu balolar büyük organizasyonlar olmadığı için daha samimi olduğu ifade edilirdi.

Şahısların balo tertip etmesi kolay bir husus değildir. Dikkat edilmesi gereken birçok kaide vardır. Öncelikle Davetli listelerini dikkatlice hazırlamak ve davet edilecek kişilerin özenle seçilmesi gerekmektedir. Birbiri ile anlaşmazlığı bulunan kişilerin aynı davette bulunması, dans etmeyi, alkollü ortamlarda bulunmaktan hoşnut olmayan kişileri baloya davet etmek sorunlar çıkarabilir. Sofra takımlarının yeterliliği, davetlilerin ağırlanacağı odaların müsaitliği de hesaba katılmalıdır. Rahat dans edilebilmesi için halıların, sehpaların kaldırılması, kırılacak eşyaların yer değiştirilmesi gerekirdi. Evde düzenlenen balolar için apartmanın girişi dâhil her taraf çiçeklerle süslenirdi. Süslemeler için gerekirse çiçekçilerden yardı istenirdi. Evin bazı odaları bol ışıklandırılırken bazı odaları da misafirlerin rahatsız olmaması için loş bırakılırdı. Evde balo tertip etmenin zorluklarıyla mücadele etmek istemeyen kişiler balo için salon kiralarlardı. Davetlilerin ikramları ve güzelce eğlenmelerini temin etmek ev sahibinin görevidir. [112] Tüm bu incelikleri hesaba katıp güzel bir organizasyon sağlayan ev sahipleri güzel bir balo tertip etmiş olurdu.

Özel balolarda amaç eğlenmek olduğu için eğlence amaçlı izdivaçlardan sonra da balolar tertip edildiği olurdu. Bu konunun ilk örneği Nebile Hanım'ın izdivacını müteakiben tertip edilen balodur. 16 Ocak 1929'da Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Nebile Hanım'ın izdivacı nedeniyle Ankara Palas'ta bir balo tertip edilmişti.

[111]"Gazi Hz. Hilaliahmer'in Balosunu Şereflendirdiler", *Cumhuriyet*, 2 Kânûnusânî, 1932, s 3.
[112]Deniz, *a.g.e.*, s.140.

Mustafa Kemal baloda salona kolunda gelin hanımla beraber giriş yapmıştı. [113] Bu sırada Zeki Beyin idaresindeki orkestra Reis-i Cumhur marşını çalmıştı. Nebile Hanımın izdivacı sebebiyle tertip edilen balonun davetlileri arasında Türkiye'deki diplomatik heyetler, bakanlar, meclis başkanı, çalışan bürokratlar, yüksek rütbeli askerler, gibi dönemin önemli kurum ve cemiyetlerinden üst düzey kişiler bulunuyordu. Nebile Hanımın izdivacı münasebetiyle tertip edilen balo yerli ve yabancı basında geniş yankı uyandırmıştır. [114]

1.3.Cumhuriyet Döneminde İlk Balo

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra tespit edilen ilk balo, 23 Şubat 1924'te[115] Pera Palas'ta, Büyük Millet Meclisi Reisi Fethi Bey'in himâyesi ve Vali Haydar Bey'in fahri başkanlığında Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin tertip ettiği senelik balosudur. Rauf Bey, Refet Paşa gibi isimler de bu balonun davetlileri arasındaydı. Balo basında geniş yankı uyandırmıştı. Akşam gazetesi "*İstanbul'da Hayat: Pera Palas'ta Dün Geceki Balo*" serlevhası ile balo hakkında şunları yayınlamıştır; "*Saat ondan i'tibâren baloya med'uv olan birçok ma'rûf âileler, yüzlerce hanımlar ve beyler, sefârethâneler erkânı, müessesât-ı ecnebiyye mensûbîni, şehrimizin tanınmış birçok sîmâları, erkekler smokinlerini ve hanımlarla madamlar dün geceki balo için sûret-i mahsûsada yapılmış birçok güzel tuvaletlerini giyinmiş hâlde gelmeye başladılar. Saat ondan i'tibâren Pera Palas'ın kapısındaki otomobil kordonu büyük caddenin azîm bir kısmını tamâmıyla kapamıştı. İstanbul'un bütün güzîde ve münevver sınıfı, kadınlı erkekli dün gece Pera Palas'ta verilen güzel müsâmereye iştirâk etti. Bütün İstanbul o Beyoğlu Perapalas salonlarında toplanmak içün adeta birbirleriyle sözleşmişdi. İstanbul halkının birçok nevi ve sınıfları orada temsil edilmişdi. Baloya gelenler iki bin mikdarında tahmin ediliyor ki bunların yarısına yakın bir mikdarı Türk'dü. Türkler arasında hanımlar ekseriyeti teşkil ediyordu ve Vali Bey reis-i fahri sıfatıyla bir müddet görünmüş sonra ortadan gaib olmuşdu*."[116]

---

[113]"Turkey Takes To All That Ever Went Wıth Evening Dress: Mustapha Kemal Pasha Dancing The With His Adopted Daughter On Her Wedding Day", *Illustrated London News*, 23 Şubat 1929, s.3.

[114]"Nebile Hanımın izdivacı münasebetiyle verilen balo çok güzel oldu", *Cumhuriyet*, 18 Kânûnusânî 1929, s.1. **Bkz. Ek 9.**

[115]Bazı kaynaklarda balonun tarihi 27 Şubat 1927 olarak geçmektedir.

[116] Duman, *Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemine Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar*, s.49.

Cumhuriyetin gayri resmi olarak adlandırılan ilk balosu 1925'te İzmir'de Mustafa Kemal'in isteği üzerine tertip edilmiştir; "*Baloya yalnızca müslüman kadın ve erkekler davet edilmişlerdi. Orkestranın Batı müziği çalmasıyla birlikte Mustafa Kemal konukları dansa davet etti. Kimse hareketlenmeyince valinin kızı ile ilk dansı kendisi yaptı. Buna rağmen balo, konuklar için çekilmez bir işkenceye dönüşmüştü. Çünkü o zamana kadar hiç bir Türk kadını, kendi ülkesinde, kimsenin gözü önünde bir erkekle dans etmemişti*."[117] Paul Gentizon anılarında o geceyi şu sözlerle anlatmıştır; "*Balonun çok canlı geçtiği ve saatin iki bulduğu sıralarda Mustafa Kemal, üniformalı subayların kendi aralarında fokstrot yaptığını görünce nedenini araştırdı. Bir teğmen ona, kabahatin daveti kabul etmeyen bayanlarda olduğunu söyledi. O zaman Mustafa Kemal, yüksek sesle şöyle haykırdı: "Arkadaşlar, dünyada subay üniforması taşıyan bir Türkle dansetmeyi reddeden bir kadın bulunabileceğini düşünemiyorum. Şimdi emrediyorum, salona dağılınız, dans ediniz. İleri marş!" Tabii olarak haksız çıkan kadınlar, derhal dansa kalktılar ve balo son derece neşe içinde devam etti*." [118]

29 Ekim günü, 19 Nisan 1925'te çıkarılan 628 sayılı dört maddelik bir yasayla millî bayram ilan edilmiştir.[119] 29 Ekim gününün resmî bir nitelik kazanması ile ilk resmî balo, Cumhuriyet Bayramı kutlamaları kapsamında 29 Ekim 1925'de, başkentin ilk modern eğlence mekânlarından biri olan Fresko Gazinosu'nda düzenlenmiş ve sonraki yıllarda Cumhuriyet Bayramı'nda balo düzenlemek bir gelenek haline gelmişti. Cumhuriyet bayramı gecesi Fresko Gazinosu'nda büyük bir balo tertip edilmesi için Mustafa Kemal Atatürk, Tevfik Rüştü Aras'a emir vermişti. Üç gün içinde hazırlıklar tamamlanmış, Atatürk, Afet Hanım, Madam Baver, öteki kızlar ve maiyeti ile birlikte kafile halinde otomobillerle, Fresko Gazinosundaki baloya teşrif etmişlerdi. Fahrettin Altay'ın ifadelerine göre çok kalabalık olan baloda Türk hanımların sayısı yabancı bayanlara göre çok azdı. Baloda açılış dansını Zeki Beyin orkestrası eşliğinde Mustafa Kemal Atatürk Fransa Elçisinin kızı ile beraber yapmıştı. Sabah 4'e kadar süren balo neşe içinde geçmiş, karşılıklı kadehler kaldırılmış, insanlar doyasıya eğlenerek Cumhuriyet bayramını kutlamıştı.[120]

---

[117]Lord Kinross, Atatürk, *Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, (Çev.: Necdet Sander), Sander Yayınları, İstanbul 1984, s.637.
[118]Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, (Çev.: Fethi Ülkü) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s.132.
[119]TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt I, İçtima Senesi II, Devre II, s.164-167.
[120]Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s.406-407.

Cumhuriyet bayramı kutlamaları için protokol, resmî baloya katılırken halk, fener alayları ve geçit törenleri ile Türk Ocağı'nda düzenlenen balolara, Orduevi'ndeki subaylar ise orduevinde düzenlenen baloda eğlenmişlerdi.[121] Halka açık tutulan Millet Bahçesi'nde, Riyaset-i Cumhur Bandosu konser düzenlemişti.[122]

İlk resmî balonun tertip edilmesinden sonra gelenekselleşen Cumhuriyet Baloları, Cumhuriyet Halk Fırkasının girişimi ve valilerin öncülüğünde tüm ülkeye yayılmıştır. 1926'da İstanbul ve Ankara'da Cumhuriyet bayramı kutlamaları için balo tertip edildiği "*Bu sene Cumhuriyet Bayramı ilk defa olarak medenî bir şekilde tes'îd edilmiştir*." başlığı ila basında yer almıştır.[123] Cumhuriyet balolarına katılmamak Cumhuriyet'e karşı olmak olarak yorumlanıp ayıplanmıştır. Özellikle de askerler üniformaları ile Cumhuriyet balolarında bulunmayı vazifeden saymışlardır.

1.4.Atatürk'ün Katıldığı Son Balo

Bursa Merinos fabrikasının açılış törenleri için Bursa'da bulunan Mustafa Kemal Atatürk şerefine Bursa şehri valisi bir balo ve balo öncesinde bir yemek daveti düzenlemişti.[124] Atatürk'ün onun için tertip edilen baloya katılıp katılmayacağı merak konusu olmuştu. Çünkü 1937'den itibaren Atatürk'ün rahatsızlıkları artmış, karaciğer yetmezliğinin belirtileri sıkça görülmeye başlamıştı. Atatürk, bu hastalıkları atlatmak için doktorların yardım ve ilgisiyle yoğun bir tedavi içerisindeydi.[125]

Yemek daveti öncesinde, Vali, Atatürk'ün katılıp katılmayacağı konusunda oldukça endişelenmiş ve bu endişelerini Nizamettin Nazif ile paylaşmıştı. Nazif, Atatürk'ün baloya mutlaka katılacağını söyleyerek Vali'nin endişelerini gidermeye çalışsa da, içten içe birbirlerini aldattıklarını düşündüğünü o güne dair anılarını yazdığı

[121] *Hâkimiyet-i Milliye*, 31 Teşrînievvel 1928, s.3.
[122] *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Teşrînievvel 1925, s.1.
[123] "Bu sene Cumhuriyet Bayramı ilk defa olarak medenî bir şekilde tes'îd edilmiştir.",*Resimli Perşenbe*, 11 Kasım 1926, s.1.
[124] Yılmaz Akkılıç, *Atatürk ve Bursa*, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa 2009, s.147.; Özel Şahingiray, *Atatürk'ün Nöbet Defteri (1931-1938)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1955, s.699 .
[125] Kılıç Ali, *Atatürk'ün Son Günleri*, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s.8.

eserinde belirtmiştir.[126] İlerleyen dakikalarda yaverlerin kıyafetleri Nazif'in dikkatini çekmişti. Yaverler Atatürk'ün şerefine, sırma kordon, sırma kayış ve apoletler takmıştı. Bunun üzerine Atatürk'ün baloya katılacağı kesinleşmiş ve endişeler giderilmişti. Dakikalar sonra Atatürk salona ihtişamlı bir giriş yapmıştı. Vals edercesine bir ahenkle salonun içinde yürüyerek herkesi selamlamıştı. Nazif'in ifadelerine göre bir iki saat öncesinde hasta, solgun gözüken Atatürk'ün böylesine neşeli tavırlar sergilemesi bir mucizeydi.

Balo öncesinde Çelik Palas'ta bir yemek daveti düzenlenmişti. Saat yediye on kala Salahattin Nubâ'nın akortları eşliğinde davetliler masaya oturmaya başlamıştı. Masa düzeni at nalı şeklinde sıralanmış olup sanatçılar da masaların karşısına konumlandırılmıştı. Yemeğe tambur çalan Salahattin Nubâ, kemençe çalan Nubar ve şarkı söyleyen Melahat Hanım eşlik etmişti. Sanatçılar o gece ilk olarak "*Eseri hicrin olan yareme bak...*" icra ederek başlamış ve sonrasında, "*Bir ilahî neş'e doğsun nağmei tamburdan...*", "*Eseri hicrin olan...*", "*Mani oluyor halimi takrire hicabım...*" eserleri ile devam etmişlerdi.[127]

Osmanlı müziği faslından sonra salona alafranga tarzında bir orkestra gelmişti. Orkestraya eşlik edip dans etmeleri için Turan Bar'dan birkaç artist getirilmişti. Artistler dansa başladıktan bir süre sonra Atatürk dansı durdurup, "*Efendilerim... Bu sofra eski raks telâkkimize uygun bir surette hazırlanmıştır. Artistlerin yalnız başlarını ve omuzlarını görebiliyoruz. Şarkta raks ayak ve bacak hüneri değil, omuz ve gerdan hüneridir. Parmaklara zil takılır, omuz titretilir ve gerdan kırılır. Hâlbuki garpta raks bacak hüneridir. Vücudun belden yukarı kısmında sadece grace aranır... Yani zarafet... Bu artistlerin asıl hünerlerini masa gözlerimizden gizliyor. Müsaade ederseniz biri masa üstünde oynasın. Yahut biz ayağa kalkıp seyredelim*." sözleriyle masa düzeninin o anki eğlence tarzına uygun olmadığı uyarısında bulunmuştu. Bu eleştiriden sonra hem artistlerden biri masa üzerinde dans etmiş hem de davetliler ayağa kalkarak onları izlemişti.

Saat ona gelindiğinde artık davetliler balo salonuna hareket etmek üzere hazırlanmaya başlamışlardı. Bursa valisinin Belediye Binası'nda düzenlediği balo

[126]Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, *Atatürk'ün Son Balosu*, Osmanbey Matbaası Yayını, İstanbul 1944, s.21-22.
[127]Tepedelenlioğlu, *a.g.e.*, s.23.

oldukça beğenilmişti. Erkeklerin şık giyimleri, bayanların dekolteli tuvaletleri ile katıldıkları bu balo için artık güzel bir sosyete içine girildiğinin göstergesi olduğu yorumları yapılmıştı. Atatürk ise o gece siyah frak, beyaz yelek, rugan iskarpin, şapka, eldiven, baston ve pardesü giymişti. Holde şapka, eldiven, baston ve pardesüsünü bırakarak ikinci kata çıkmış ve kendisine takdim edilen hanımları selamlamıştı. Bursa Valisi'nin eşini koluna takarak balo salonuna giriş yapmıştı. [128] Atatürk'ün baloya girişi ve coşkulu alkışlanışından sonra, Belediye Başkanı Neşet Kiper, baloda bulunanlara Atatürk'ün mektubunu okuyarak, Çekirge Caddesindeki köşke, Çelik Palas'taki hisselerini belediyeye devrettiğini ilan etmişti.[129]

Atatürk'ün salona giriş yaptığı sırada Ege vapuru orkestrası İstiklal Marşı'nın çalmıştı. Orkestra, İstiklâl Marşı'ndan sonra bir kaç dakika ara vermiş ve sonrasında tempolu bir valse başlamıştı. Vals başlar başlamaz Atatürk, salondaki bayanlardan biri önünde eğilerek dansa davet etmiş ve valse başlamışlardı. Baloya katılan davetliler dans etmek yerine büyük bir ilgi ile Atatürk'ün valsini izlemeyi tercih etmişlerdi. Atatürk'ün son balosunda yaptığı, ilgiyle izlenen bu valsi Nazif şöyle ifade etmiştir; "*Gayet kibar ve correct raksediyordu. sağ elinin şaahdet parmağı ile ancak sol elinin parmaklarına değdiği damının vücudu ile kolalı gömleği ve beyaz yeleği arasında iki parmaklık bir arayı en seri notalarda dahi muhafaza ediyordu. Burnu kadının saçlarından uzaktı. Gözleri, dansın tempolarına göre istikamet ne kadar değişirse değişsin hep ileriye bakıyordu. Damı yormamak için turlarda hep sol tarafa bakıyordu. Bazan üstüste birkaç süratli dönüş yaparken sol elinin parmaklarında kadının belini kavramak insiyakı beliriyor, fakat buna rağmen kendini tutuyor, parmaklarında sezilen kıpırdanışları frenliyordu."* [130]

Dans bittikten sonra salonda büyük bir alkış olmuştu. Dansın bitip Atatürk'ün dansa kaldırdığı hanımı yerine iade etmesinden sonra yerine geçmesi beklenirken o bir hamle daha yapıp başka bir bayanı dansa kaldırmıştı. Bunun üzerine davetliler de hızlı bir şekilde dansa kalkmaya başlamışlardı. Gecenin sonuna doğru Atatürk orkestradan zeybek çalmasını istemişti. Davetlilerin ağlayan bakışları karşısında Sarı Zeybek

[128]Tepedelenlioğlu, *a.g.e.*, s.27.
[129]Akkılıç, *a.g.e.*, s.142.
[130]Tepedelenlioğlu, *a.g.e.*, s.28.

oynamıştı. Açılış dansını yaptıktan sonra Celal Bayar ve Şükrü Kaya'yı zeybek oynamaya davet etmişti.

Balo gecesinde oldukça bol ve çeşitli içki ikramı olmuştu. Davetlilerin kadeh kadeh içki içmesine karşın Mustafa Kemal Atatürk'ün ilk kadehi nasıl doldurulmuşsa öyle durmaktaydı. Atatürk, büfeden bir kadeh şampanya istemiş ve kadehi dudaklarına bile değdirmemişti. Ayrıca o gece garsonlar da Atatürk'ün emirlerine rağmen kadehini doldurmamak ve fazla içmemesi için emirlerini yavaş yerine getirmek üzere emir almışlardı.

Hastalığına rağmen, balo gecesi Atatürk'ün yüzünde doktorları şaşırtacak derecede bir pembelik vardı. Ertesi sabah odasındaki havluları değiştiren hizmetlilerin kokulu ve kırmızı boya ile lekelenmiş bir havlu bulmuştu. Atatürk, balo gecesi Bursalıların karşına sarı bir yüzle çıkmamak için makyaj yapmıştı.[131] 11 Mart 1938'de Bursa Valisi'nin Belediye Binası'nda Atatürk şerefine vermiş olduğu balo, balonun ertesi günü 38 derece ateşle yataktan çıkamayacak şekilde hastalığı ilerleyecek[132] ve dokuz ay sonra hayata veda edecek olan Atatürk'ün katıldığı son balo ve raks ettiği son gece olması sebebiyle önem arz etmektedir.

[131]Tepedelenlioğlu, *a.g.e.*, s.29.
[132]Kılıç Ali, *a.g.e.* s.13.

İKİNCİ BÖLÜM

2.BALONUN HAZIRLIK AŞAMALARI

2.1.Balo Hazırlık Heyeti ve Görevleri

Balo öncesinde bir tertip heyeti kurulur, balo öncesinde ve balo esnasında yapılacak işler için görevlendirme yapılırdı. Balo heyeti tertip edilen balonun yapılacağı yer, tarihi, davetiyeler, büfe ve dekorasyon gibi balonun tüm detaylarını planlayıp organize ederdi. Tertip heyeti, hazırlıklar için yaklaşık bir ay öncesinden, balo gününe kadar belirli aralıklarla toplanırdı. Verilen balo eğer bir kurum veya vakıf balosu ise toplantı, kurumun binasında yapılırdı.[133] Balo heyeti anı olarak fotoğraf çekilirdi. Balo heyeti seçkin Türk veya yabancı ailelere mensup kişilerden oluşurdu. Bazı baloların balo hazırlık heyetlerinin isimleri hatta fotoğrafları gazetelerde yayınlanır veya balo davetiyelerine yazılırdı.[134] Bazen fotoğraflarının yayınlandığı da olurdu.[135]

Resmî düzenlenen cumhuriyet balolarını Cumhuriyet halk fırkası tarafından oluşan bir heyet idare ederdi. [136] Özel balolarda ise önde gelen bir yönetici veya sosyeteden bir hanımefendinin nezaretinde yapılırdı. Şehrin cemiyet hayatında önemli bir yer tutan danslı eğlenceler ve balolar için hazırlıklar çok önceden başlar, komiteler kurulur, etkinliğin nerede düzenleneceğinden hangi içeceklerin servis edileceğine,

---

[133]"Tayyare Balosuna Hazırlık Yapılıyor", *Cumhuriyet*, 1 Kânûnusânî 1935, s.4.

[134] Milli Mecmua dergisi kendi balosuyla ilgili şu satırları yayınlamıştır: "*Pek yakında mecmuamıznamına bir balo tertip edilecektir. Şimdiden Darülfünun hazırlığına başladığımız balomuzun tertipheyeti riyasetini Emini Nureddin Ali Bey deruhte buyurmuşlardır. Heyet mecmuamızın daimi tahrirheyetiyle Müşir Kazım Paşa'nın kerimeleri Nazire, Salih Paşa'nın kerimeleri Muhsine Salih, DoktorSafiye Sami, Nakiye, Nezihe Muhiddin, Halide Nusret, Esma Zafer, Nebahat, Matlube Ömer Hanımefendiler ve Darülfünun müderrislerin- den Köprülüzade Mehmed Fuad, Ali Macid, Halil Nimetullah, Mehmed Ferid, Yusuf Şerif, Necmeddin Sadık, Mustafa Şekib ve Hilal-i Ahmer katib-i umumisi Celfil Sahir, İstanbul Polis Müdür Muavini Hasan Reşid, Alınan Sefarethanesi baştercümaru Hasan Beyefendilerle sair güzide şahsiyetlerden teşekkül etmektedir. Muhterem karilerimizin bu haberi memnuniyetle karşılayacaklarından eminiz."* (Toprak, a.g.e., s.300-301.)

[135]"Matbuat Balosuna Hazırlık", *Cumhuriyet*, 3 Kânûnusânî,1930, s.4.

[136]"Ankara'da Cumhuriyet Baloso", *Cumhuriyet*, 20 Teşrînievvel 1929, s.1.

çalınacak müziklerden danslara kadar pek çok konu üzerinde tartışılarak etkinliğin tüm detayları planlanırdı.[137]

Balo heyetinin görevleri sadece baloyu planlamak değildi. Balo sırasında da aktif olarak görev alırlardı.[138] Baloda balo heyeti, kapıda durup gelenleri karşılardı. Davetlilerin hepsi geldikten sonra salonları dolaşarak dansı canlandırmaya çalışır, davetlileri birbirleriyle tanıştırırlardı. Kendi eğlencelerini pek düşünmez, davetlilerin eğlenceli dakikalar geçirmesi için balo esnasında çalışmalar yaparlardı. [139]

2.2.Davetli Listeleri, Davetiye ve Biletler

Balolara katılım iki türlü olurdu. Bunların ilki öncesinden hazırlanmış davetli listesine davetiye gönderilerek tertip edilen baloya davet çağırısında bulunulmasıdır. Tertip edilecek balonun detaylı bilgilerinin mevcut olduğu, davetli ismine özel hazırlanmış davetiyeler önceden belirlenmiş olan kişilere elden veya posta yolu ile ulaştırılırdı. Davetiyelerin, davetlilere gönderildiği gibi basın yoluyla halka duyurularak cemiyet merkezinden teslim alındığı da olurdu.[140] Davetiye katılımlı balolar davetlilere özel olurdu. Bilet satın alınarak davetli kabul edilmezdi. Balo heyeti bu tür teklifleri geri çevirirdi.

Davetiye ile katılımlı balolarda davetli listeleri önceden hazırlanırdı. Davetli listesinde belirlenen konuklara davetiye gönderilirdi. Davetiyenin kenarında "r.s.v.p."[141] ifadesi bulunur ise baloya davet edilen davetlilerin gelip gelmeyeceğini bilmek gerekirdi. Bu sebeple dağıtılan davetiyelere geri dönüş yapılırdı.[142] Bu cevabı telefon, kart ile yapılabileceği gibi kısa bir ziyaret ile de bildirilebilirdi.[143] Fakat katılım bilgisi istenmediyse geri dönüş yapmak mecburi değildir. Bu durum balonun türüne bağlı olarak değişmektedir. Genellikle yemek ikramlı balolarda davetlinin baloya katılıp katılmayacağı yemek için davetli sayısının öğrenilmesi maksadı ile talep edilmektedir.

[137] BCA, Fon Kodu: 490.01. Yer No:1159.69.2, **Bkz. Ek 10.**
[138] **Bkz Ek 11.**
[139]Deniz, *a.g.e.*, s.143.
[140]"Kadın Birliği Balosu 14 Martta", *Cumhuriyet*, 10 Mart 1929, s.5.
[141]"Lütfen cevap veriniz."
[142]Nedret İşli, *a.g.e.*, s.74; Cevdet, *a.g.e.*, s.275.
[143]Andreas, *a.g.e.*, s.118.

"*Bay ve Bayan B.C*

Bay ve bayan A. Nın sevimli çağrılarını kabul etmekle mutluluk duyarlar."

"*Bay ve Bayan M.A*

Bayan D.nin sevimli çağrıları için çok teşekkür ederler. Başkaca önemli bir işleri olduğundan çağrınızı kabul edemeyeceklerini üzülerek bildirirler."[144]

Davetiyeler aile reisine gönderilirdi. Yetişmiş erkek çocuklar için müstakil bir davetiye göndermek âdâb-ı muâşerettendir. Evin kızı adına davetiye gönderilmesi uygun bir davranış olarak karşılanmazdı. Balolar için davetiyeleri on beş gün öncesinden göndermek gerekirdi. Kostümlü ve maskeli balolar için hazırlık süresi daha uzun olduğu için bu süre üç haftadır. Davetiye kapalı mektup olarak gönderilirdi. Açık kartpostal ile veya matbua olarak davetiye göndermek uygun değildir. Samimi dostlar telefon ile arayarak da davet edilebilir veya kısa bir mektup da yazılabilir. [145]

Davetiyeler düz beyaz kalın kâğıtlarda olurdu. Kenarlarında süs veya yaldız olmazdı.[146] Davetiyeler dağıtıldıktan sonra tarih ve saat değiştirilmesi doğru değildir. Sadece ani seyahat, hastalık veya ölüm gibi mücbir sebepler olduğu gibi bir durumda davetlilere haber vermek gerekirdi. Davetiyenin üzerine baloyu tertip eden kurum veya kişi, balonun tertip edileceği tarih, tertip edildiği mekân mutlaka yazılırdı. Bazı davetiyelerde giysi zorunluluğu, ulaşım, büfe, balo programı gibi bilgilere rastlamak da mümkündür;

"*Muhterem Valimiz Ali Vefa Bey Efendi'nin himaye-i âlîleri ve refika-i muhteremleri riyasetleri tertip heyeti günü Türk verilecek olan baloya saat 22'de maaile ile hürmet olunur efendim.*

[144]Deniz, *a.g.e*., s.140.
[145]Andreas *a.g.e*., s.118.
[146] **Bkz Ek 12.**

Tertip Heyeti

(İmza)

1-Davetiye baloya giriş içindir.

2-Elbise kaydı yoktur. ."[147]

Cumhuriyet Bayramı balolarına davetiyesiz katılmak mümkün değildi. Davetliler baloya eşleriyle veya yetişkin çocuklarıyla katılabilirlerdi. Cumhuriyet baloları için gönderilen davetiyelerde kıyafet zorunluluğu mutlaka belirtilirdi**.** Baloya gelirken davetlilerin, davetiyelerini beraberinde getirmesi gerekirdi. Kapıdaki görevliye davetiyesini ibraz ederek salona girilirdi.

Balo heyeti davetli listeleri hazırlardı. Cumhuriyet Balolarına her kurumdan davet edilecek kişi sayısı balo heyeti tarafından belirlenirdi. Davetiyeler, hazırlanan davetli listesindeki isimlere özel olarak hazırlanırdı. Kurumlara davetiyeler ile birlikte gönderilen davetiyelerin sayısı ve davetiye gönderilen kişilerin bir isim listesi gönderilirdi. Baloya katılacak davetlilerin davetiye teslim aldıklarına dair imzaları talep edilirdi. Eğer baloya katılmayacaklarsa davetiyelerinin iadesi istenirdi. Bazen kurumlar onlara ayırılan kontenjanı yeterli bulmayarak etkinliklerinden sorumlu komiteye bir yazı yazarak kontenjanın arttırılmasını isterdi.[148] Davetli sayısı balolara göre değişirdi. Ankara'da tertip edilen cumhuriyet baloları çok kalabalık olurdu.[149] Bazı balolarda ise kurumlar tarafından sadece üyelerinin katılımıyla sınırlandırılırdı.[150]

[147]Mehmet Uzun Babaoğlu, İstanbul Türk Ocağı'nın Musiki İle İlgili Kitapları, Broşürleri, Konserleri, Müsamereleri, Baloları, Davetiyeleri Ve Programları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, C.107., S.210, 2014, s.210.

[148]BCA, Fon Kodu:490.01 Yer No: 1160.72.1

[149] 1936'da Ankara Palas'ta tertip edilecek Cumhuriyet balosu için 400 kişilik bir davetli listesi hazırlanmıştı. (BCA, Fon Kodu:490.01 Yer No: 1159.69.2); 1940'da tertip edilen balonun davetli listeleri için bknz: BCA Fon Kodu:030.10.0.0 Yer No:198.353.21; 1941'de tertip edilen balonun davetli listeleri için bknz: BCA Fon Kodu:030.10.0.0 Yer No:198.353.24

[150]*Cumhuriyet*, 10 Mart 1928, s.2.

Balolara katılımın iki yolu biletlerdir.[151] Bilet ile katılım genelde yardım amaçlı düzenlenen hayır balolarında veya gelir elde etmek için vakıfların tertip ettikleri balolarda gerçekleşirdi. Kurumlar, düzenlediği baloların biletlerini kendi şubelerinden sattıkları gibi, balo heyetlerinin görevlendirdiği kişiler vasıtası ile bilet satışı yaparlardı. Hayır kurumu yararına verilen balolar için satılan biletlerin bahaneler uydurularak geri yollanması ayıplanır ve kabul edilmezdi.[152] Gazeteler vasıtası ile biletlerin satış duyurusu yapılarak halk, balo heyetinin bilet satışı için belirlediği noktalara davet edilirdi.[153] Bazen baloya talep çok fazla olduğu için hazırlanan biletler yeterli gelmediği olurdu. Bu sebeple yeniden bilet bastırılırdı.[154]Hilal-î Ahmerîn yazlık balosunda biri kadın biri erkek olmak üzere iki kişilik biletler 5 liraya, yalnız erkek bileti 3 liraya ve yalnız kadın bileti 2 liraya şehrin muhtelif yerlerinde mağazalarda ve cemiyet merkezinden satılmıştır. Bilet tedarik edemeyenler için balo akşamı kapıda bilet satışı yapılmıştır.[155]

2.3.Servis Elemanları ve Diğer Görevli Kişiler

Eğer balo otel veya resmi bir kurumda veriliyor ise otelin servis elemanları baloda görev alırdı. Evlerde veya kurumlarda tertip edilen balolarda mütehassıs hizmetçiler bulundurulurdu. Masaya hizmet edenlerin kıyafetleri temiz ve şık olurdu. Kızlar siyah elbise, beyaz önlük ve başlık, erkekler temiz bir forma veya frak giyerlerdi.[156] Erkekler servis ederken ellerine beyaz eldiven geçirirdi. Kızlar eldivensiz servis yapabilirdi. Ancak ellerinin ve tırnaklarının temiz olması gerekirdi. Kızlar sol ellerinin üzerine temiz bir peçete sererlerdi. Taşıdıkları tepsi ve tabakları bunun üzerine koyarlardı. Ziyafet başlamadan önce servis elemanlarının yemek yemiş olması gerekirdi. Baloda yapacakları hizmet ağır ve yorucu olurdu. Bu esnada yemek yiyecek vakit bulmaları mümkün olmazdı. Bununla beraber garsonların davet sahibinin sıkı direktifleri altında hareket ettiklerini davetlilerin bilmesi gerekirdi.[157]

---

[151] CBA 02008660-2-492161, **Bkz Ek 13.**
[152]Deniz, *a.g.e*., s.162.
[153]"Maşrıkı Azam Balosu", *Cumhuriyet,* 6 Kânûnusânî 1935, s.6.
[154]1929'da Tayyare Cemiyeti'nin tertip ettiği balonun biletleri tükendiği için yeni bilet basılmış ve yeni biletlerin satışı gazeteden duyurulmuştur. ("Tayyare Balosu", *Cumhuriyet*, 10 Kânûnusânî 1929, s.3.)
[155]"Hilali Ahmerin Yazlık Balosu", *Cumhuriyet,* 20 Ağustos 1929, s.3.
[156]Nedret İşli, *a.g.e*., s.119.
[157]Andreas *a.g.e*. s.120-121.

Servis elemanları haricinde resmi balolarda başka görevli insanlar da bulunurdu. Kapıya gelen otomobillerin kapısını açmak için görevlendirilen kişiler görevlendirilirdi. Hava yağmurlu ise bu kişiler elinde şemsiye ile gelen davetlilere kapıya kadar ıslanmamaları için eşlik ederlerdi. Bazı balolarda davetlilere yardımcı olmak için görevlendirilen kişiler bulunurdu. Bu kişilere "*balo kılavuzları*" adı verilirdi. Bu kişilerin görevi davetlileri eğlendirmek, onlara eşlik etmek, dans arkadaşı bulamayan kişilere yardımcı olmak, davetlileri birbirleri ile tanıştırmaktı.[158]

Devlet politikası olarak yerli malların kullanılmasına özen gösterilmesi ve teşvik edilmesine rağmen ihtiyaç duyulduğu zamanlarda yurt dışından donanım veya görevli kişileri getirebilmek gibi bazı ayrıcalıklar tanınmıştır. 1933'te tertip edilecek Cumhuriyet balosu büfesinde ikram edilmek üzere 50 kilo havyarı, kontenjana bakmadan gümrükten geçirilmesine dair talimat verilmiştir.[159]

2.4.Yeme-İçme ve Menü

Balolarda ana tema dans olduğu için genellikle yemekler daha hafif tertip edilirdi. Balolarda büyük veya küçük mutlaka yemek servisi bulunurdu. Yemek servisi daha çok resmî balolarda tercih edilirdi. Yemek servisi olan balolarda kişi sayısına göre yemek hazırlıkları yapılırdı.[160] Resmî balolarda yemek için özel servis takımları kullanılırdı. Cumhurbaşkanı ve bakanları imzası ile Millî Saraylar Müdürlüğünden istenen bu servis takımları özel olarak balo öncesinde temin edilirdi.[161] Zarif bir balo için örnek bir menü şu şekilde olabilir**;**[162]

Istakoz ve İstiridye,
Söğüş Tavuk,
Makedonya Salatası,
Dondurma,
Yemişler,

[158]Deniz, *a.g.e.*, s.153.
[159]BCA, Fon Kodu 30.10.0 Yer No:130.935.12
[160]Nedret İşli, *a.g.e.*, s.75.
[161]BCA, Fon Kodu:30.18.1.2 Yer No:6.51.13
[162]Deniz, *a.g.e.*, s.140.

Çerezler,

Şampanya.

Davetlilerin sayısına ve önem derecesine göre oturma planı belirlenirdi. Masa uzun, U veya T şeklinde olabilirdi. Yemek ve içki servisinin zor olmaması için sandalyelerin aralıkları mümkün olduğunca az olması gerekirdi. Masa örtüsü düz beyaz olarak tercih edilir. Sofranın ortası meyve ve çiçeklerle süslenirdi. Bazı masalarda her takımın soluna ince cam vazolarda çiçek koyulurdu. Herkese rahat konuşacak ve arkadaşıyla sohbet edebileceği yer ayırmak gerekirdi. Oturma planını mümkün olduğu kadar bir kadın bir erkek şeklinde düzenlenirdi. Resmî balolarda ise rütbe sahibi kişilerin rütbeleri göz önünde bulunarak bir masa ve oturma düzeni yapılması gerekirdi. [163]

Yemek servisli baloların masrafı büfelere göre daha fazla olurdu. Daha ekonomik bir balo tertip edilmek istenirse büfe tercih edilirdi. [164] Büfenin yiyecek ve içecek listesi baloyu tertip eden kişinin veya heyetin bütçesine, baloya davetli olunan kişilerin sosyal durumlarına göre çeşitli ve zengin olabilirdi.[165] Soğuk büfeye tercihen koyulan yiyecekler şunlardır; [166]

Sıcak ve Soğuk Sandviçler,

Rus Salatası,

Kuru Pastalar,

Tuzlu Bisküviler,

Meyve,

Kafe Glase,

Şokola Glase,

Şampanya,

Köpüklü Şarap,

Meyve.

[163]Andreas, *a.g.e.* s.120.
[164]Nedret İşli, *a.g.e*, s.75.
[165]Sılanoğlu, *a.g.e.*, s.186
[166]Deniz, *a.g.e.*, s.141, Andreas, *a.g.e.* s.128.

Büfenin kalitesi baloyu tertip eden kişinin veya kurumun yeteneğine bağlıdır. Çok para harcanarak davetlileri memnun eden bir büfe hazırlanamayacağı gibi az bir bütçe ile de başarılar elde edilebilir. Resmi balolarda büfeyi hazırlama görevi bu meslekten birilerine veya bazı kurumlara bırakılırdı.[167] Yiyecekleri hazırlamak, servis malzemelerini ve servis görevlilerini bulmak da onun görevlerindendi. Görevliler gece boyunca büfenin arkasından davetlilerin isteklerini yerine getirmek üzere hazır bulunurdu.[168]

Büfe soğuk yemek, meyve ve çerezlerden oluşan, dans pistinden uzak, salonun bir köşesinde uzun bir masa üzerinde yemeklerin ayakta yenmek üzere servis edilmesidir. Soğuk büfe dans salonuna bitişik bir yerde duvar boyunca beyaz bir örtü ile kaplı uzun masa üzerine kurulurdu. Büfenin yanında sofra takımları, peçeteler bulunurdu. Büfenin arkasında davetlilere hizmet etmek için servisçiler bulunurdu.[169] Erkekler yanlarındaki bayanlar için büfeye gidip yiyecek alırlar ve bunu bir tabak üstünde bayana getirirlerdi.[170] Büfe ye supe de denilmektedir. Kadınları büfeye götürmek erkeklerin vazifesidir. Eğer dans edilen kadın evli ise onu kocası, genç kız ise ailesi düşünmeye mecburdur. [171]

Balolar da büfenin vazgeçilmez içkisi şampanya ve viski idi. Özellikle resmi balolarda ilk tercih edilen içki şampanya olurdu. Resmi balolar için milletvekilleri veya Cumhuriyet Halk Fırkası il teşkilatının idarecileri haftalar öncesinden dilekçe ile balolar için gümrüksüz içki talebinde bulunurdu. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri içkiyi tekelden temin edip dağıtımını yapardı. Gümrüksüz içki ithal etmek, içkiyi ucuza maletmek için alınan tedbirlerden biriydi.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki bir belge göre; Cumhuriyet Halk Fırkası Konya Milletvekili Kazım Hüsnü Bey, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümünde verilecek balo için Cumhurbaşkanlığı'nın Tekel'den 1300 şişe şampanya ile dört sandık viski temin edilmesini istemişti. 2 gün sonra tekrar bir dilekçe yazarak 106 sandık

[167]1938'de Cumhuriyetin 15. Yıl dönümü münasebeti ile hükümet konağında tertip edilecek balonun büfesinin hazırlanması için Tokatliyan müessesi ile 1760 liraya anlaşılmıştır. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, İBBA Encümen Kararı, 20.10.1938, Klasör nr.180, Karar nr. 8291)
[168]Deniz, *a.g.e*., s.141, Sılanoğlu, *a.g.e,* s.186.
[169]Deniz, *a.g.e*., s.141.
[170]Andreas *a.g.e*. s.128
[171]Nedret İşli, *a.g.e*., s.75

şampanya ve 4 sandık viski sipariş ettiklerini fakat Orduevi ve Halkevlerine de dağıtım yapacakları için bu miktarın yetmeyeceği endişelerini belirterek 300 şişe daha şampanya sipariş etmişlerdir.[172]

Davetlileri memnun etmek için büfede her türlü içecek bulunurdu. İçki tüketmeyen davetliler de düşünülerek limonata, portakal ve diğer meyve sularını da servis edilirdi. [173] Erkek yanındaki bayanın kadehinin boş kalmamasına dikkat etmelidir. Ancak bayan içmek istemediğinde ısrar etmemek gerekir. Balo kimin himayesi altında düzenlendiyse kısa bir konuşma ile o kişinin şerefine kadeh kaldırılır.[174]

2.2.Mekân

2.2.1.Balo Salonları

Pera bölgesi birçok yabancı elçiliğe ev sahipliği yapması ve batılı kültürün yaşandığı bir bölgeydi. Birçok ilkin burada yaşanması sebebiyle sosyal ve kültürel hayatın merkezi konumundaydı. Tiyatrolar, eğlenceler, balolar, gazinolar vs. ilkler hep Beyoğlu ve Pera'da görülmüştür. Türkiye'nin modernleşme sürecine girmesiyle birlikte bölgede sosyal faaliyetler yaygınlaşmış ve modern otelcilik anlayışı ortaya çıkmıştı. Pera Palas Oteli'nin, Tokatliyan Oteli'nin, hizmete başlaması zamanla eğlenceli merkez haline gelerek o dönemin eğlence hayatına yön veren gelişmelerden olmuştur.

Baloları kusursuz gerçekleştirebilmek, tüm ihtiyaçların bir arada bulunabileceği geniş ve gösterişli bir alan ihtiyacı balo salonlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Birbiri peşi sıra açılan oteller ve bu otellerin balo salonlarının sağladıkları hizmetler, ihtişamlı dekorasyonları bu ihtiyacı büyük ölçüde gidermişti. Baloların ilgi görmesi ile kurumlar balo salonlarını inşa etmeye başlamıştır. Dolmabahçe Sarayı'nın balo salonu görkemiyle meşhurdu. Dünyadaki saraylar içerisinde en büyük balo

[172]Elazığ Milletvekili Hasan Tahsin Bey, 1934'teki Cumhuriyet balosu için 1000 şişe şampanya ile dört sandık viski, CHP Genel Sekreteri ve Kütahya Milletvekili Recep Peker 1935'te verilecek Cumhuriyet Balosu için Cumhurbaşkanlığı'nın Tekel'den 750 şişe şampanya ve 48 şişe viski talep edilmiştir. Bardakçı, *a.g.e.,* s.166-170.
[173]Sılanoğlu, *a.g.e.*, s.195.
[174]Andreas *a.g.e.* s.126.

salonu Dolmabahçe Sarayı'nınkiydi. 36 metre yüksekliğindeki kubbesinde 4,5 ton ağırlığında kristal bir avize bulunmaktadır.[175]

Pera Palas otelinin balo salonu Cumhuriyet dönemi balolarının vazgeçilmez mekânı olmuştur. O dönem için otelin konumu, balo salonunun büyüklüğü ve alternatiflerin az olması Pera Palas'ı cazip kılmıştır. Baloların çok yoğun olduğu mevsimde gazetede "*Pera'nın geri kalmış olduğunu kim söylüyorsa, gelsin görsün. Pera, Viyana'ya, Paris'e, Londra'ya ders verecek durumdadır*." diye bahsedilmektedir.[176]

Ankara'nın siyasal ve sosyal hayatında önemi bir yer tutan Ankara Palas Oteli 17 Nisan 1928'de tamamlanmış ve hizmete girmiştir. Ulus Meydanı ile Ankara Garını birleştiren Cumhuriyet Caddesi üzerinde yapılan bina cumhuriyetin ilk yıllarında hemen hemen tüm toplantıların, baloların yapıldığı yer olmuştu. Cumhuriyet Bayramı Baloları, yabancı misafirlerin ağırlanması, önemli misafirler şerefine düzenlenen davetler ziyafet ve davetler, kurumların organize ettikleri yardım etkinlikleri resmi ve özel etkinliklerin vazgeçilmez mekânı Ankara Palas olmuştur. Ankara Palas'ın balo salonu Ankara'nın ilk balo salonudur.[177] 1000 kişiyi ağırlayabilecek bir kapasiteye sahiptir.[178] Ankara Palas'ın balo salonunda islemelerle bezenmiş yüksek bir tavan, salonun iki tarafında oturma grupları ve sandalyeler, bu büyük salonu aydınlatma kabiliyetine sahip görkemli bir avize ve geleneksel halılar bulunuyordu.

Balo salonları genellikle oldukça geniştir ve aynı binadaki diğer odalardan daha yüksek tavanlara sahip olabilir. Orkestraların sesinin tüm odaya iyi bir şekilde yayılmasına yardımcı olacak şekilde tasarlanır. Eski fotoğraflardan balo salonunda parça halılar kullanıldığını görülür. Balo salonun duvarları dantel gibi alçılarla süslenir. Salonun aydınlık olması için büyük pencereler bulunur. Balo salonunun tavan göbeğinde çiçek benzeri büyük motif süslemesi vardır. Bu motifin ortasında ise görkemli bir avize yer alır. Salonun bir köşesinde büfe için diğer bir köşesinde de orkestra için yer hazırlanır. Balo salonunun ışıklandırması, özellikle dans pistinde

[175]Toprak, *a.g.e.*, s.298.
[176]Akın, *a.g.e.*, s.59.
[177] Erişim Adresi: https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/627/ (Erişim Tarihi: 02.03.2024), **Bkz Ek 14.**
[178]Ankara Palas 1961'den itibaren eski önemini kaybetmiş 1980'den itibaren Devlet Konukevi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

bulunan aydınlatmalar parlak olmasına dikkat edilmelidir. Dans pisti davetlilerin rahatça dans edebilmesi için geniş olmalıdır. Zeminler kaygan olmaması gerekirdi.[179]

Balonun yapılacağı mekân balo tarihinden günler öncesinden boşaltılırdı. Balo öncesinde tadilata ihtiyaç duyulan yerlerde tadilat yapılırdı. Cumhuriyet balosu öncesi dekoratör Ratip Tahir Burak Bey'e balo salonun boya montaj işlemleri yaptırılmıştır.[180] Balo heyeti balonun türüne uygun olarak balo salonunu dekore ederdi. Salon çiçek, bayraklar, halı ve tavan lambaları ile süslenirdi. Dekorasyon için bazen profesyonel yardım alındığı olurdu. Örneğin 1937'de Dekoratör Rıza Bey balo salonu için büyük bir ışık kulesi yapmıştır. Başka bir yıl da Yuvarlak bir çerçeve içinde altı ok şeklinde bir dekorasyon hazırlanmıştır.[181]

2.2.2.Diğer mekânlar

Bir balo tertip edilirken ilk akla gelen bir balo salonunda balo tertip etmek olurdu. Çünkü bir balo tertip edebilecek özellikte ve genişlikte yer bulabilmek o dönem için çok zordu. Fakat balo salonlarında müsaitlik olamaması, balo tertip edilecek yerde bir balo salonunun olmaması veya farklı sebeplerden dolayı başka mekânlarda balolar tertip edilmiştir. 1929 yılının ikinci yarısından sonra Tokatliyan ve Pera Palas otelleri salonlarını balolar için kiralamamıştır. Bu tarihlerde balo düzenlemek isteyen kurumlar veya kişiler için bu durum sıkıntı oluşturmuştur. Çünkü balo düzenlemek için iyi bir salon İstanbul'da bulunmuyordu. Aynı sorunlar Ankara'da da yaşanıyordu. Ankara Palas ile mekân sorunu bir süre çözülmüş olsa bile zamanla balolara artan talep ile yeni mekân arayışları artmıştı. 1938'de 1500 kişilik kapasiteli balo salonu bulunan Atatürk evinin temelleri atılmıştı.[182]

Gazino ve tiyatro salonlarında veya açık havada balolar tertip edildiği olmuştur. Araştırmalar sonucu balo tertip edilen diğer mekânlar şunlardır; Grand Casin De Péra, Naum Tiyatrosu Sefaretnameler, Halkevleri, Belediye Salonları, Belvü

[179]Deniz, *a.g.e*., s.142
[180]BCA, Fon Kodu:490.1 Yer No:1020.926.2
[181]BCA, Fon Kodu:490.1 Yer No:1020.926.2
[182]"Atatürk Evinin Temeli Atıldı", *Cumhuriyet*, 31 Teşrînievvel 1938, s.3.

oteli[183], Yat kulübü[184], Gülcemal Vapuru[185], Moda Deniz kulübü[186], Süreyya Operası Sinema Salonu.[187]

2.3.Ulaşım

Cumhuriyet döneminde ekonomik gelişmişliğe paralel olarak toplumsal hayatta özel arabalar kullanılmaktaydı.[188] Bir arabaya sahip olmak aynı zamanda belli bir ekonomik gücü de ifade etmekteydi. Davetliler baloya şahsi arabaları ile katılabileceği gibi onlar için baloyu tertip eden heyetin tahsis ettiği ulaşım araçları ile de katılabilirlerdi.

Balo heyeti şahsi araba ile ulaşım sağlayamayan davetlileri düşünerek davetlileri köprüden alıp balo salonuna götürecek, balo bitiminde de köprüye geri bırakacak özel bir vapur ayarlarlardı.[189] Tokatlıyan Otelinde verilen Türk Ocağı balosuna davetliler için ayarlanan bir vapur saat 21.00'de hareket ederek Kadıköy, Haydarpaşa, Bebek, Yeniköy İskelelerine uğradıktan sonra Tarabya'ya, balo salonuna gitmiştir. Balo bitiminde saat 04.00 yine aynı iskeleleri gezerek davetlileri aldığı yerlere bırakmıştır.[190] Bazı balolarda dönüş için iki farklı saatte araç ayarlanmıştır. 1929 Maarif cemiyeti balosunda davetlilerin evine dönebilmesi için gece yarısı saat 2 de ve sabaha karşı 6 da vapur tahsis edilmiştir.[191] 1938'de tertip edilen bir yılbaşı balosu için ise Hayriye Müdürlüğü tarafından Üsküdar'dan Kabataş'a 22.00, 02.00, 03.00, 04.00, Kabataş'tan Üsküdar'a ise 22.45, 01.30, 02.30, 03.30 olmak üzere gidiş-geliş toplam 8 sefer düzenlenmişti.[192]

Şahsi arabası olmayan veya vapurla ulaşım sağlamayan kişiler özel araba tutarlardı. Atatürk'ün şahsi harcama kayıtlarında Fevzi Paşa'nın kızını baloya getiren

---

[183]"Kır Balosu", *Cumhuriyet,* 1 Temmuz 1929, s.2.
[184]"Maarif Cemiyeti Balosu", *Cumhuriyet,* 24 Temmuz 1929, s.2.
[185]"İzmir'de Gülcemal Vapurunda Bir Balo", *Cumhuriyet,* 6 Mayıs 1929, s.2.
[186]Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s.40.
[187]"Kadıköy Fıkaraperver Cemiyeti Balosu", *Cumhuriyet,* 24 Kânûnusânî,1929, s.4.
[188]Otomobilin yaygın olmadığı dönemler bu tahtırevan olurdu. 4 Şubat 1854'te Fransız elçiliğinde verilen bir baloda, akşam dokuzdan itibaren Galatasaray'la dört yol arasındaki yaya trafiğinin araba ve taht-ı Revanların yoğunluğu nedeniyle neredeyse tamamen kesildiği belirtilmiştir. Akın, *a.g.e.*, s.327.
[189] *Cumhuriyet,* 20 Haziran 1929, s.1.
[190]"Türk Ocağı Balosuna Gideceklere", *Cumhuriyet,* 16 Temmuz 1929, s.4.
[191]"Maarif Cemiyeti Balosu", *Cumhuriyet,* 24 Temmuz 1929, s.2.
[192]"Teşekkür", *Cumhuriyet,* 31 Kânûnuevvel 1938, s.4.

otomobile 535 kuruş ödediği kaydedilmiştir.[193] Bazen ulaşım aracı bulunamadığı için baloya katılım sağlanamadığı zamanlar olmuştur. Kınalı Ada'dan Fazıl Ahmet Bey'in, İsveç veliahttı Gustov Adolf'un Türkiye ziyareti münasebetiyle tertip edilen baloya vasıta bulamadığı için katılamayacağını telgraf ile bildirmiştir.[194]

2.4.Müzik

Müzik balo için en önemli konulardan biridir. Davetlileri eğlendirmek, iyi bir dans ortamı sağlayabilmek ve bunu saatlerce sürdürebilmek çok önemlidir. 1929'da bir balonun sabaha kadar çok keyifli, eğlenceli geçmesinin sebebinin cazbanttaki kemanisin kadın olduğu gazete haberinde belirtilmişti.[195] İyi bir balo tertip etmek isteyen kişiler her şeyden önce mükemmel bir orkestra temin ederdi. Böyle bir orkestra temin edebilmek için günler öncesinden hazırlıklara başlamak gerekirdi. Balolarda dans stilleri ve müzik çok çabuk değiştiği için buna ayak uydurabilecek bir orkestra icap edilirdi. Ayrıca orkestra salonun tamamı üzerinde hâkimiyet kuracak güçlükte olmalıdır.[196] Ev balolarında ise dans müziği gramofon, radyo veya piyano ile temin edilebilir.[197]

Sık sık balo düzenlenen bazı otellerde büyük salonda piyano, gitar, keman, saksafon ve perküsyon aleti gibi Batı müziği enstrümanlarına sahip bir orkestra bulunurdu. Ankara Palas'ın kendine özel bir cazbandı vardı. Balo ile birlikte dilimize yerleşen bir diğer sözcük "*cazbant*"tı. Bu sözcük İngilizceden geliyordu. Esası "*Jazzband*" idi ve caz müziği çalan orkestra anlamına geliyordu ama Türkiye' de canlı Batı müziği çalan her türlü orkestraya cazbant deniyordu. Bu nedenle cazbantlar baloların ayrılmaz bir parçası oldu.[198] Bazı kurumlar da ise verdikleri eğitimlerle yetiştirdikleri caz ekiplerini balolarında kullanırlardı. Mesela Bursa Türk Ocağı verdiği bir balosunda kendi caz ekibini kullanmış ve habere göre "*kimseye muhtaç olmamıştır*." [199] Eğer balo tertip edilecek mekânın kendine ait bir cazbandi

[193]Bardakçı, *a.g.e.,* s.190.
[194]CBA, 01005282.17
[195]"Baloda", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1929, s. 3.
[196]Deniz, *a.g.e.*, s.150.
[197]Andreas *a.g.e* s.132; Deniz, *a.g.e.*, s.142.
[198]Toprak, *a.g.e.*, s299.
[199]"Türk Ocağının Balosu", *Cumhuriyet*, 4 Kânûnusânî 1929, s. 2.

bulunmuyorsa dışarıdan temin edilirdi. 1938'de tertip edilen Cumhuriyet balosu için bir cazband ile 80 liraya anlaşılmıştır.[200]

Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamalarında belediye bandoları gündüzleri bayram törenleri için geceleri de balolar için sahne sergilemişlerdi; "*En çok belediye bandosundakiler yoruldu. Önce bayram töreni için marşları, ikişer hatta üçer kez geçtiler; ardından Cumhuriyet balosu için tango, vals ve çarliston müzikleriyle uğraştılar. İzmir'den getirilen nota defterlerini sadece bando şefi anladığından prova yükü çok ağır yürüdü. Öğle paydosu yapmadıkları gibi akşam yemeğini de belediye reisinin aldırdığı helva-peynir-ekmekle geçiştirdiler.*"[201]

Resmî balolarda ulusal marşlar çalınırdı. Alman Sefaretinin verdiği balonun açılışında orkestra İstiklal Marşı ve Alman marşını çalmıştı. Baloya katılan bir gazeteci köşe yazısında baloyu anlatırken baloda bulunan Türklerin çalan istiklal marşını tanımadığını anlatmıştır. [202] Nebile Hanım'ın izdivacı sebebiyle düzenlenen baloda Zeki Bey'in idaresindeki orkestra Reisi cumhur marşını çalmıştır.[203] Nebile Hanım'ın izdivacı sebebi ile tertip edilen balo resmi bir balo olmamasına rağmen davetlilerin mahiyeti sebebi ile cumhur marşı çalınmıştır.

2.5.Giyim

Değişen eğlence anlayışıyla birlikte davetlerde ne giyinileceği nasıl giyileceği de yeniden düzenlenmiştir. Mustafa Kemal'in 1925'te İnebolu Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmasında millete layık olan kıyafetin medeni kıyafetler olduğunu savunur ve yeni kıyafetleri tarif eder. Balolarda Mustafa Kemal Atatürk'ün beğenisini kazanmak önemli bir husus haline gelmiştir; "*Davetlilerin ilk önemsedikleri husus, Gazi'nin kendilerinin giydiklerini onaylamasıydı. O mavi gözlerin bakışından beğenilip beğenilmediklerini anlar olmuşlardı*."[204]

---

[200]İBBA Encümen Kararı, 19.10.1938, Klasör nr. 180, Karar nr. 8264
[201] *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları*, (Ed.; Oya Baydar ve Derya Özkan), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.123.
[202]"Türk Marşı", *Cumhuriyet,* 17 Şubat 1929, s.3.
[203] "Nebile Hanım'ın İzdivacı Münasebetiyle Verilen Balo Çok Güzel Oldu", *Cumhuriyet,* 18 Kânûnusânî 1929, s.1.
[204]Nuyan Yiğit, *Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s.283.

Âdâb-ı muâşeret kitapları, özellikle de kadın dergileri balolarda nasıl giyinilmesi gerektiği hakkında bilgiler verir. Davetlerde nasıl giyinileceğinin bilinmesi olumlu bir izlenim yaratırdı. Baloda, baloya mahsus kıyafetler giyilmesi gerekirdi. Bu kıyafet kadınlar için dekolteli gece elbisesi, erkekler için redingot, frak veya smokin olurdu. Balolara gündelik kıyafetlerle gidilemezdi; "*Nazım'ın elebaşlılığıyla çocuklaşıp düpedüz yaramazlık ettikleri de oluyordu. Bir keresinde dergiye basın balosu davetiyesi gelince o tutturdu "Gidelim" diye. Sordular:*
-Smokinin var mı?
-Ne münasebet!
-Öyleyse gidemezsin. İçeri almazlar smokinsiz."[205]

Balolara, çay partilerine ve danslı eğlencelere giderken giyilecek kıyafetler için bir süre önceden hazırlıklar yapılmaya başlanır, dönemin modası gündelik yaşam dergilerinden takip edilerek uygulanmaya çalışılırdı; "*Pek çok hanımlar elbise mes'elesi hakkında zihinlerini yoruyor, hazırlıklarını harb esrârı kada rgizli tutuyordu. Birçok erkekler smokin tedâriki derdine düşmüştü.*" [206] Geniş, maddi imkânlara sahip varlıklı kadınlar, İstanbul'dan veya yurt dışından kumaşlar getirerek kıyafetlerini farklı giyinme ayrılacağına sahip olmak için uğraşırlardı; "*Japon Mağazası salt bir oyuncakçı dükkânı değildi; adına ve kurucusuna yakışır şekilde Japonya'dan ithal edilen her tür eşyayı sattığı gibi, üst kat balkonunda, galeride karnavalın kutlandığı ve maskeli baloların moda olduğu yıllarda (1930'ların başlarına kadar) karnaval giysileri ve maskeler satar ya da kiraya verirdi*."[207]

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Ankara şubesi tarafından Ankara Palas'ta kostüm balosu tertip etmişti. Baloya katılacak olan yerli ve yabancı davetlilerden millî kıyafetlerimizin giyilmesi talep edilmiştir. Giyilecek millî kıyafetlerin gelişi güzel olmayıp mükemmel olmasını isteyen Çocuk Esirgeme Kurumu, Halkevlerinden yardım talep etmiştir. Emanet olmak suretiyle birkaç takım kadın ve erkek millî kıyafet talep edip, Ankara Merkezine posta ile gönderilmesini talep etmişlerdir. Gerekirse elbiselerin paketlenmesi, nakliyesi, sigorta masraflarının kurumun

[205]Refik Erduran, *Sabiha*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004, s.91.
[206]*Vatan*, 25 Şubat 1924, s.2.
[207]Scognamillo, *a.g.e.*, s.79.

karşılayabileceği belirtilmiştir. Balo sonun kostümler Halkevlerine geri gönderilecektir.[208]

2.5.1.Kadınlar

Balo elbisesi bir baloya veya resmi bir etkinliğe giderken giyilen bir gece elbisesidir. Balo elbiseleri günün modasına göre bazı detayları değişiklik göstermesiyle birlikte genel olarak düşük dekolte, açık kollar ve uzun, kabarık tarz etekleri ile omuzları kesen bir elbisedir. [209] Balo elbiseleri genel olarak hafif dekolteli, kolları açık, kabarık eteği olan bir elbisedir. Bu elbise bir kürkle veya şalla desteklenir. Balo elbisesi genel olarak saten, ipek, tafta, kadife kumaşlardan tercih edilir ve inciler, payetlerle tüllerle süslenirdi. Mücevherler, sade bir makyaj ve kıyafet ile uyumlu küçük bir el çantası balo kıyafetinin tamamlayıcı unsurları olurdu. [210]

Balolar, Osmanlı toplum yapısına tamamen yabancı bir kıyafet olan dekolteyi de beraberinde getirmiştir. Fakat kadınların etek ve kol boylarının kısalması, göğüs ve boyunlarının görünmeye başlaması sebebiyle dekolte konusunda uzun tartışmalar ve gerginlikler yaşanmıştır. Bazı kesimler dekolteye şiddetle karşı çıkarken bazı kesimler dekolteyi âdâb-ı muâşeretin gerekliliklerinden biri kabul etmiş fakat uygulamasındaki yanlışlıkları eleştirmiştir. Hanımlara mahsus gazetede Mustafa Asım şu yorumlarda bulunmuştur; "*Dekoltede, sair alafrangalıklarımız gibi sui isti'mal etmekte olduğumuzu itiraf edelim. Hanımlarımızdan pek çoğu yazın adeta dekolteden başka bir kıyafetle gezmek istemiyorlar. Bu hanımların % 95'i Frenk kadınların baloda, tiyatroda giydikleri kıyafetleri sokakta giyiyorlar. Peki bu tarz-ı teşebbüsten mahrum mu olalım? Aasla! Bilhakis size bunu tavsiye ederim fakat şu şartı azim ile ki; sokakta değil! Ev içinde ve acaba ile gidilecek düğün ve saire gibi yerlerde*."[211] Fakat Burhan Felek dekolte konusunda karşıt bir görüşü savunuyordu. Felek yazmış olduğu

[208]BCA, Fon Kodu:490.01, Yer No:5264
[209]Deniz, *a.g.e*, s.142.
[210] **Bkz Ek 15.**
[211]"Güzellik, Tuvalet, Sıhhat: Gerdan, Omuz Kollar", Mustafa Asım*, Hanımlara Mahsus Gazete*, No:300, s.2-3.

yazısında, balolarda erkeklerin giydikleri frakın kapalı ve ciddi bir kıyafet olmasına karşın kadınların giydikleri elbiselerin de o kadar açık olmasını eleştirmiştir.[212]

Dekolte konusu eleştiriler ve uygulamadaki yanlışlar sebebiyle gündemi uzun bir süre meşgul etmiştir. Türk kadınlarının yabancı olduğu bu kıyafetler komik görüntülere sebep olmuştur. Fakat zamanla dekolte kıyafetler de toplumda kendine yer bulmuştu. Türk mimar ve fotoğraf sanatçısı Arif Hikmet Koyunoğlu dekolte konusundaki bir anısını şu sözlerle ifade etmiştir; "*Recep Peker yeni evlenmişti. Hanımıyla fotoğraf çektirmeye geldi. Eşinin yüzünü ısrarlarımıza rağmen açtıramadık. Peçeyle resim alınmaz, dedim. Recep Bey, Hikmet bizim kardeşimiz, dedi. Güçlükle ikna ettik. Çıkarken Recep Bey resmi vitrine koyabilirsiniz, dedi. Aradan zaman geçiyor. Hiç unutmam ilk Cumhuriyet balosunu Ankara Palas'ta yapıyoruz. Peçesini açmayan kadını açık bir elbiseyle karşımda görünce, güldüm. Bizim balo meselesi mühimdi*."[213]

Baloda şık görünmek kadınlar için çok önemliydi. Şıklık yarışı kadınlar arasında bir rekabete dönüştüğü için balo kıyafeti kadınlar için her zaman bir telaş konusu olurdu. Günler öncesinden hazırlık yapılır, kıyafetlerin en son modaya uyması için özen gösterilirdi. Kumaşlar sipariş edilir, terzilerde diktirilir, ayakkabılar özel siparişle yaptırılırdı.[214] Kıyafet yaratma sürecinde en büyük iş terzilerindi. Kadınlar seçtiği kumaşları, istedikleri modelde terzilere diktiriyorlardı. Balo mevsimlerinde terziler aşırı yoğun olurdu. Bu yoğunluğun zaman zaman gazetelerdeki karikatürlerde hicvedildiği görülmektedir. [215]

Balolara hazırlanmak için kadınların yaptığı masraflar da bir diğer eleştiri konusu olmuştu. Bunun önüne geçmek için âdâb-ı muâşeret kitaplarında ve gazetelerde köşe yazılarında aynı kıyafetin birkaç kez giyilebileceğine dair yazılar yayınlanmaya başlamıştır; "*Balolara daima ayrı elbise ile gidilmesi lazım geldiğine dair tahripkar ve kötü bir zihniyet vardır. Bu hareket balo hayatının sukutuna sebep*

[212]"Balo, Frak, Fistan", *Cumhuriyet*, 31 Birinciteşrin, 1941, s.3.
[213]Seyit Ali Ak, *Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001, s.87.
[214] Hilal-i Ahmer balosuna katılan genç bir kadın istediği ayakkabıyı bulana kadar yedi çift ayakkabıyı geri göndermiştir. (*Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dergileri, Talepler, Engeller, Mücadele: Yeni Harflerle Bilgi Yurdu Işığı (1917-1918)*, (Hz: Birsen Talay Keşoğlu), Libra Kitap, İstanbul 2019, s.40.)
[215] *Yeni Gün*, 6 Kânûnusânî 1926, s.3.

olduğu gibi bütçelerinde sarsılması amili olmaktadır. Bu itibarla dünyanın birçok yerlerinde olduğu gibi bizde de balo kıyafetinin nihayet bütçe nisbetini aşmaması lazımdır. Yani birkaç baloya bir elbiseyle gitmekte hiçbir mahzur yoktur ve bu muaşeretsizlik değil bilakis muaşeret icabıdır. Çünkü iktisadın da icabettirdiği bir muaşeret mevcuttur ve bu hepsinden mühimdir."[216]

2.5.2.Erkekler

Erkelerde kadınların aksine üniforma gibi tek tip görünüm uygun görülürdü. Bu sebeple erkekler balo kıyafetlerini kendi zevklerine göre değil, terzilerin tavsiyeleri ve yönlendirmelerine uyarak kıyafetlerini diktirirlerdi. [217] Erkekler giyiminde moda çok sık değişim göstermediği için daha sade ve klasik olurdu.

Erkekler balonun türüne göre giyecekleri kıyafeti seçerlerdi. Resmi olmayan balolarda smokin, siyah yelek ve siyah papyon veya kravat tercih edilirdi. Smokin; Özelikle geceleri giyilen, düz siyah kumaştan yapılmış, çift düğmeli kruvaze bir elbisedir. Gece kulüplerinde, danslarda, tiyatrolarda giyilir. Tek sıra düğmeli yeleği de aynı kumaştandır. Pantolonun paçası düz ve dış yanlarına siyah ipek şerit konmuştur. Smokin ile şapka kullanılır.[218] Smokin ve balo elbiselerinin üstü siyah pelerindir ve kap (cape) adı ile anılır. [219] Smokin ile beyaz kravat takılmazdı. [220] Erkekler, resmi olmayan ziyaretlerde, hususi ve teklifsiz akşam yemeklerinde ve balolarda redingot giyerlerdi. Redingotun pantolonu siyah tercih edilirdi. Eldivenler ve boğun bağı da aynı şekilde pantolon gibi siyah olurdu. Redingot ile siyah silindir şapka takılması uygun görülürdü.[221]

Resmi balolarda ise frak, beyaz yelek, kolalı gömlek ve beyaz papyon giyilirdi. Frak; Düz siyah kumaştan çift sıralı düğmeli olarak dikilir. Yakası siyah ipektir. Aynı kumaştan pantolon, göğüs ve yakası kolalı gömlekle giyilir. Kravat

[216]Muzaffer, *a.g.e.,* s.134.
[217] Ahmet Mithat, *a.g.e*., s.106.
[218]Sılanoğlu, *a.g.e*, s.45.
[219]Reşat Ekrem Koçu, *Türk, Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, , Ankara 1969, s.189
[220]Lütfi Simavi, *Teşrifat ve Adab-ı Muaşeret*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, s. 47-48.
[221]Ahmet Mithat, *a.g.e.,* s.105.

fiyonk şeklinde bağlanır ve beyaz ipektendir. Bu tip elbise ile silindir şapka, beyaz eldiven, siyah ayakkabı ve siyah çorap giymek gerekir.[222] Fahrettin Altay'ın ilk resmi cumhuriyet balosundan birkaç gün öncesi frak ile tanışmasını şu şekilde aktarmıştır; "*Biraz sonra Tevfik Rüştü Bey frak giyinmiş, elinde körüklü donuk siyah bir gece silindir şapkası alarak kızı ile geldi. Biz o vakit ne fraktan ne de bu gibi şapkalardan anlamıyorduk*."[223]

Çoraplar siyah ipekten, kunduralar siyah rugandandır. Frak, smokin, gibi resmi elbiseler ile siyah rugan ayakkabı giymek şarttır. [224] Ayrıca tercihe göre beyaz eldiven takılır. [225] Daha alafranga bir görünüm isteyen erkekler, siyah pantolon, kuyruklu ceket, beyaz boğun bağı ve yelek giyerlerdi. [226] Yeleğin önünün açık olması ve sık dikilmiş düğmelerinin olması gerekirdi. Erkeklerin süs eşyaları ve takı kullanması yalnızca gece davetlerinde uygun görülürdü. Pırlanta, zümrüt, yakut ve safir gibi renksiz taşlardan oluşan boğun bağı iğneleri, kol düğmeleri veya bir tane olmak şartı ile kıymetli bir yüzük süs eşyası olarak tercih edilebilirdi. Erkek süs eşyalarında sadelik aranıp, büyük renkli taşlar, kocaman madalyonlar şık kabul edilmezdi.

Giyim konusunda en rahat olan askerlerdir. Askerler balolara üniforma giyerek katılırlardı. Ellerine beyaz eldiven takarlardı. Nişanı olan erkeklerin redingot üzerinden bu nişanları takması mecburidir. Eğer ki bir erkek nişanı olup da katıldığı baloda nişan veya rozetini takmazsa, nişanı küçümsediği düşünülürdü.

Saç, sakal ve tırnak meseleleri de tuvalet meselesi olarak kabul edilmektedir. Gençlerde kâküllerini istediği gibi uzatıp tararlarken orta yaş ve üzeri grup saçlarını kısa kestirirlerdi. Askerler için kısa saç zaten resmiyetin gerekliliklerindendi. Birkaç günlük tıraş ile davetlere katılmak uygun görülmezdi.[227]

[222]Sılanoğlu, *a.g.e*, s. 44.
[223]Fahrettin Altay, s.g.e. , s.394.
[224]Sılanoğlu, *a.g.e*, s.45.
[225]Deniz, *a.g.e*., s.142, **Bkz Ek 16.**
[226]Simavi, *a.g.e*., s. 47-48.
[227]Ahmet Mithat, *a.g.e*., s.103-106.

2.5.3.Çocuklar

Çocuk balolarında yetişkin baloları gibi katı kıyafet kuralları bulunmazdı. Çocuklar balolara günlük kıyafetleri ile gidebilirdi. Kız çocuklarının saçları tokalarla süslenir, saçlarına çiçekler takılırdı. Dize kadar beyaz çorap giyerlerdi. Erkek çocukları pantolon ve gömlek giyerlerdi. Papyon veya kravat takabilirlerdi. Çocukların kıyafetlerinin temiz olmasına özen gösterilirdi. Çocuklar için bazen kostümlü balo tertip edildiği olurdu. Bu balolarda da çocuklar geleneksel kıyafetlerle baloya katılırlardı.[228]

2.6.Dans

Osmanlı toplumunda dans, gayrimüslim, Levanten çevrelerce yaygındı. Halk arasında başta vals olmak üzere, batılı dans türlerinin ilgi görmeye başlaması ilk olarak II. Abdülhamid döneminde olmuştu.[229] Cumhuriyet balolar sayesinde de dans ve müzik Türk toplumunda kendine yer bulmaya başlamıştır.

Eğlence anlayışının değişmesiyle birlikte geleneksel danslara karşı modern danslar ilgi görmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında okullarda memleketin her tarafından, kız ve erkek liselerinde birer gramofon ile dans havalarının plakları temin edilmiş, öğle teneffüslerinde ve son sınıf derslerde öğrencilere dans dersleri verilmeye başlanmıştı.[230] Geleneksel dansları bilen kişiler, balolardan önce dans kurslarına kaydolup tango, vals gibi dönemin moda danslarını öğrenmeye çaba gösteriyorlardı. Artık dans hocalığı da bir meslek haline gelmişti.

Modernleşme sürecinde sosyal hayatta yerini alan dans, toplumun yeni öğrenmesinden dolayı kişileri zorlamış hatta bazen gülünç ve zor durumlara düşürmüştü. Buna çözüm olarak başlangıçta baba-kız, enişte-baldız veya kardeşlerin birbiri ile dans etmesiyle bu gerginlik atlatılmaya çalışılmıştı. Örneğin; Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları münasebetiyle Ege'nin bir kasabasında Halkevinin bahçesinde bir balo tertip edilmişti. Aydın Engin'in anılarına göre baloda açılış

[228] **Bkz Ek 17.**
[229]Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi.,* s.2060.
[230]Reşat Ekrem Koçu, *Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.64.

dansını kaymakam, karısı dans etmeyi bilmediği için baldızı ile yapmak zorunda kalmıştı. Açılış dansının ardından çoğunluğu öğretmenlerin oluşturduğu davetliler dans pistine çıkmıştı. Yeterli kavalye olmadığı için kız kıza dans etmek zorunda kalınmıştı.[231] Bir başka olay da 1929'da Türk Ocağı'nda tertip edilen bir baloda yaşanmıştı. Davetliler arasında Mustafa Kemal Atatürk, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref Ünaydın ve eşleri bulunmaktaydı. Dans pisti kötü cilalandığı için dans etmek üzere piste çıkan davetliler ayakları kaymış ve pistte birbirleri üzerine yere düşmüşlerdi. [232]

Dans, cemiyet hayatının vazgeçilmesi sayılırdı. Balolarda hemen hemen herkesin dans etmesi gerekmekteydi. Dans edilmeyip boş oturulması, sohbet edilmesi hoş karşılanmazdı. Sadece yaşlı ve muteber hanımlar baloda oturabilirdi. Kavalyesi olmayan hanımları balo sahibi veya yakınları dansa kaldırırdı. Dans bilmeyenlerin baloya gelmesi veya dans etmesi ayıp sayılırdı. [233] Baloda ev sahibi erkekler oynamaya müsait ve kavalyesi olmayan ne kadar davetli kadın var ise hepsiyle dans ederdi. Hanımların dansa nasıl kaldırılacağının bilinmesi de dikkat edilmesi gereken bir husustur. Dans ederken kadınları kendinden biraz uzakta tutmak, beline hafif bir surette temas etmek, elini keza gayet hafif tutmak, yüzünü fazla yaklaştırmamak, fazla gülmemek gerekirdi. [234] Dans edecek erkek öncelikle ceketinin düğmesini iliklerdi. Erkek, dans edeceği bayanın yanına giderek hafif bir reverans yaptıktan sonra onu dansa davet ederdi. Uzaktan işaret ile dansa davet etmek hoş karşılanmazdı. Dansa davet edilen bayan dansı reddettiği takdirde o gece boyunca başka bir erkekle dans edemezdi. Her danstan sonra bayanı aldığı yere iade etmek gerekirdi. Erkekler masasına oturan her bayanla hiç değilse bir kere dans etmeliydi. Ev balolarında evin bayanı ile bir kez de olsa dans etmek gerekirdi.[235]

Erkeklerin tanışmadığı kadınlarla dans etmesi uygun olmadığı gibi kadınların da tanışmadığı erkeklerin dans davetini kabul etmek zorunluluğu yoktu. Birçok genç balolarda gözlerine kestirdikleri kadına veya kıza dans teklifi etmek gibi tecrübesizliği gösterirdi. Gençlerin bu kurala dikkat etmesi gerekirdi. Bu durum

[231]Baydar ve Özkan, *a.g.e.*, s.124.
[232]Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, *Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, Sena Matbaası, İstanbul 1980, s.411.
[233]Cevdet *a.g.e.*, s.286-287, Ziya, *a.g.e.*, s.146,
[234]Ahmet Mithat, *a.g.e.*, s.385-386; Cevdet, *a.g.e.*, s.290.
[235]Andreas *a.g.e.* s.132; Deniz, *a.g.e.*, s.144.

büyük balolarda, birbirini tanımayan çok insanın bulunduğu kalabalık balolarda herkesi birbiri ile tanıştırma imkânı olmadığından çok sık yaşanırdı. Daha küçük balolarda ise böyle bir sorun olmazdı.[236]

Cumhuriyet'in ilk yıllarında baloların, düğünlerin ve eğlencelerin dansı tangoydu. Balolarda açılış dansı tango veya vals ile yapılırdı. Hızla yaygınlaşan tango baloların vazgeçilmezi olmuştur. Tangonun bu kadar hızlı yayılması ve benimsenmesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisi büyüktür.[237] Açılış dansı tango veya vals ile yapıldıktan sonra eğlencenin devamında farklı dans türleri ile devam edilirdi. Bu danslar, pulka, vals, bostonne, simi,maşiş, breziliyen, blak-butum, türke-terut, çarliston olurdu.[238]

Orijinal balo içeriğinde geleneksel danslar yer almamaktadır. Fakat Mustafa Kemal millî ve modern nitelikleri harmanlayarak Türkiye'nin modernleşme sürecinde geleneksel unsurları da barındırmak istemiştir. Bunu sağlamak için balolarda zeybek oynamayı teşvik etmiş hatta bizzat kendisi oynamıştır. [239] Zeybek dansı salonlara taşınırken modern bir yorumlama yapılmıştı. Selim Sırrı Tarcan, kadın ve erkeğin toplum içinde karşılıklı oynayabilecekleri bir zeybek dansı geliştirmişti.[240]

Balolarda "*kotiyon*" isimli dans türü de oynanırdı. Bu dans, karışıklığa mahal vermemek için baloda tüm davetliler yerine oturduktan sonra başlardı. Çoğu zaman yemekten önce bu dans yapılırdı. Kotiyonun türlü eğlenceli figürleri yapılırken davetlilere hediyeler dağıtılırdı. [241] Hediyeler içerisinde iğne yumakları, rozetler, cep

[236]Deniz, *a.g.e*., s.146.
[237]Atatürk tango ile ilk kez 1911'de Pera Palas'ta katıldığı bir davette tanışmıştır. Mustafa Kemal burada Arjantin konsolosu JAcobF.Peuser'in oğlu Blanco Villata'nın tango yapışına tanık olmuştur.
[238]Ziya, *a.g.e.*, s.152-161.
[239]"Türkocağı Balosu Komitesi", *Cumhuriyet,* 28 Haziran 1929, s.3.
[240] "*Hanımefendiler, Beyler; Selim Sırrı Bey, zeybek raksını ihyâ ederken, ona bir şekl-i medenî vermiştir. Bu san'atkârüstâdın eseri hepimiz tarafından seve seve kabul edilerek millî ve içtimâî hayatımızda yer tutacak kadar tekemmül etmiş, bedîî bir şekil almıştır. Artık Avrupalılara, bizim de mükemmel bir raksımız var, diyebiliriz. Bu oyunu salonlarımızda, müsâmerelerimizde oynayabiliriz. Zeybek dansı bu şekli ile her salonda kadınla beraber oynanabilir ve oynanmalıdır.' Atatürk bu sözlerini müte'âkip bana döndü, dedi ki: "Yorulmadınızsa Mu'allâ Hanımla birlikte bir defa daha şehir elbisesiyle oynadığınızı görmek isterim*." Selim Sırrı Tarcan, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, 1946, s.56.
[241]Deniz, *a.g.e*., s.161-162.

defterleri, yelpazeler gibi şeyler bulunurdu. Hediyeleri kadınlara erkekler, erkeklere kadınlar verirdi.[242]

Kotiyon dansına kalkan davetliler salonun ortasında toplanırdı. Herkesin kiminle dans edeceği önceden belirlenirdi. Dansa katılmayan davetliler, dansı izlemek için sandalyelerin arkasında otururdu. Kotiyon dansında eğlenceyi yöneten bir idareci bulunurdu. Sandalyelerin arasında idarecinin geçeceği bir boşluk bırakılırdı. Erkekler, oturan kadınların arkasına sıralanırlardı. Kotiyonu idare eden bayanlarca çağırılmadıkça kadınların kendi kendilerine kalkarak dansa katılmazlardı. Kotiyonda hediyeler dağıtılır.[243] Dansı idare eden bayanlar işaret verince hemen dans bırakılır ve herkes yerli yerine otururdu. Kotiyonu, dört kadın ve dört erkek idare ederdi ve bu kişiler balo heyetince seçilirdi. Kotiyonda dağıtılacak hediyeler zarif sepetler içinde dağıtılırdı. Kadınların hediyelerini erkekler, erkeklerin hediyelerini de kadınlar taşırdı. Yine bu hediyeleri kadınlara erkekler, erkeklere de kadınlar tarafından verilir. Baloların en güzel özelliğini kotiyon dansları teşkil eder ve çokça talep görürdü. Birçok balo kotiyon vardır başlığı ile ilan edilirdi.[244]

2.7.Etkinlikler

Baloları ilgi çekici kılmak, katılımı arttırmak, davetlilere unutulmaz bir gece yaşatmak için çeşitli etkinlikler düzenlenirdi. Bu eğlenceler kimi zaman bir müsabaka, kimi zaman piyango kimi zaman da çekiliş olurdu. Balonun orijinal tanımında bulunmayan bu etkinlikler genellikle biletlerin belirli bir ücret ile dağıtıldığı veya yardım balolarında düzenlenirdi. Bu tür etkinlikler sayesinde balolar cazip kılınırdı.

Bazı balolarda davetlilere çeşitli hediyeler verilirdi. Bu hediyeler "kotiyon" adı altında ilan edilirdi. Hediyelerin organizasyonu balo heyeti tarafından yapılırdı. Balo heyeti bağış adı altında kurumlardan hediyeler toplardı. Bazı gazete haberlerinde bu bağışlar ilan edilirdi.[245] Pertev eczacılık müessesesi, Altın çiçek ıtriyat fabrikası ve Beşir kemal eczanesi matbuat balosunda davetlilere dağıtılmak üzere hediyeler

[242]Ziya, *a.g.e.*, s.160, Cevdet, *a.g.e.*, s.293.
[243]Ziya, *a.g.e*, s.157.
[244]Deniz, *a.g.e.*, s.161-162.
[245]"Baloda", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1929, s. 3.

bağışlamışlardır. Bu hediyeler için matbuat cemiyeti gazetede teşekkür yazısı yayınlamıştır. Kolonya, Briyantin, Düdük, Külah dağıtılan diğer hediyelerdendir.[246] Hediyeler davetliler tarafından ilgiyle karşılanırdı. Öyle ki bir baloda davetlilerin yoğun ilgisinden dolayı hediyelerin bulunduğu odayı korumak için polis çağırıldığı gazete haberlerine yansımıştır.[247]

Hediyeler genelde bir piyango ve çekiliş ile dağıtılırdı. Piyango biletleri ücretli olup kazananlar çeşitli ödüllere sahip olurdu. Tayyare Cemiyetinin düzenlediği bir baloda davetlilere pırlanta ve elmaslarla süslenmiş, üzerinde tayyare simgesi mevcut olan bir agrafın piyango ödülleri arasında bulunduğu baloya katılımın cazip kılınması için özelikle belirtilirdi.[248] Milliyet gazetesinin tertip ettiği basın balosunda[249] hediye ve kavalye piyangosu düzenlenmiştir. Baloda davetlilere bir kart dağıtılmıştır. Bayanlara dağıtılan kartlarda bulunan numaraların bir eşi erkeklerde mevcuttur. Erkekler, numaralarının eşleştiği kadınları dansa davet edecektir. Dans eden çiftlerden biri sürpriz ödülün sahibi olacaktır.[250] Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle tertip edilen bir baloda ödüllü yarışma düzenlenmiştir. Çiftler alınlarına portakal sıkıştırıp portakalı düşürmeden dans etmeye çalışarak ödülü kazanmak için yarışmışlardır. Kazananlara da ödül olarak, üzerinde "Yerli Malı-Yurdun Malı-Yerli Malı Kullanmalı" yazılı bir kurdele ile kaplı, içerisinde portakal, mandalina, kuru incir, kuru üzümle dolu bir sepet verilmiştir.[251]

Hediyelerin yanı sıra davetlileri eğlendirmek için müsabakalar düzenlenirdi. Güzel sanatlar akademisinin 47. yılı münasebeti ile verilen baloda kıyafet müsabakası düzenlenmişti. Müsabakayı kazananların fotoğrafı 5 Mart 1929 yılı Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır.[252] Bir diğer kıyafet müsabakası da aynı yıl Türk Ocağı Balosu'nda düzenlenmişti. Bu kıyafet müsabakasını diğerlerinden ayıran özelliği, hanım davetliler arasından yerli malları ile en zarif giyinen kişinin kazanacak olmasıdır. Balo gecesi bir hakem heyeti kurulmuştur. Bu hakem heyet balo gecesi

[246]"Matbuat Balosu", *Cumhuriyet*, 2 Mart 1929, s. 3.
[247]"Terakki Var", *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1929, s. 3.
[248] "Tayyare Balosu", *Cumhuriyet*, 8 Kânûnusânî 1929, s. 4.
[249] Balonun tarihi net değildir. 1926, 1927 veya 1928 yıllarından birinde tertip edildiği tahmin ediliyor.
[250] Mete Tunçay, *Türkiye'de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi*, Milli Piyango İdaresi Yayını, Ankara 1993, s.441,442.
[251]Gülöksüz, *a.g.e.*, s.124.
[252]*Cumhuriyet*, 5 Mart 1929, s. 1.

boyunca yerli malı kıyafetleri ile giyinmiş en zarif hanımı seçmek için çalışmıştır.[253] Hanımları yerli malı kullanmaya teşvik etmek için düzenlenen bu müsabaka erkek tarafından eleştirilere maruz kalmıştı. Yerli malı giyen hanımların artık çok az olduğu yorumları yapılarak müsabakanın sadece hanımlar arasında düzenlenmiş olması erkekleri rahatsız etmişti.[254]

Balolarda düzenlenen bazı etkinlikler ve hediyeler hakkında bilgi sahibi olmak mümkün değildir. Bunları ancak o baloya katılan davetlilerin bilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda balolarda düzenlenen diğer etkinlikler şunlardır; Güzellik müsabakaları[255], karagöz oyunları[256], sahne gösterileri[257]

Balolarda o baloya özel hazırlanmış olan balo gazeteleri dağıtılırdı. Bu gazetelerde tertip edilen baloya özel olarak hikâyeler, şiirler, karikatürler, şarkılar, fotoğraflar, teşekkür yazıları bulunurdu. Baloların ayrılmaz parçalarından bir balo gazeteleridir. Bu gazetelerde mizahi bir üslup ile yazılar ve karikatürler yayınlanırdı.[258] Geleneksel hale gelen, o baloya özgü hazırlanan balo gazeteleri, gece yarısından sonra dağıtılırdı. Bu dağıtım da bir tiyatro gösterisi gibi yapılırdı. Genç kızlar ellerindeki balo gazetelerini bağıra çağıra dağıtırlardı. [259]

[253]"Ocak Balosu ve Yerli Malları", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1929, s.2.
[254]"Niçin?", *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1929, s. 3.
[255]"Güzellik Başosu", *Cumhuriyet*, 30 Haziran 1932 s. 2.
[256]"Karagöz Balosu", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1931, s.3.
[257] "Bu Sene Perapalasta Matbuat Balosu Var", *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1929, s. 2.
[258] Mimarlar Derneği 1927, Balo Gazetesi. **Bkz. Ek 18.**
[259] Gökhan Akçura, *Yıldızların altında: Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğlence Yaşamı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022, s.109.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BALONUN SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

3.1.Siyasi Etkileri

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte başlayan yeni diplomatik ortam, balolar sayesinde sosyal yaşamda da kendine yer bulmuştur. Ankara Palas bu noktada sosyal ortam ve diplomasiye ev sahipliği yapan en önemli mekân olmuştur. Ankara Palas hem resmi etkinlikler hem de özel etkinlikler için de önemli bir mekândı. Ankara Palas'a, Türkiye'ye gelen yabancı misafirlerim yeni cumhuriyetle tanışacakları bir yer olacağı için ayrı bir önem verilmiştir. Mimari yapısı, servis edilen yemekler, içkiler, personelin giyimi, davranışlarından servis usulüne kadar, yeni devletin değişimi gözler önünde serilmek isteniyordu. Yaşanan değişimin, batılılaşma yolunda atılan adımların Avrupalı devletlerce görülmesi ve onaylanması önemliydi. Bu sebeple Ankara'yı ziyaret eden hemen hemen tüm devlet adamlarının, önemli yabancı gazetecilerin, üst düzey misafirlerin Ankara Palas'ta konuk edilerek, misafirlerin şerefine otelde balolar tertip edilirdi. Bu balolar yabancı temsilcilikler için de önem arz ederdi. Çünkü elçiler veya devlet adamları, aksi veya özel bir durum olmadığı sürece sadece Cumhuriyet balosu vasıtası ile Mustafa Kemal Atatürk ile yüz yüze gelebilme fırsatı sağlıyorlardı. Balo süresince Atatürk'ün davranışları, sözleri onlar için bir gösterge niteliğindeydi. Atatürk de bu balolar ile kendi görüşlerini yabancı temsilcilere doğrudan duyurup anlatma imkânı buluyordu. Bu bakımlardan her yıl tertip edilen Cumhuriyet baloları diplomatik ilişkiler anlamında merakla beklenirdi.

Toplantılarda, yemeklerde, balolarda Mustafa Kemal Atatürk'e bir şey söylenilmesi istendiğini anladığı zaman işaretle yanına çağırır çok önemli bir haber ise yerinden kalkardı. Salonun sakin bir yerine gelir ve haberi alıp emirlerini verirlerdi.[260] Bazen de emirler balo esnasında uygulanırdı. Ankara Palas'ta tertip

[260]Yurdakul Yurdakul, *Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar,* Truva Yayınları, İstanbul 2009, s. 102

edilen bir baloda, Atatürk İstiklâl Mahkemecilerini çağırıp hemen oracıkta vazifelerine son vermişti.[261]

Atatürk baloları fırsat bilip birtakım görüşmelerini veya duyurularını da bu esnada yapardı. 9 Ağustos 1928 Perşembe günü Sarayburnu Parkı'nda CHP tarafından düzenlenen balo da bu durumun en özel örneklerinden biridir. Mustafa Kemal Atatürk bu baloda Harf İnkılabını duyurmuştur. Atatürk, Latin harflerinin önemine dair bir konuşma yaparak Türk Harf İnkılabının gerçekleşeceğini duyurduğu gecede davetliler, havai fişekler altında cazbant, mızıka takımı ve incesaz topluluğunun açık havada konserlerini dinledi. Sarayburnu parkının, bütün kalabalığı ve sahneyi gören yüksekçe bir yerinde bir masa hazırlanmıştı. Bahçenin bir köşesinde halkı eğlendiren bir caz, sahnede ise, nöbeti geldikçe Arapça şarkı ve kasideler söyleyen Mısırlı Münîre-tül-Mehdiye takımı vardı. Atatürk'ün geldiğini gören halk alabildiğine coştu. Balo esnasında Atatürk bir defter talep etti. Kendisine hizmet edenlerden biri parmak büyüklüğünde bir cep defteri bulabildi. Bu deftere bir şeyler yazarak Falih Rıfkı Atay'a vererek "Kimseye göstermeden bunlara göz gezdir, sana okutacağım" dedi. Bunlar yeni yazı ile "Sarayburnu nutku" diye Cumhuriyet tarihine geçen hitabenin ilk parçalarıydı. Kâğıtları geri aldı, ayağa kalkarak halkı selâmlayan kısa bir nutuk söyledi, sonra elinde tuttuğu defteri göstererek, bir şeyler not ettiğini ve bunları orada hazır bulunanlardan birine okutacağını haber verdi, kalabalıktan Türkçe yazı okumayı bilen birini çağırdı. Bir genç koşup geldi, fakat Lâtin yazılı kâğıtları görünce şaşaladı, Atatürk: "Bu arkadaşımız hakikî Türk yazısını bilmediği için şaşırmıştır. Arkadaşlarımdan birine okutayım," dedi. Tekrardan Falih Rıfkı'yı çağırdı ve nutku okuttu.[262] Halk, parkın içinde toplandığından beri bir müjde bekliyormuş da

[261] Atay, Çankaya., s.168

[262] Arkadaşlar, bizim güzel ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindesiniz. Anladığınızın asarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna katiyetle eminim. Şimdi sözden ziyade iş zamanıdır... Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir toplumun yüzde onu, yirmisi, okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir! Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlardır. Artık mazinin hatalarım kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzelteceğiz. Bu hataların düzeltilmesinde bütün vatandaşların çalışmasını isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün

o müjde bu imiş gibi, dibinden kaynayarak coştu.[263] Gülhane Parkı'ndaki bu nutkun ardından, 11 Ağustos 1928 tarihinde, Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harfleri üzerine dersler verilmeye başlandı.[264]

Atatürk Harf devrimini ilan ettikten sonra yine balolarda bu devrim üzerine konuşmalar yapmaya devam etmiştir. 16 Eylül pazar günü akşamı, Samsun Muallimler Birliği tarafından, İstiklal ilkokulu binasında Atatürk şerefine bir balo tertip edildi. Bu baloda, öğretmenlerle birlikte Samsun 'un önemli aileleri de davet edilmişti. Atatürk, burada da yine yeni Türk harfleri üzerine konuşmalar yaptı. Atatürk, Samsun 'da ve her gittiği yerde, her vesile ile halka yeni Türk harflerini öğrenmekte istek göstermelerini ve acele etmelerini söylüyordu.[265]

Balolarda, devlet adamları, milletvekilleri, üst düzey yetkililer gibi önemli davetliler bulunduğundan siyasi kulislerin dönmesi kaçınılmaz olurdu. Önemli haberler, dedikodular balo ortamında konuşulurdu. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasına dair köşkte alınan kararın ardından, bu fırkanın Türk siyasi hayatında yerini alacağının duyulması da Yalova'daki baloda yaşanan kulislerde olmuştur.[266] 7 Ağustos 1930'da Yalova'da bir balo tertip edilmişti. İsmet Paşa ve Fethi Bey'inde bulunduğu Yalova'daki baloya Atatürk gece saat on ikide katıldı. Balo devam ederken Asım Us Salih Bozok'tan Serbest Fırka isimli bir parti kurulacağına dair haber aldı. [267] Asım Us'a göre, yeni fırka haberinin gazetelerde duyurulması için Atatürk, Salih Bozok'u kendisine göndermiş ve bu konu hakkında Asım Us'a ilk bilgiyi Salih Bey vermişti.

Asım Us, aldığı haberin doğru olup olmadığını öğrenmeye çalışırken Atatürk'ün kendisine: "*Siz, Serbest Fırka kuruluyor diye bir havadis çıkarmışsınız*" sorusuna muhatap kaldığını söylemişti. Bu soruya Us, "*Paşam, ben Serbest Fırka*

---

medeniyet âleminin yanında olduğunu gösterecektir." (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II, Ankara, 1997, s.272-274.)

[263] Atay, *Çankaya*, s.183.

[264] Esin Tüylü Turan, *Mustafa Kemal Paşa Ve Harf İnkılâbı*, Cilt 3, 2018, s.390.

[265] M. Şakit Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi,* Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998 s.106

[266] "Yalova'da Seyrisefain Balosu Mükemmel Oldu", *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1930, s.1.

[267] *"Bir aralık rahmetli Salih Bozok yanıma geldi. Manalı bir tarzda ve biraz da gülümseyerek: 'Sana mühim bir haber vereceğim. Serbest Fırka adı ile yeni bir parti kuruluyor.' dedi. Salih Bozok, latifeci bir arkadaştı. Bu sözünü ciddiye almak istemedim. Fakat verdiği haberin doğruluğunda ısrar edince izahat istedim. Peki, Serbest Fırkayı kim kuracak? Diye sordum. Bu sualime cevap alamadım*."

kuruluyor diye bir havadis çıkarmadım. Salih Bozok arkadaşımız bana böyle bir haber verdi. Aslı olup olmadığını öğrenmek ve tafsilat almak istedim. Birkaç arkadaşa soruşturdum" diyerek cevap vermişti. Atatürk bunun üzerine Asım Us'a: "*Öyleyse ben bu işte seni inisiye edeyim. Git, İsmet Paşa'yı bul, ona sor!"* demişti. Atatürk'ten aldığı bu cevap ile birlikte Us, İsmet İnönü'nün yanına gitmişti.

Salih Bozok ve Atatürk'le aralarında geçen konuşmayı İnönü'ye anlatmasının üzerine İnönü, "öyleyse Fethi Bey'i bulalım da beraber konuşalım!" diyerek Fethi Bey'in yanına gitmişlerdir. Balodaki buradaki kalabalıktan dolayı politika konuşulmayacağının anlaşılması üzerine de küçük bahçede Atatürk'ün de dâhil olarak Okyar ve İsmet Paşa'nın yeni parti hakkında konuştuklarına şahit olduğunu aktarmıştı. Us, bu konuşmada İsmet Paşa'nın, Atatürk'ün yeni parti arzusunu Fethi Okyar'a anlattığını ifade etmişti.[268]

Yeni bir muhalefet partisinin kurulacağı, 7 Ağustos 1930 akşamı Yalova'daki baloda haberi bizzat öğrenmiş olan Mehmet Asım Us tarafından 9 Ağustos tarihli Vakit gazetesinde duyuruldu. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulma aşamasında Asım Us'un orada bulunması ve bizatihi gelişmelere şahit olması onun gazeteciliği açısından oldukça önemliydi. Nitekim kendisi de balo akşamı için "gazetecilik hayatımda hatırlayabildiğim heyecanlı zamanların en heyecanlısı" diyerek kendi açısından konunun önemini ifade etmişti. Ayrıca yeni kurulacak fırka meselesinde devletin zirvesinde olan kişilerle bu kadar yakından temas kurması ve diğer gazetecilerden farklı derecede ve farklı samimiyette bu olaydan haberinin olması, onun hükümet nazarındaki konumunu belirlemekte ayrı bir öneme haizdi.[269]

Balo diplomasisinin yaşandığı bir diğer balo da dönemin Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Türkiye ziyareti sırasında tertip edilen balodur. Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'da varılan antlaşmaya göre yapılan nüfus mübadelesi işlemi, iki ülke arasında bir dostluk paktına yol açmıştı. Başbakan İnönü, "Ankara Sözleşmesi" imzalandıktan sonra Venizelos'u Türkiye'ye davet etmiştir.[270] Bu dostluk üzerine 1930 Ekim ayında Yunanistan Başbakanı Venizelos ve içimde Yunan

[268] Asım Us, *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım*, Vakit Matbaası, İstanbul 1944, s. 127.
[269] "Yeni Muhalif Fırka", *Vakit*, 9 Ağustos 1930, s.1.
[270] İsmet İnönü, *Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s. 500.

Dışişleri bakanı Mihalakopulos'un da bulunduğu Yunan heyeti Türkiye'ye geldi. Bu ziyaretin amacı, Lozan görüşmelerinden bu yana süren mübadele sorunlarını çözmek ve iki ülke arasında siyasal ve ekonomik sorunlara ilişkin imzalanacak antlaşmalar yapmaktı Venizelos'un gelişinin Cumhuriyet'in de yıldönümüne rastlaması şerefine, öncelikle bir yemek ziyafeti ve onu takiben Ankara Palas'ta büyük bir balo tertip edildi**.**[271] Hariciye Vekâlet'inde düzenlenen ziyafette Mustafa Kemal Atatürk, çok neşeli göründü. Gazi ile Venizelos, resmi ya da özel görüşmelerinde birbirleriyle çok iyi anlaşmışlardı. Venizelos'un Türkiye'ye yaptığı ziyaret ile Türk-Yunan dostluğunun temelleri atılmıştı. Atatürk ve Venizelos, on yıl önce birbirleriyle savaşan iki milletin barış içinde yaşayabileceğine inanmış, bu barışın sağlanabilmesi için de gerekli adımları atmışlardı.

Balonun ayrıntıları gazetede şöyle yer almıştır; *"Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüştü B Bayram münasebetiyle dün gece Ankara Palasta sefirler şerefine bir ziyafet verdi. Saat 10 buçukta gazi Hz. Teşrif buyurdular. Aziz misafirlerimiz M. Venizelos ve Kont Bethlen'le ayakta bir müddet konuştu ve Madam Venizelosu koluna alarak ziyafet salonuna girdi. Ziyafete Gazi Hz. Riyaset buyurdular. Sağlarında Madam Venizelos, sollarında Madam Mihalakopulos, karşılarında Başvekil İsmet Paşanın refikaları, Hanımefendinin sağında Kot Bethlen, solunda Venizelos bulunuyordu. Gazi Hz baloda evvela Madam Venizelos'la, müteakiben Madam Mihalakopulos'la danestti. Gazinin Madam Venizelosla dansı çok alkışlandı. Gazimiz bir aralık M. Venizelos'a da dans etmesini teklif etti. Yunan Başvekili gülerek "ömrümde hiç dans etmedim ve bilmem" dedi."* [272]

Venizelos ise Cumhuriyet Balosu'nda misafir Yunan gazetecilerinin ricası üzerine, Türk- Yunan ilişkileri ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "*İki millet arasında vâsi bir teşriki mesai sahası vardır. Ben şahsen bu iki millet arasında teşriki mesaiye tamamen taraftarım*." [273] Venizelos'un Türkiye'ye yapmış olduğu resmi ziyaret sırasında imzalanan antlaşmalar Türk-Yunan ilişkileri için önemlidir. Bu antlaşmaların imzalanmasından sonra Atatürk, 1 Kasım 1930'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada Türk-Yunan ilişkileri ile ilgili şu

[271] *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1930, s.5**, Bkz. Ek 20.**
[272]"Ankara'da Cumhuriyet Bayramı Nasıl Geçti?", *Cumhuriyet*, 31 Teşrînievvel 1930, s.4.
[273] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C. III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 129

değerlendirmeyi yapmıştır: "*Türkiye ile Yunanistan'ın yüksek menfaatleri birbirine zıt olmaktan tamamen çıkmıştır. Bu iki memleketin samimi bir dostlukta kendileri için emniyet ve kuvvet görmelerinde isabet vardır*."[274]

Baloların diplomatik ilişkilere olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz olayların yaşlandığı da olmuştur. 29 Ekim 1932'de Ankara Palas'ta tertip edilen Cumhuriyet balosuna Mısır Elçisinin fes ile gelmiş olması bir diplomatik krize sebep olmuştur. Balo günü kutlamalar sebebi ile misafirler Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte tören katılmışlardı. Mısır Elçisi geçit törenini de fesli olarak izledi. Kutlama programı gereğince akşam Ankara Palas'ta resmî bir yemek ve yemeği takiben bir balo tertip edilecekti. Balo, Ankara Palas'ta Cumhuriyet Halk Partisince düzenlenmişti. Ankara'daki yabancı Elçiler hem yemeğe, hem baloya çağırılmışlardı.[275]

Ankara'daki İngiliz Büyükelçisi Sir George Clerk'in belirttiğine göre Atatürk saat 20.30'da Ankara Palas'a gelmişti. Türk generali ve Fransız Büyükelçisi Kont de Chambrun ile biraz konuştuktan sonra sofraya geçti. Cumhurbaşkanı sofraya oturunca genellikle ilk önce bir süre sessizlik olurdu fakat o akşam Atatürk sofraya oturur oturmaz konuşmaya başlamıştı. Az yemek yiyip bol sigara içmiş, tek tek tüm konuklar ile sohbet ederek ilgilenmişti. Polonya elçisini yeniden doğmuş olmasından dolayı kutlayarak, İngiliz ve Sovyet elçiliklerini sevgilerini sunmuştu. Türkiye'ye yeni gelmiş olan İtalyan Büyükelçisi Lojacona'ya, Mussolini'nin Torino'da yapmış olduğu konuşmadan hoşnut kalmadığını belli etti. Bu sıcak temasların ardından yemek sona erip balo salonu ageçildi. Mısır Elçisi Hamza Bey, yemek boyunca sofrada fesli olarak oturmuştu. Orada bulunan İngiliz Büyükelçisi Sir George Clerk'in Londra'ya rapor ettiğine göre, Atatürk, Mısır Elçisinin yanından geçerken: *"Kralınıza söyleyiniz, ben, Mustafa Kemal, size bu akşam fesinizi çıkarmanız talimatını verdim"* demiş ve bir garson çağırmıştı. Elçi, uysallıkla fesini çıkarıp garsona vermiştir. Garson, kalabalık davetlilerin şaşkın bakıştan arasında, fesi salonun öbür ucuna doğru götürüp gözden kaybolmuştur.

[274] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 381
[275] "Mısır'la Aramızı Bozmak İsteyenler Mi Var?", *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1932, s.1

Türkiye Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras ise olayı şöyle anlatıyordu: *"Ziyafette hazır bulunan siyasî mümessillere iltifat ve hatır- nüvazlık asarı ibrazını, zemin ve zamanın muktezasma göre kâh şu ve kâh bu Sefire karşı tatyipkâr ve iltifatkâr bazı beyanat-ı mahsusada bulunmayı itiyat buyurmuş olan Reisicumhur Hazretleri, bu seneki bayramımızda da gündüz tebrik için Büyük Millet Meclisinde kendilerini büyük üniformalar ile ziyaret etmiş ve akşamki resmî ziyafete de keza aynı kıyafette davet edilmiş olan bilumum siyasî mümessiller meyanında Mısır Sefirine yemekten sonra yanından geçerken teveccühkâr bazı ifadatta bulunmuşlar ve fesini çıkararak rahat edebilmesine müsaade buyurduklarını söylemişlerdir. Sefir bir an için tereddüt ettikten sonra fesini bizzat çıkarmış, bunun üzerine Reisicumhur Hazretleri kendisini yüzünden öpmüşlerdir"*

Mısır Dışişleri Bakanı Yahya Paşa ise olayı şöyle anlatıyordu: "Gazi, yemekten sonra Mısır Elçisine kesin bir dille fesini çıkarmasını söylemiştir. Üniformalı olan Elçi bu isteği yerine getirememiş, bunun üzerine Cumhurbaşkanı fesi çıkarması için bir uşağa emir vermiştir. O zaman ve artık fes giymemesi için Kral Fuad'a yazması yolunda Cumhurbaşkanının açık ısrarı karşısında Hamza Bey fesini kendi çıkarmayı uygun görmüştür. Bu beklenmedik müdahaleyle sarsılan Elçi salonu terk etmek zorunda kalmıştır. Olay, bütün kordiplomatik, Hükümet üyeleri ve öteki seçkin davetliler önünde geçmiştir. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı aynı gece Mısır Elçisini görmeye çalışmış, ama kendisine rastlayamamıştır. Hamza Bey ertesi gün Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ile görüşmüştür. Bakan, olayı, Elçiye karşı teveccühkâr bir davranış olarak göstermeye çalışmış, Elçinin bunu trajik olarak görmesine üzüldüğünü bildirmiştir. Elçimiz tarafından bir yanlış anlaşılma bulunduğunu, yemekten sonra Elçinin rahatı için kendisine sadece bir teklifte bulunulmuş olduğunu söylemiştir. [276]

Fes olayı, tamı tamına iki ay sürmüştü. 29 Ekim'de başlamış, çeşitli dalgalanmalar göstermiş, Türkiye-Mısır ilişkilerini neredeyse kopma noktasına getirmiş ve günü gününe iki ay sonra, yılbaşı arifesinde kapanmıştı. Atatürk'ün yaptığı şapka devrimiyle doğrudan ilgili olan bu olay, Türkiye ile Mısır arasında önemli bir sorun oldu ve iki ülke ilişkileri tarihine ilginç bir sayfa kattı.

[276] Bilal N. Şimşir, *Fes Olayı Türkiye - Mısır İlişkilerinden Bir Sayfa (1932 - 1933),* Cilt 48, Sayı 189-190, Ankara 1984, s.6-8

Baloda yaşanan bir diğer kritik olay da Hatay meselesi üzerinedir. Hatay meselesinin çözümünün temelleri Ankara Palas salonlarında verilen bir baloda atılmıştı. Atatürk, yanında İngiliz Büyükelçisi Sir Percy Loraine ve daha birkaç kişiyle birlikte, otururken Fransız Büyükelçisi Mösyö Ponsot ile eşini yanına çağırdı. Müziğin ve dansın durdurulmasını emretti ve elçiye Hatay konusunu anlattı. Fransız-Türk dostluğunu candan arzuladığını belirttikten sonra, buna rağmen, Meclis'e, Hatay'ı almak için söz verdiğini ve bu sözden dönmeyeceğini söyledi. Hatay, onun için kişisel bir konu haline gelmişti. Davetliler arasından Fransızca bilen bir kadın çağırtarak tercümanlık yapmasını istedi. Bir yanlışlık olmaması için söyledikleri önce kâğıda not edilecek, sonra Fransızcaya çevrilecekti. Fransızlara karşı, Atatürk'e yardımda bulunmaya söz vermiş olan Sir Percy Loraine de konuşmalara dâhil oldu. Mustafa Kemal Atatürk çözüm yollarını anlatıyordu. Konuşmalar sabaha kadar sürmüştü.

Atatürk, Fransız Büyükelçisi Mösyö Ponsot'ya Hatay meselesinin şahsi davası olduğunu, Ankara'da Sergi evindeki bir baloda, masasında Romanya Başvekili Tataresco ve Balkan Devletleri Erkânı Harbiye reisleri ve İngiliz Büyükelçisinin söylemişti. Konuşmalarında tercümanlığı Ruşen Eşref Ünaydın yapmıştı. Mustafa Kemal Atatürk, insan haklan beyannamesinden bahsettikten sonra "*Ben muhterem milletinizin ve şerefli ordunuzun kıymetli, kudretli vasıflannı takdirle, sitayişle bilirim. Bu şuurla ona, ben dostluk elimi uzatmak istiyorum, o da benim dostluğumun değeri olduğunu bilmelidir; buna aynı ehemmiyetle mukabele etmelidir. Bakınız benim kendi dostluğumun yanında, bütün şu etrafımda gördüğünüz şanlı ve mümtaz şahsiyetlerin temsil ettikleri şerefli kuvvetlerin, Bal kan Paktı ve Sadâbat Paktı kuvvetlerinin kıymetli, kudretli ve muazzam dostluğu var. Bunun önemini devletinizin anlamaması ve benim talebimi reddetmesi ihtimalini tasavvur etmiyorum; ben toprak büyütme dileklisi değilim; barış bozma alışkanlığım yoktur; ancak Muahedeye dayanan hakkımızın isteyicisiyim. Onu almasam edemem; Büyük Meclisin kürsüsünden milletime söz verdim: 'Hatay'ı alacağım' dedim, milletim, benim dediğime inanır, sözümü yerine getirmezsem onun huzuruna çıkamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilmem; yenilirsem bir dakika yaşayamam. Bunu bilerek ve sözümü behemehal yerine getireceğimi düşünerek, benim dostluğumu lütfen iş'ar ve teyid ediniz*." demişti. Sonra yanındaki İngiliz Büyükelçisi Sir Persi Loren'e: "*Bakınız muhterem*

İngiliz koleginiz benim bütün düşüncelerimi iyi anladı-, benimle tam dost oldu; sorunuz, öyle değil mi? Ben sizinle de aynı samimiyet dairesinde tamamen dost olmak istiyorum. Şerefinize" deyip Fransız Büyükelçisini ve herkesi içmeye davet etmişti.."[277]

Mösyö Ponsot, kendisi, böyle bir uzlaşmaya oldukça hazırdı. Hatay'ın tam bir Arap vilayeti olmadığını o da kabul ediyordu. En sonunda, Paris, Cenevre, Ankara ve Suriye arasındaki görüşmeler, 1937 başlarında bir anlaşma ile sonuçlandı. Buna göre Hatay, ayrı bir siyasi varlık oluyor, içişlerinde tam bir bağımsızlığa kavuşacak, yalnızca gümrük ve para bakımından Suriye'ye bağlı kalacaktı. Suriye, Hatay'ın dışişlerini de yönetecekti. Türkçe ve Arapça olmak üzere iki resmi dil bulunacaktı.[278]

3.2.Sosyal Etkileri

Yeni Türkiye'nin kurulması ile birlikte yeni ve modern bir toplum inşa edilmesi için de çalışmalara başlanmıştır. Batılı yaşam tarzını, baloları bir araç olarak kullanarak eğlence hayatı üzerinden topluma pratikte uygulama alanı sağlanmıştır. Kadın ve erkeğin aynı sosyal alan içerisinde bir araya getirilmesi ile geleneksel kodların dışına çıkılarak bir değişim sağlanmıştır. Bu değişim Türkler için yeni olduğu gibi Türkiye'ye gelen Avrupalıları da şaşırtmıştır. Seyrisefain İdaresi'nin Ajanslar Kongresindeki Murahhaslar şerefine İzmir vapurunda verdiği baloya katılan yabancı davetliler baloyu Türklerin tertip etmesi karşısında şaşkınlıklarını gizleyememişlerdi. Balonun fevkalade veya eğlenceli olmasından ziyade Türklerin Avrupa standartlarında bir vapurda, bir büfe, bir servis ve şık giysiler içinde olmaları onlar şaşırtmıştı. [279] Benzer bir şekilde Türkiye Maşrıkı Azamı'nın Amerikalı seyyahlar için tertip ettiği bir baloda ise yaptığı konuşmada Türk kadınlarının Mustafa Kemal Atatürk'ün rehberliği sayesinde ne kadar modernleştiğinden bahsetmiştir.

[277]Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s.578-579 .
[278] Kindross, *a.g.e.*,, s.582.
[279]"*Parisli zarif kadın, Türkiye'de gördüğü şeylerden hayretler içerisinde idi: -Neler tahayyül etmiştim, neler gördüm ve hâlâ da görüyorum! Şu danseden birbirinden şık ve hepsi Parisin en zarif kadınları kadar bedil bir zevkle giyinmiş muhteşem kadınların birer Türk hanımı ve bu centilmen kavalyelerin birer Türk erkeği olduklarını düşündükçe adeta gözlerime inanamıyorum. Kendimi Boğaziçinde bir Türk vapurunda değil, bir Avrupa limanında ve bir Avrupa gemisinde sanıyorum. Hem bütün bu hanımlar ve efendiler benim kadar selis Fransızca konuşuyorlar; üste İngilizce, Almanca bilenleri var! Hayretler içindeyim*!" ("İzmir Vapurunda", *Cumhuriyet,* 30 Mayıs 1929, s. 3)

Konuşmasını desteklemek için de Maşrıkı Azam'ın vermiş olduğu 2.000 kişilik baloyu örnek göstererek Türk kadınının modernleşmesini balo üzerinden değerlendirmiştir.[280] Olumlu tepkilerin alınması o dönemde hoş karşılanmıştır. Bu değişimi kendi ülkelerine geri döndüklerinde anlatacak olmaları Türkiye'nin modernleşmesinin güzel bir propagandası olacağı değerlendirmeleri yapılmıştır.

Kadınların, günlük yaşamın bir parçasıymış gibi sosyal eğlence yaşamını içerisine katılmasını sağlamak kolay olmamıştır. Kadınların erkeklerle birlikte aynı eğlence ortamı içerisinde bulunmaları başlangıçta tepkilere sebep olmuştur. 1925'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından Gazi Orman Çiftliği'nin İstasyon Binası'nda bir balo tertip edilmişti. Baloya yalnızca üç kadın katılmıştı. Bu kadınlar Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref Ünaydın eşleriydi. Baloya sadece üç kadının gelmesi üzerine Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eşi Leman Hanım Mustafa Kemal'e sitem ederek "*Paşam bu inkılabın kurbanları yalnız biz miyiz? Hani yaver beylerin, mebus beylerin, vekil beylerin hanımları?*" diye sitem etmiştir. Bunun üzerine dönemin eğlence mekânlarından Fresko Gazinosu'ndan birkaç kadın misafir baloya getirilir. Falih Rıfkı Atay olayı şöyle aktarmaktadır: "*Kerpiçten bir okulu, galiba bir Rum okulu imiş, Hamdullah Suphi, Türk Ocağına çevirmişti. Mustafa Kemal ilk defa arkadaşlarını hanımları ile oraya davet etti. Hala gözümün önündedir. Salonun bir tarafında kadınlar, bir tarafında da erkekler toplu olarak oturmuşlardı. Ayakta yalnız birkaç uyanık hanım vardı. Kadınlar büfeye gidip bir şey yemek için bile kımıldamıyorlardı. Hiç kimse kimseye ailece takdim edilmiyordu. Kadınlar erkeklerinin göz hapsinde idiler*."[281] Fresko Gazinosu'ndan misafirlerin getirilmesi davetli kadınlar tarafından hoş karşılanmamıştır ve baloyu terk etmek istemişlerdir. Fresko Gazinosu'ndan davet edilen kadınlar hemen balodan uzaklaştırılmışlardır. Yaşanan olaylara rağmen bu balo gazetelerde "*sabahlara kadar süren büyük, muhteşem balo*" başlığı ile yer almıştır.

Tertip edilen balolarda kadınlı erkekli sosyal bir ortam oluşturulması, kadınların toplumda görünürlüğünün artması için çok çaba gösterilmiştir. Davetlilerin baloya eşleri ile gelmeleri için teşvikler sağlanmıştır. Mustafa Kemal

[280]"Ankara'da Çocuk Bayramı", *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1929, s. 5.
[281]Falih Rıfkı, *Çankaya*, s.410-411.

Atatürk bu konuda öncü olmuştur.[282] Tertip edilen bir baloda hanımlar ve erkekler birbirlerine karşı çekingen duruyorlardı. Kadınlar bir köşede, erkekler öbür köşede oturuyor, hiç kimse karısını arkadaşına tanıştırmak istemiyordu. Bunun üzerine Mustafa Kemal Atatürk, birkaç cesaretli kadının salonun ortasında çekinerek durduklarını gördü; çevredeki erkekler gözlerini dikmiş, onlara bakıyorlardı. Atatürk, bir çocuk balosunda gibi erkeklere, "*Haydi kalkın da bu hanımlarla konuşun, onlara bir şeyler ikram edin. Kompliman yapın. Oturanlar da kıskansınlar. O zaman onlar da birbiri ardından kalkacaklardır*," diyerek onları teşvik etmiştir.[283]

Balo davetiyelerine "*eş ile katılım zorunludur*" şeklinde ifadeler eklenerek balolara eşli katılımlar zorunlu tutulmuştur. Resmi davet ve ziyafetlere davet edilen kişilerin davetlere eşleri ile birlikte katılmaları gerektiği ile ilgili Hariciye Vekâletinden gerekli makamlara bildiri gönderilmiştir. Bildiride davetlere yalnız gelinmemesi gerektiği, bu durumun yabancı misafirler nezdinde hoş olmadığı belirtilmiştir.[284] Ayrıca bu konuda toplumda bir baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1927'de Kastamonu'da tertip edilen baloda bu tür bir olay yaşanmıştır. Himaye-i Etfal için Şubat 1927'de Kastamonu'da tertip edilen baloda yaşanan olaylar basında uzun süre yer almıştır. Kastamonu Himaye-i Etfal Cemiyeti bir balo tertip etmiştir. Baloya davet edilen davetlilerin eşli gelmeleri rica edilmiştir. O sırada ailesi Kastamonu'da bulunmadığı için Kastamonu Valisi Müştak Lütfü Bey baloya davet edilmemiştir. Balonun tertip edildiği akşam Vali Müştak Lütfü Bey polis müdürünü görmek bahanesiyle baloya gitmiştir. Fakat bazı davetliler bu duruma tepki göstererek valinin baloyu terk etmesini istemiştir. Vali balodan ayrılmayınca tepki gösteren davetliler baloyu terk ederek vali hakkında şikâyette bulunmuşlardır.[285] Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı, bir mülkiye müfettişini olayı soruşturmak üzere görevlendirmiştir. Mülkiye Müfettişinin hazırladığı raporda, Vali Müştak Lütfü Bey, olayı ilgili makamlara bildirmemiş olması, müfettiş talep etmemiş olması ve de basına yaptığı açıklamalarda bir devlet adamına yakışmayacak bazı ifadeleri kullanmış

[282] *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Şubat 1927, s.1.;*Vakit*, 27 Şubat 1927, s.2
[283] Atay, *a.g.e.,* s.510.
[284] BCA, Fon Kodu:030.10 Yer No:130.935.12
[285] *Cumhuriyet*, 3 Mart 1927, s.3.

olması gibi nedenlerden kusurlu bulunmuştur. Soruşturma sonucunda Başvekâlet Vali Müştak Lütfi Bey'in görev yeri değiştirmiştir.[286]

Kadınların toplum içindeki görünürlüğünün artması kadın-erkek ilişkilerinde krizler doğurmuştur. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük bir dönüşüm yaşanıyordu. Daha düne kadar erkek eşiyle birlikte sokağa çıkamıyordu. Oysa artık dekolte giymiş eşiyle baloya gitmeye başlamıştı. Bazı aileler arasında yaşanan krizler basında yer almıştır. Gazetelere kıskançlık sebebi ile yaşanan cinayet, yaralama, intihar haberlerine rastlanmıştır. Kadın ve erkeğin eğlence hayatı içinde bir arada yer alması çok yeni iken evli çiftlerin bu deneyimi çeşitli krizlere sebep olmuştur. Vakit Gazetesi'nin bir haberine göre eşi Marika ile Odemaon Tiyatrosu'ndaki baloya katılan kabzımal Ahmed Münir Efendi, sabaha karşı eve dönerken, şoförünün kullandığı araba içerisinde intihara teşebbüs etmiştir. Münir efendinin bu teşebbüsü baloda bazı münasebetsiz manzaralar sebebi ile olduğu düşünülmüştür.[287] Bir başka hadise de dans yüzünden yaşanmış ve hadise ölümle neticelenmiştir. Baloda genç bir kıza dans teklif etmesi ve genç kızın teklifi geri çevirmesi üzerine delikanlı genç kızı zorlamaya başlamıştı. Durumu fark eden balo tertip heyetinden bir kişi müdahale ederek delikanlıyı nezakete davet etmişti. Fakat olay büyümüş, delikanlı ona uyaran kişiye yumruklar atarak orada o kişinin hayatına sebep olmuştur.[288]

Balolar, davetlilerin zengin ve seçkin sınıf kişiler olması gibi sebeplerle eleştirilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte gündelik hayatın bir parçası haline gelen balolar, belirli bir çevre ile sınırlı kalmıştır. Yakup Kadri'nin Ankara romanında da o günlerin ve değişim çabalarının çok iyi yansıtılmıştır. 1930'ların Türkiye'sinde yaşanan değişimler, insanların, şık elbiseler ile balolara gitmesi, partileri düzenlemesi, evlerinin eşyalarını Avrupaî bir tarzda dekore etmeleri ve Ankara'nın ışıklandırılmış ana caddelerinde hayatlarının lükslüğü sadece bir gösteriş çabası olarak kalmıştır. Yaşanan bu değişimler sınırlı çevrelere erişmiş, Ankara'da bile değişimin uğramadığı

[286]Recep Murat Geçikli, Toplumsal Alanda Yapılan Bazı İnkılapların Taşradaki Yansıması: Kastamonu ve Niğde Örneği, *Atatürk Dergisi*, Cilt 4, Ankara 2015, s.2-5.
[287]Hakan Kaynar, *Projesiz Modernleşme Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s.229.
[288] "Bir Yumrukta", *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1931, s.4.

mahalleler ve insanlar olmuştur. [289]

Yapılan eleştiriler sadece yetişkin baloları ile sınırlı kalmamıştır. Çocuk haftalarında verilen balolarda bir grup çocuk balo salonlarında eğlenirken, başka bir grup çocuğun içeri alınmadığı ve salonun kapısı önünde beklediği haberleri gazetelere yansımıştır. [290] Zengin aile çocuklarının bu tür eğlencelere ulaşma imkânı olabileceğinden en azından çocuk haftalarında kimsesiz, fakir çocukların katılabileceği balolar tertip edilmesi eleştirileri getirilmiştir. [291] Bir diğer eleştiri konusu da balo hazırlıkları için yapılan harcamalardı. Zengin ailenin genç kadını ya da genç kızının balolar için harcadıkları paranın sınırı yoktu. Kürk mantolar, sabahlık, akşamlık, çay ziyafetleri, tiyatro, balo için değerli ipeklilerden yapılmış giysiler; mantolar, kaplar, iskarpinler, ipekli çoraplar, şemsiyeler; pudralar, parfümler, türlü türlü tırnak, dudak, yanak boyaları; pırlanta, elmas, inci, zümrüt, yakut yüzükler, gerdanlıklar, zarif küpeler, bilezikler; son moda kokulu sular, esanslar, bin bir çeşit kadın süs eşyası için kadın büyük harcamalar yapılıyordu. Bu durum karikatürlere de konu olmuştur. Karikatüristler, kadınların kıyafet alma konusundaki isteklerini erkek gözüyle ele almıştır. Eşi tarafından uyandırılan bir adam uyku sersemliğiyle şu sözleri söylemiştir; "*Neden uyandırdın tatlı bir rüya görüyordum; bana diyordun ki: sıkılma kocacığım senden yeni balo için yeni elbiseler istemeyeceğim*." [292] Karikatüristlerin bu yorumu kadınların yeni kıyafet konusundaki hevesinin, erkekleri bunalttığını yönündedir.

Nezihe Muhiddin kadın dergilerinde yazdığı yazılarda israfa kaçınılmaması gerektiğini sık sık dile getirirdi. Bunu daha da ileri taşıtarak kadınlara smokin giymelerini tavsiye ederek, o döneme göre hayli ilginç öneriler getirdi. Nezihe Muhiddin, Amerikalı kadınların benimsediği smokini daha iktisadi olduğu için bütün kadınlara öneriyordu. Kadın Birliği İdare Heyeti üyesi Dr. Safiye Ali de iktisat kurallarına uygun bir tarzda giyinmeleri için bir elbise modeli hazırlama önerisinde bulunmuştu. Tüm çabalar ailelerin harcamalarını kısarak balo kıyafetleri için masraf

[289] Seda Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.565-567.
[290]"Çocuk Balosu", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1929, s 7.
[291]"Kimsesiz, Bakımsız Yavruları da Eğlendirmek Yolunu Bulalım", *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1929, s.4.
[292] *Yeni Gün*, 8 Kânûnuevvel 1925, s.3.

yapmalarının önünü kesmek içindi. [293]

3.3.Kültürel Etkileri

Toplumda kültürel yapının inşasında en etkili girişim dil ve tarih alanlarında yapılan çalışmalardır. Atatürk kültürel inşaya dil ve ardından da tarih ile başlamıştır. Atatürk'ün dil ve tarih konusundaki bu hassasiyetini, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle tertip edilen bir baloda, "*zamanla kültür vahdeti siyasi vahdete erişir*" sözleri ile ifade etmiştir. Türk inkılâbının ideolojisinin belirlenmesi ve bunun esaslarının millete, özellikle de gençlere benimsetilmesi yolunda atılan adımlar sadece balolara katılmak ile sınırlı kalmamıştır. [294] Kültürel faaliyetler üzerinden de bu çaba sürdürülmüştür. Başta Hâkimiyet-i Milliye olmak üzere dönemin önde gelen gazeteleri, Türkiye'nin değişen insan manzaralarından, balolardan örneklerle donatılmıştır. Gazeteler hazırladıkları halk sayfalarında bu yeni yaşam biçiminin inceliklerinden bahsederek yazılarla da halkı aydınlatmayı hedeflemişlerdir.

Gazetelerin, dergilerin ve kitapların içeriklerinde sosyal hayattaki değişime paralel olarak balo içerikli unsurların dâhil edilmesi, baloya katılamayan kişilerin bu hayatı okuyarak tecrübe etmesini sağlamıştır. Balo konulu romanlar, hikâyeler, resimler ve karikatürler sayesinde okuyucular bu farklı ve yeni eğlence türü hakkında fikir sahibi olmuşlardır. Bu eserlerde balolar, alafranga ve zengin bir hayat süren üst tabakaya ait kişiler tarafından tertip edilen, kadınların ve erkeklerin birlikte rahatça eğlenebildiği salon hayatı tüm detaylarıyla yer verilmiştir. Türk edebiyatında Batılı eğlence türlerinden baloya en geniş şekliyle yer veren ilk eserlerden biri; Ahmet Mithat Efendi'nin Karnaval isimli romanıdır. Avrupa hayatını iyi bilen yazar, bu romanında Avrupa ile Osmanlı'daki balolarını karşılaştırıp, bu eğlencenin nasıl ortaya çıktığı ve geliştiği ile ilgili ansiklopedik bilgilere de yer vermiştir. [295] Cumhuriyet dönemi balolarının tahlilini yapan en önemli roman ise Yakup Kadri

[293] Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul 2003, s.187-188.
[294] Uluskan, *a.g.e.*, s.565-567.
[295] Funda Bulut, Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide Romanında Batılı Bir Eğlence Kültürü: Balo, *Journal Of Eurasia Social Science/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, 2015, s.41

Karaosmanoğlu'nun Ankara romanıdır. Çankaya takımının, Cumhuriyet ideolojisinin arzu ettiği yaşam biçimi olan salon hayatını yaşam biçimi okuyucuya yansıtmıştır. Yazar, Samanpazarı'nda kazanılan savaşın Yenişehir'de kaybedildiği yorumu ile inkılapların başladığı noktayla geldiği nokta arasındaki farklılıkları eleştirerek toplumun tabakalaştığı eleştirilerinde bulunur.

Toplumsal eleştiriler balo vasıtası ile bazen övülürken bazen de eleştirilmiştir. Balolarda tam olarak nasıl davranacağını bilmeyen kadınların ve erkeklerin düştükleri durumlar trajikomik bir biçimde işlenmiştir. Fakihe Odman'ın Çiçek ve Güneş romanı bun bir örneğidir. Romanda Kayseri'de öğretmenlik yapan Çiçek, şehirde tertip edilen öğretmenler balosuna katılmıştır. Balonun ertesi günü baloda giydiği kıyafet, dansları ve şarap içmesi sebebiyle okul müdürü tarafından uyarılmıştır. Çiçek öğretmen Çiçek bunların doğal olduğunu anlatmak istese de müdür, bu durumların Anadolu'nun bir şehrinde İstanbul ve Ankara'daki gibi doğal karşılanmayacağını söylemiştir. Benzer bir eleştiri Halide Edip Adıvar'ın Zeyno isimli romanında yapmıştır. Zeyno'nun Oğlu'nda Cumhuriyet'in ilk yıllarını konu alarak, İstanbul'da eğitim görmüş ve Anadolu'da görev yapan bürokratların ve askerlerin edindikleri eğlence alışkanlıklarını gittikleri şehirlerde de devam ettirmeye çalıştıklarından bahseder. Yazar, modernleşmeyi balolarla, danslarla, içkiyle ilişkilendirerek eleştirilerini sunar.[296]

Kadın ve erkeğin aynı sosyal ortam içerisinde bulunmasına alışık olmayan bir toplum için balolar büyük bir yenilikti. Baloların gündelik hayatın içine girmesi; balolarda nasıl davranılması gerektiği, değişen yemek kuralları, danslar, kadın ve erkeğin birbirlerine karşı nasıl davranması gerektiği gibi bir takım soruları da beraberinde getirmiştir. Baloların sosyal hayatta pratik karşılığının nasıl olacağı hakkında halkı bilgilendirmek konusunda âdâb-ı muâşeret kitapları yardımcı olmuştur. 1894'te avrupa âdâb-ı muâşereti hakkında Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı kitap ile popülerlik kazanmıştır. Bir diğer popüler âdâb-ı muâşeret kitabı da Saffeti Ziya'nın Âdâb-ı Muâşeret Hasbihalleri kitabıdır. Saffeti Ziya Bey yazdığı yazılarla toplumu bilgilendirmiş ve katıldığı balolardaki davranışlarıyla örnek olmuştur. Ne

[296] Zeynep Dikici *Şen, Erken Cumhuriyet Döneminde Başkentte Modernleşme, Eğlence Hayatı ve Ankara Palas*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s.76-77.

yazık ki 1929'da Büyükada yat kulübünde tertip edilen bir baloda birden fenalık geçirerek bayılmıştır. Acil müdahale edilse de Ziya Bey baloda vefat etmiştir. Davetlileri kötü etkileyen bu hadise sebebiyle balo hemen tatil edilmiştir. Bu kötü hadise gazetelerde yayınlanmıştır.[297]

Cumhuriyet Dönemi mizah anlayışında balo gibi yeni devletin ortaya koyduğu ideolojik fikirlerin halka aktarılması için karikatürler de kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda okuma yazma oranının düşük olduğu varsayıldığından yazılı malzemelerin yerine yayınlarda balo içerikli karikatürler, baloların her kesime ulaşması konusunda önemlidir. Baloların modern insanın gündelik yaşamının adeta ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi ile birlikte balo içerikli karikatürlerin de arttığı görüşmüştür.[298] Karikatüristler çizimlerinde sık sık baloları ele almıştır. Karikatürlerde balolar ele alınırken, kadın-erkek birlikteliğine de vurgu yapılmıştır. Bu tarz karikatürler gündelik hayat ve Türk modernleşmesi hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır. Özellikle kadının toplumdaki konumunun değişimini karikatürler üzerinden gözlemlemek mümkündür.

Bir devri en iyi yansıtan, şüphesiz o devrin sanat eserleridir. Sanat, bir cemiyetin içinde yaşadığı devrin aynasıdır. Bu bağlamda diğer sanat dallarında olduğu gibi Cumhuriyet dönemi resim sanatı içerisinde de balo imgelerine rastlamak mümkündür. Ali Avni Çelebi'nin 1929 tarihli Maskeli Balo isimli eserinde bir maskeli balo tasviri bulunmaktadır.[299] Tabloda bir taraftan maske ile yüzleri gizleyen insanlar bulunurken diğer taraftan bu rahatlık ile birlikte isteklerini yerine getiren insanların tasvirleri bulunmaktadır. Maskeli baloların maskelerden dolayı insanlara vermiş olduğu özgür tavırlar bu eserde işlenmiştir. Ali Çelebi'nin Maskeli Balo isimli resmi 1929'da açılan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin ilk sergisinden itibaren geniş bir yankı uyandırmıştır. Bu resmin Türk resim sanatında çok ses getirmesinin sebebi hem konunun içeriği hem de konunun cesur bir şekilde işlenmesidir. Bu eser ile birlikte Türk resminde ilk kez bir bar resmi, açık seçik, çarpıcı bir yorumla sergilenmiştir. Balo salonları, eğlence anı, daha önceki balo resimlerinden çok farklı olarak ele alınmıştır.

---

[297] "Heybeliada Bahriye Lisesindeki Balo", *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1929, s.2.
[298] *Yeni Gün,* 10 Kânûnusânî 1926, s.5, **Bkz Ek 20.**
[299] Erişim Adresi:https://www.alem.com.tr/sanatcilar/ali-avni-celebi-hakkinda-merak-edilenler-1074076 (Erişim Tarihi: 02.03.2024), **Bkz Ek 21.**

Balo temalı bir diğer eser İbrahim Çallı'nın "*Balo*" isimli eseridir.[300] Günlük yaşamdan bir kesiti ele alan sanatçı, maskeli bir baloyu tasvir etmiştir. Balo yapıtındaki kıyafetler incelendiğinde etek boyunun kısaldığı, omuzu açık elbise giyildiği, kadın erkeğin bir arada dans ettiği görülür. Mekân itibari ile balo sahnesinin geçtiği yer, vaktiyle baloların düzenlendiği Tepebaşı'ndaki Garden Bar'ı çağrıştırmaktadır. Çallı eserinde kullandığı sıcak renklerle, dinamik kompozisyon kurgusuyla, genç Cumhuriyet'in iyimser havasını ustaca nakletmiştir. Eserin tam tarihi bilinmemekle birlikte 1920'lerin sonlarına ait olduğu tahmin edilmektedir.

[300] Erişim Adresi:https://www.leblebitozu.com/turk-ressamlarin-eglenceli-resimleri/#google_vignette (Erişim Tarihi: 02.03.2024), **Bkz Ek 22.**

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme hareketleri siyasal alanda meşrutiyetin ilanıyla basamak atlarken sosyo-kültürel yaşamda, Batı'nın etkisinin zirveye çıktığı dönemlerde, yine bir Batı eğlence usulü olan balolar imparatorluğun son döneminde görülmeye başlanmıştır. Batı toplumlarının eğlence kültüründe yer alan, kadınlarla erkeklerin toplu halde bir arada bulundukları; eğlence, yardım veya siyasi gibi farklı amaçlarla düzenlenen balolarla ilk kez, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, XIX. yüzyılın ikinci yarısında tanışılmıştır. Fakat bu eğlence tarzı Osmanlı kültüründe kendine yer bulamamıştır. Osmanlı Devleri, yurt dışındaki elçiliklerinin balo tertip etmesine veya başka bir elçiliğin tertip ettiği baloya davetli olarak katılınmasına, kendi topraklarındaki elçiliklerin veya gayri müslimlerin balo tertip etmesine müsaade ederken, kendi vatandaşlarının bu tür bir eğlence içinde yer almasına sıcak bakmamıştır. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte bu anlayış değişmeye başlamıştır.

Cumhuriyet ilanını müteakip kurulan yeni devletin yaptığı pek çok inkılâp, belki de hemen hemen hepsi, Batı menşeiliydi. Sosyo-kültürel alanda yapılan inkılâpların yanı sıra yaşam tarzı olarak da bir yasa ile ilan edilmeyen bir inkılâp diyeceğimiz balo tertipleri, cumhuriyetin başlarında sosyal hayatta kendisini ziyadesiyle göstermiştir. Gerçekleştirilen inkılaplarla yeni bir sosyal ve kültürel yapı oluşturma yönünde önemli adımlar atılmıştır. Oluşturulmak istenen sosyo-kültürel yapının sergilenmesi ve Cumhuriyet'in modern yüzünün temsili olarak da balolar bir araç olarak kullanılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, baloları Batılılaşma projesini gerçekleştirme doğrultusundaki birçok yeniliğin topluma aktarılmasında bir araç olarak görmüş ve Cumhuriyet balolarını geleneksel hale getirerek halkın ilgisini toplamayı başarmıştır. Toplumun sınırlı bir kesiminin balolara katılım sağlayabilmesine rağmen yarattığı etkiler bakımından balolar inkılâpların halka aktarılması ve modernleşme sürecinde oldukça etkili olmuştur. Yeni Türkiye, kısa sayılacak bir süre içinde siyasi, diplomatik, ticari ve kültürel bir dönüşüme başlamış; balolar da bu değişimin önemli

araçlarından biri olmuştur. Sinema filmleri, gündelik hayat dergileri ve âdâb-ı muâşeret kitapları aracılığıyla baloların modern dünyayla ilişkilenme düzeyi artmış ve hayatın içine ince ince sızmaya başlamıştır.

Baloların verdiği modernleşme imgesinin toplum için bir örnek teşkil etmesi hedeflenmiştir. Kadın ve erkeklerin beraber eğlencelere katılabileceğinin mümkün olduğu balolar ile halka gösterilmiş ve toplumdan bu bilinçle hareket etmeleri beklenmiştir. Yönetici kadro ve elit insanlar bu değişime öncülük etmeye çalışırken, toplum bu yeni eğlence kültürüne uyum sağlamada güçlük çekmiştir. Bunun için de millî bayramlarda balolar düzenlenmiş, Mustafa Kemal Atatürk de düzenlenen bu balolara katılmaya özen göstermiştir. Batı'da ortaya çıkan asıl balo ruhundan bağımsız olarak Türk halk oyunları, dansöz oynatılması gibi etkinliklerle kültürümüze ait değerler balolara dâhil edilmiş ve halkın bu yeni eğlence tarzına alışması için çaba gösterilmiştir.

1930'lu yıllar 20'li yıllara göre balolar için daha parlak olmuştur. Balo anlayışı hem davetliler hem de baloyu tertip edenler için zamanla gelişmiş ve değişmiştir. Bu gelişim ile birlikte balolar, sınırlı bir kesim için popüler bir eğlence olmuştur ve belirli çevrelerle sınırlı kalması sebebiyle zamanla gündemden düşmüştür. Kendi dönemi içinde amacını gerçekleştirmiş, Yabancı davetlilere tertip edilen balolarla, modern Türk imajının yabancı ülkelere tanıtılması gibi fırsatlar elde edilmiş olsa da günümüzde balolar erken Cumhuriyet döneminde olduğu gibi rağbet görmemektedir. Bir toplumun eğlence biçimi, alışkanlıkları, anlayışları ve trendleri o toplumun sosyoekonomik ve kültürel yaşayışındaki değişimlerle karşılıklı etkileşim halindedir. Bu paralellikte balolar yeni Türkiye'nin inşasında görevini yapıp ömrünü tamamlayarak tarihe karışmıştır.

EKLER

EK-1. Sultan Abdülmecid Pera'daki İngiliz Konsolosluğu'ndaki baloya katılırken, 1856

Kaynak: https://historyontheorientexpress.tumblr.com/post/173159172861/sultan-abd%C3%BClmecidin-peradaki-i-ngiliz (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

EK-2. 30 Ağustos 1947 Zafer Balosu Davetiyesi

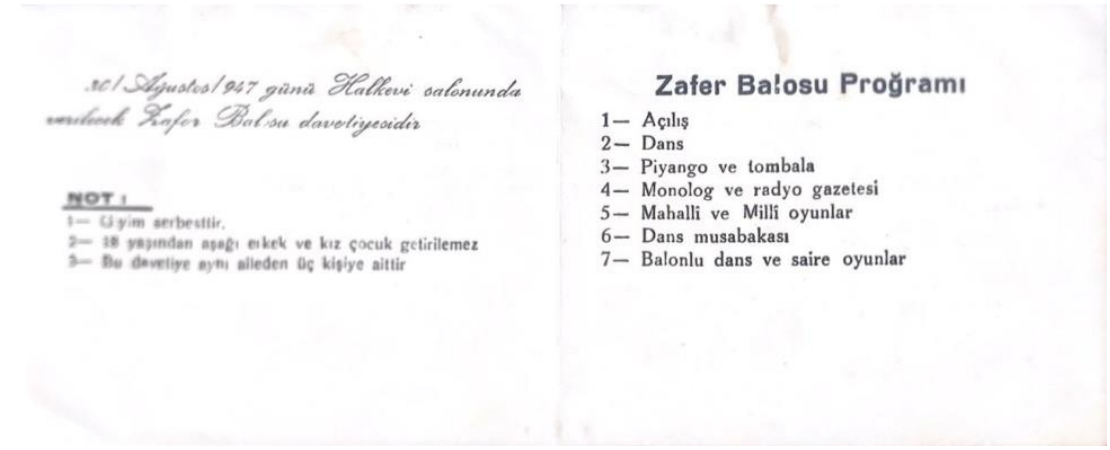

30/Ağustos/947 günü Halkevi salonunda verilecek Zafer Balosu davetiyecidir

NOT :
1— Giyim serbesttir.
2— 18 yaşından aşağı erkek ve kız çocuk getirilemez
3— Bu davetiye aynı aileden üç kişiye aittir

Zafer Balosu Proğramı

1— Açılış
2— Dans
3— Piyango ve tombala
4— Monolog ve radyo gazetesi
5— Mahalli ve Millî oyunlar
6— Dans musabakası
7— Balonlu dans ve saire oyunlar

Kaynak: Sahaftan alınan bir balo davetiyesi, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-3. 29 Ekim 1962'de Cumhuriyet'in 39. Yıldönümü şerefine Gazeteciler Cemiyeti tarafından tertip edilen balo davetiyesi

PROĞRAM

AÇILIŞ KONUŞMASI
ÖZEL BALE TOPLULUĞU GÖSTERİSİ
CAZ SEANSI
FOLKLOR EKİBİ
MİLLİ OYUNLAR FESTİVALİ
BAĞLAMA EKİBİ
TANINMIŞ SES SANATKÂRLARINDAN ŞARKILAR
ÇEŞİTLİ SÜRPRİZLER

Şeref Misafirlerine mahsus davetiye

Şeref Misafirlerine

GİRİŞ KUPONU

İstanbul Vilâyetinin 2-7-1962 tarihli ve 2564 sayılı müsaadesi ile

CUMHURİYETİMİZİN 39. YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMAK ÜZERE

Gelirî Cemiyetimizin meslekî gelişmesine ve üyelerimizden hasta, sabat ve çalışamayacak durumdaki yoksul basın emektarlarının sosyal yardım ihtiyaçlarına harcanacak olan ve 29 Ekim 1962 günü akşamı saat 21 den 0,2 ye kadar Tepebaşında Unyon Fransez salonlarında verilecek olan zengin proğramlı balomuza huzurunuzla şeref vermenizi saygılarımızla rica ederiz.

(Haftalık - Onbeş günlük - Aylık)
Dergi ve Gazeteciler Cemiyeti
İdare Heyeti

Kaynak: Sahaftan alınan bir balo davetiyesi, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-4. Aralık 1905'te topoğraf Jacques Pervititch tarafından çizilen Sigorta Haritalarının 39 numaralı paftasında, Balo Sokak, Sağ Sokak ve Mektep Sokak olarak, Solakzade Sokak ise Sol Sokak olarak adlandırılmıştı.

Kaynak: https://lcivelekoglu.blogspot.com/2018/02/beyoglu-balo-sokak-no16da-hermesin.html (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

EK-5. Ankara Palas'ta tertip edilen 23 Nisan Çocuk Bayramı Balosunda Mustafa Kemal Atatürk (23.04.1929)

Kaynak:https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1929/4/23/Ankara-Palasta-duzenlenen-bir-cocuk-balosunda-cok-sevdigi-Turk-cocuklari-arasinda-23041929-/1 (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

EK-6. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1914'te Bulgaristan'da bir kostümlü baloda yeniçeri kostümü ile

Kaynak:20 Kânûnuevvel 1921, *Tevhid-î Efkâr*, s.1.

EK-7. TTK'nın 1937'de tertip ettiği kostümlü balodan bir kadın

Kaynak: Sahaftan alınan bir fotoğraf, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-8. İstanbul'daki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Merkezi'nin Yıllık Balosuna Ait Davetiye ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na Teberru Edilen 100 TL Ait Makbuz

Kaynak: CBA 01026434-1- 686936

EK-9. Nebile Hanımın izdivacı münasebetiyle tertip edilen balo

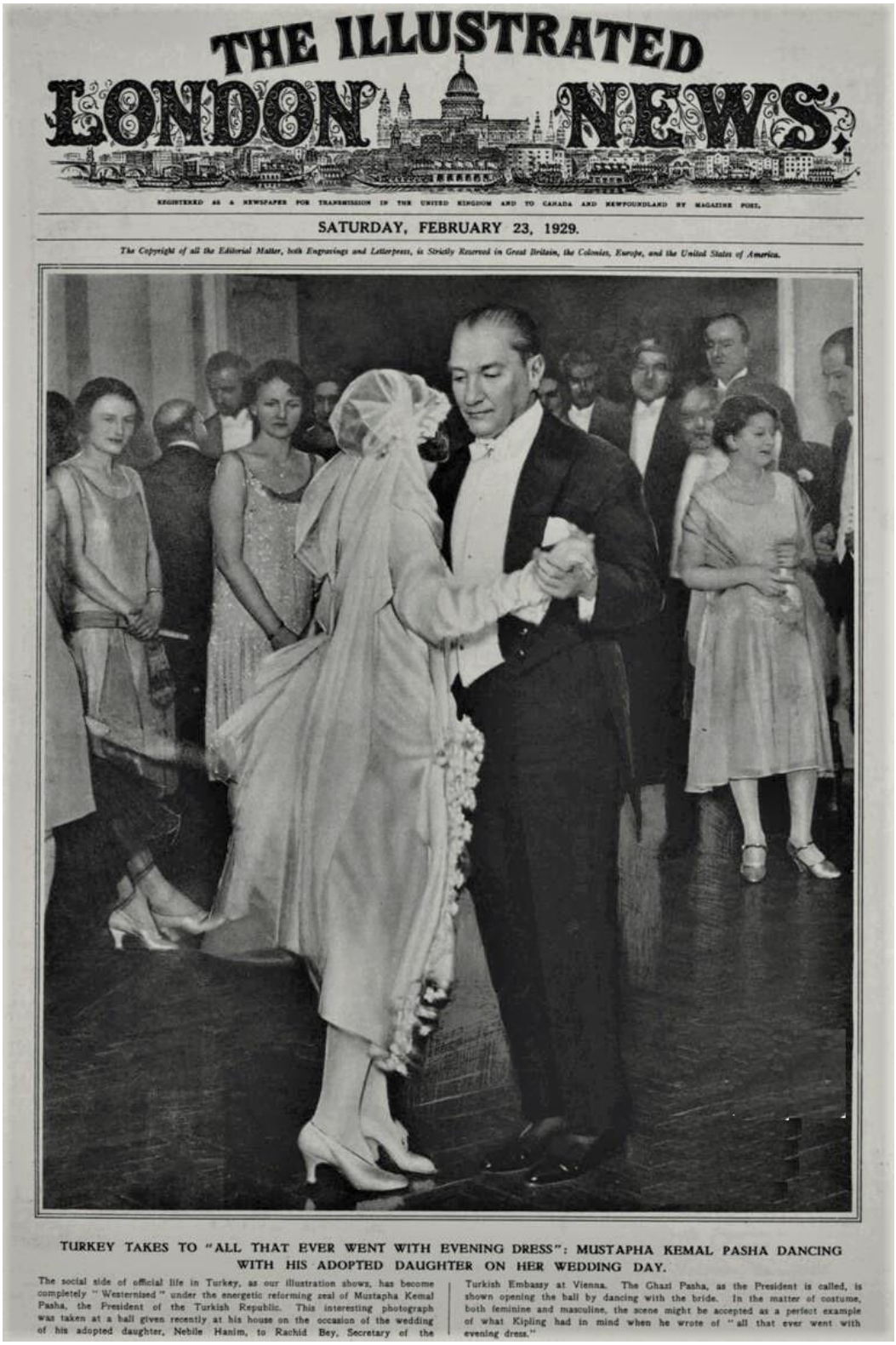

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

REGISTERED AS A NEWSPAPER FOR TRANSMISSION IN THE UNITED KINGDOM AND TO CANADA AND NEWFOUNDLAND BY MAGAZINE POST.

SATURDAY, FEBRUARY 23, 1929.

The Copyright of all the Editorial Matter, both Engravings and Letterpress, is Strictly Reserved in Great Britain, the Colonies, Europe, and the United States of America.

TURKEY TAKES TO "ALL THAT EVER WENT WITH EVENING DRESS": MUSTAPHA KEMAL PASHA DANCING WITH HIS ADOPTED DAUGHTER ON HER WEDDING DAY.

The social side of official life in Turkey, as our illustration shows, has become completely "Westernised" under the energetic reforming zeal of Mustapha Kemal Pasha, the President of the Turkish Republic. This interesting photograph was taken at a ball given recently at his house on the occasion of the wedding of his adopted daughter, Nebile Hanim, to Rachid Bey, Secretary of the Turkish Embassy at Vienna. The Ghazi Pasha, as the President is called, is shown opening the ball by dancing with the bride. In the matter of costume, both feminine and masculine, the scene might be accepted as a perfect example of what Kipling had in mind when he wrote of "all that ever went with evening dress."

Kaynak: Illustrated London News, 23 February 1929, s.3.

EK-10. 1936'da Tertip Edilecek Cumhuriyet Balosu için 11.03.1936'da Toplanan Balo Komisyon Kararları

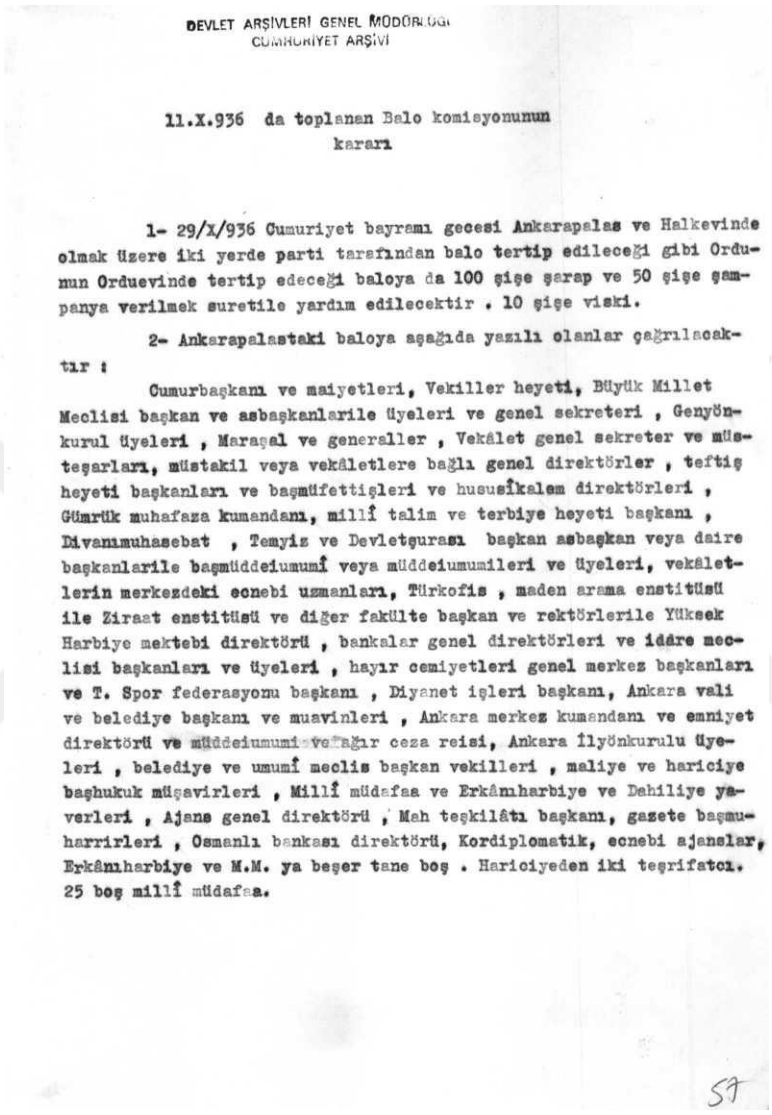

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

11.X.936 da toplanan Balo komisyonunun
kararı

1- 29/X/936 Cumuriyet bayramı gecesi Ankarapalas ve Halkevinde olmak üzere iki yerde parti tarafından balo tertip edileceği gibi Ordunun Orduevinde tertip edeceği baloya da 100 şişe şarap ve 50 şişe şampanya verilmek suretile yardım edilecektir . 10 şişe viski.

2- Ankarapalastaki baloya aşağıda yazılı olanlar çağrılacaktır :

Cumurbaşkanı ve maiyetleri, Vekiller heyeti, Büyük Millet Meclisi başkan ve asbaşkanlarile üyeleri ve genel sekreteri , Genyönkurul üyeleri , Maraşal ve generaller , Vekâlet genel sekreter ve müsteşarları, müstakil veya vekâletlere bağlı genel direktörler , teftiş heyeti başkanları ve başmüfettişleri ve hususîkalem direktörleri , Gümrük muhafaza kumandanı, millî talim ve terbiye heyeti başkanı , Divanımuhasebat , Temyiz ve Devletşurası başkan asbaşkan veya daire başkanlarile başmüddeiumumî veya müddeiumumileri ve üyeleri, vekâletlerin merkezdeki ecnebi uzmanları, Türkofis , maden arama enstitüsü ile Ziraat enstitüsü ve diğer fakülte başkan ve rektörlerile Yüksek Harbiye mektebi direktörü , bankalar genel direktörleri ve idare meclisi başkanları ve üyeleri , hayır cemiyetleri genel merkez başkanları ve T. Spor federasyonu başkanı , Diyanet işleri başkanı, Ankara vali ve belediye başkanı ve muavinleri , Ankara merkez kumandanı ve emniyet direktörü ve müddeiumumi ve ağır ceza reisi, Ankara İlyönkurulu üyeleri , belediye ve umumî meclis başkan vekilleri , maliye ve hariciye başhukuk müşavirleri , Millî müdafaa ve Erkânıharbiye ve Dahiliye yaverleri , Ajans genel direktörü , Mah teşkilâtı başkanı, gazete başmuharrirleri , Osmanlı bankası direktörü, Kordiplomatik, ecnebi ajanslar, Erkânıharbiye ve M.M. ya beşer tane boş . Hariciyeden iki teşrifatcı. 25 boş millî müdafaa.

Kaynak: BCA, Fon Kodu: 490.01. Yer No:1159.69.2

EK-11. S.P Hastanesi 24 Şubat 1951 Balo Gecesi Vazife Alanlar

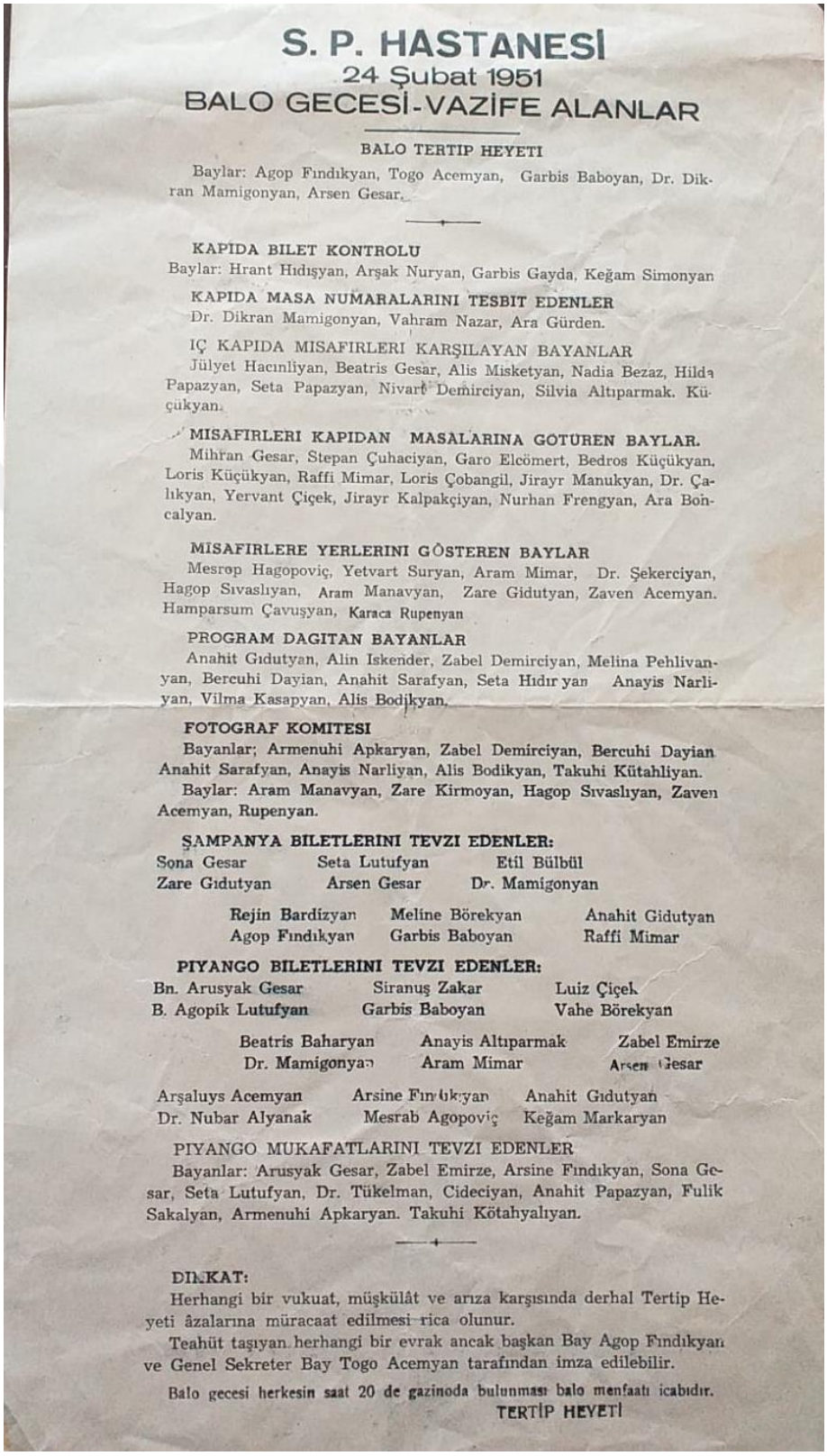

S. P. HASTANESİ
24 Şubat 1951
BALO GECESİ-VAZİFE ALANLAR

BALO TERTIP HEYETI

Baylar: Agop Fındıkyan, Togo Acemyan, Garbis Baboyan, Dr. Dikran Mamigonyan, Arsen Gesar.

KAPIDA BILET KONTROLU

Baylar: Hrant Hıdışyan, Arşak Nuryan, Garbis Gayda, Keğam Simonyan

KAPIDA MASA NUMARALARINI TESBIT EDENLER

Dr. Dikran Mamigonyan, Vahram Nazar, Ara Gürden.

IÇ KAPIDA MISAFIRLERI KARŞILAYAN BAYANLAR

Jülyet Hacınliyan, Beatris Gesar, Alis Misketyan, Nadia Bezaz, Hilda Papazyan, Seta Papazyan, Nivart Demirciyan, Silvia Altıparmak. Küçükyan.

MISAFIRLERI KAPIDAN MASALARINA GÖTÜREN BAYLAR.

Mihran Gesar, Stepan Çuhaciyan, Garo Elcömert, Bedros Küçükyan, Loris Küçükyan, Raffi Mimar, Loris Çobangil, Jirayr Manukyan, Dr. Çalıkyan, Yervant Çiçek, Jirayr Kalpakçiyan, Nurhan Frengyan, Ara Boncalyan.

MISAFIRLERE YERLERINI GÖSTEREN BAYLAR

Mesrop Hagopoviç, Yetvart Suryan, Aram Mimar, Dr. Şekerciyan, Hagop Sıvaslıyan, Aram Manavyan, Zare Gidutyan, Zaven Acemyan. Hamparsum Çavuşyan, Karaca Rupenyan

PROGRAM DAGITAN BAYANLAR

Anahit Gıdutyan, Alin Iskender, Zabel Demirciyan, Melina Pehlivanyan, Bercuhi Dayian, Anahit Sarafyan, Seta Hıdır yan Anayis Narliyan, Vilma Kasapyan, Alis Bodikyan.

FOTOGRAF KOMITESI

Bayanlar; Armenuhi Apkaryan, Zabel Demirciyan, Bercuhi Dayian Anahit Sarafyan, Anayis Narliyan, Alis Bodikyan, Takuhi Kütahliyan.

Baylar: Aram Manavyan, Zare Kirmoyan, Hagop Sıvaslıyan, Zaven Acemyan, Rupenyan.

ŞAMPANYA BILETLERINI TEVZI EDENLER:

Sona Gesar — Seta Lutufyan — Etil Bülbül
Zare Gıdutyan — Arsen Gesar — Dr. Mamigonyan

Rejin Bardizyan — Meline Börekyan — Anahit Gidutyan
Agop Fındıkyan — Garbis Baboyan — Raffi Mimar

PIYANGO BILETLERINI TEVZI EDENLER:

Bn. Arusyak Gesar — Siranuş Zakar — Luiz Çiçek
B. Agopik Lutufyan — Garbis Baboyan — Vahe Börekyan

Beatris Baharyan — Anayis Altıparmak — Zabel Emirze
Dr. Mamigonyan — Aram Mimar — Arsen Gesar

Arşaluys Acemyan — Arsine Fındıkyan — Anahit Gıdutyan
Dr. Nubar Alyanak — Mesrab Agopoviç — Keğam Markaryan

PIYANGO MUKAFATLARINI TEVZI EDENLER

Bayanlar: Arusyak Gesar, Zabel Emirze, Arsine Fındıkyan, Sona Gesar, Seta Lutufyan, Dr. Tükelman, Cideciyan, Anahit Papazyan, Fulik Sakalyan, Armenuhi Apkaryan. Takuhi Kötahyalıyan.

DIKKAT:

Herhangi bir vukuat, müşkülât ve arıza karşısında derhal Tertip Heyeti âzalarına müracaat edilmesi rica olunur.

Teahüt taşıyan herhangi bir evrak ancak başkan Bay Agop Fındıkyan ve Genel Sekreter Bay Togo Acemyan tarafından imza edilebilir.

Balo gecesi herkesin saat 20 de gazinoda bulunması balo menfaati icabıdır.

TERTİP HEYETİ

Kaynak: Sahaftan alınan bir belge, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-12. 29 Ekim 1953 Cumhuriyet Balosu Davetiyesi

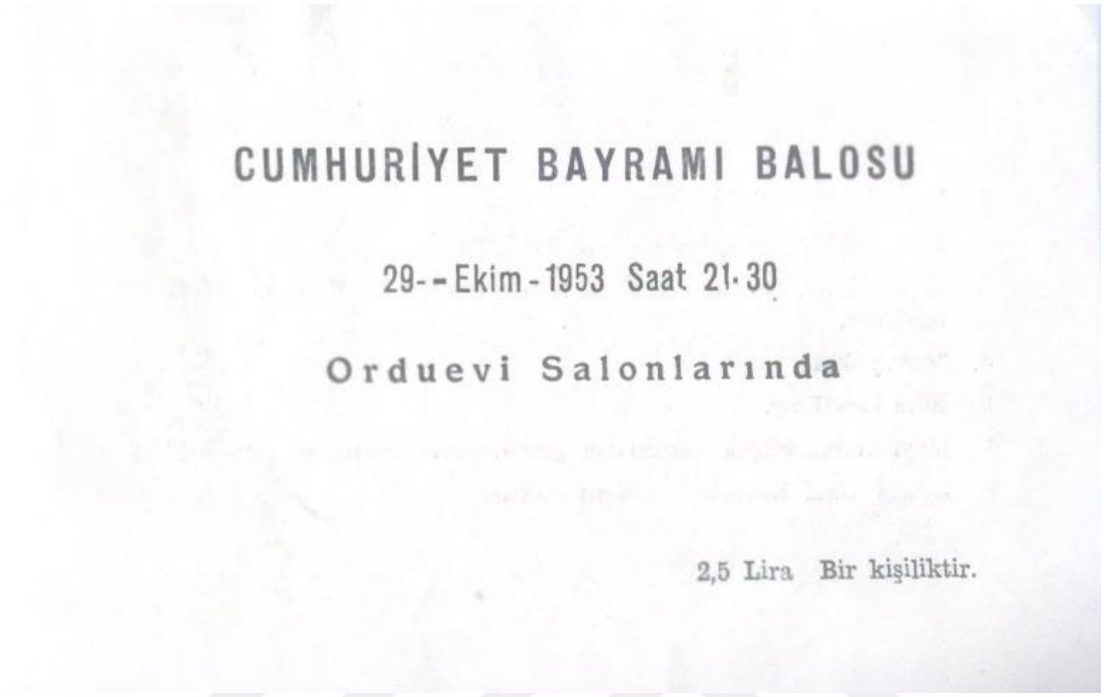
CUMHURİYET BAYRAMI BALOSU

29--Ekim-1953 Saat 21·30

Orduevi Salonlarında

2,5 Lira Bir kişiliktir.

Kaynak: Sahaftan alınan bir davetiye, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-13. Kütahya Yardımsevenler Derneği Tarafından 7 Aralık 1949'da Tertip Edilen Balo Giriş Bileti

Kütahya Yardımsevenler derneği
TARAFINDAN
7 Aralık 1946 Cumartesi günü
saat 21 de I. okul salonunda verilecek Baloya mahsus
giriş kartıdır
Bedeli
1 - Öğrenci ve çocuk getirilemez.
2 - Kapı 20,30 dan 22 ye kadar açıktır.
CUMHURBAŞKANLIĞI
İSMET İNÖNÜ ARŞİVİ
Yer No : 2/13-5
Decimal No :
Fihrist No : 8660-
1

Kaynak: CBA 02008660-2-492161

EK-14. Ankara Palas Balo Salonu

Kaynak: https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/627/ (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

EK-15. Celal Bayar ve balo kıyafetli kadınlar bir baloda

Kaynak: Sahaftan alınan bir fotoğraf, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-16. 23 Nisan 1929 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Ankara Palas'da Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından tertip edilen baloda

Kaynak: Ertuğrul Zekai Ökte, Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri 1922-1923, Cilt 1, Tarih Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s.536.

EK-17. Yeni yıl münasebetiyle tertip edilen bir çocuk balosunda çocuklar

Kaynak: Sahaftan alınan bir fotoğraf, Selva Kasımoğlu Özel Arşivi.

EK-18. Balo Gazetesi

GÜZEL SANATLAR

2.II.1952 — NEŞE ÖMRÜ UZATIR — Sayı: 5

Türk Yüksek Mimarlar Birliği Güzel Sanatlar Balosunu Sunmakla Şeref Duyar ve Bütün Ömrünüzü Neşe ve Güzellik İçinde Geçirmenizi Temenni Eder

Balomuz Nasıl hazırlandı?

Yapı Kongresi

Kaynak: Mimarlar Derneği 1927 Balo Gazetesi Tıpkı Basım Sayı 5

EK-19. Yunanistan Başbakanı Venizelos Cumhuriyet balosunda

Kaynak: 1 Teşrînisânî 1930 Cumhuriyet, s.1

EK-20. Bir Karikatür

Kaynak: 10 Kânûnusânî 1926, Yeni Gün, s.5

EK-21. Ali Avni Çelebi “Maskeli Balo”

Kaynak:https://www.alem.com.tr/sanatcilar/ali-avni-celebi-hakkinda-merak-edilenler-1074076 (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

EK-22. İbrahim Çallı “Balo”

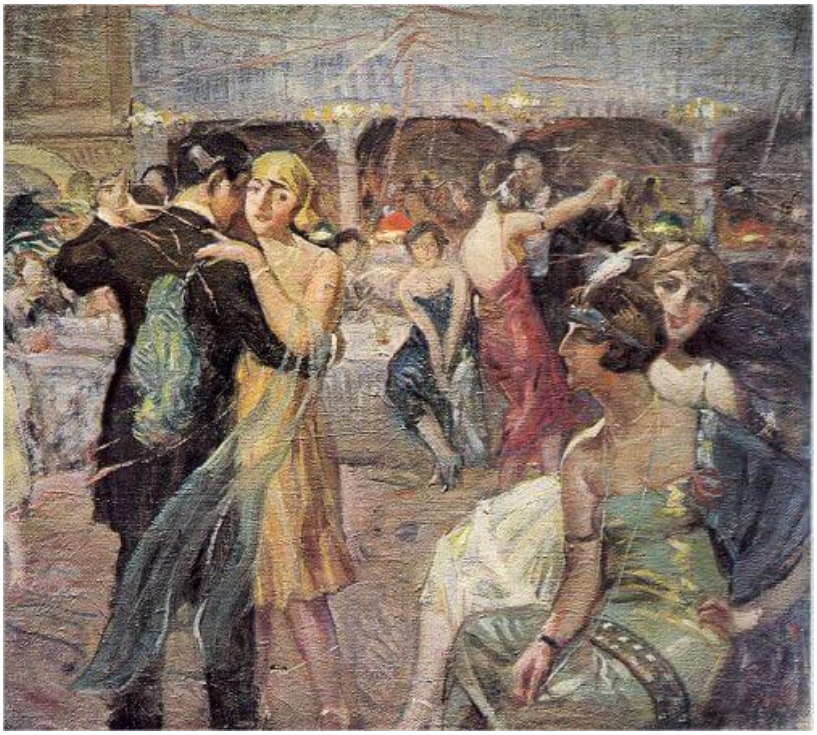

Kaynak:https://www.leblebitozu.com/turk-ressamlarin-eglenceli-resimleri/#google_vignette (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

KAYNAKÇA

1.Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Arşivi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

2.Resmi Yayınlar

TBMM Zabıtları

3. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet.

Hâkimiyet-î Milliye.

Illustrated London News.

Resimli Ay Mecmuası.

Tevhid-î Efkâr.

Vatan.

Vakit.

Mimarlar Derneği 1927, Balo Gazetesi.

Yeni Gün.

4.Basılı Eserler

75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları, Ed. Oya Baydar ve Derya Özkan, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

Adâb-ı Tââm: Osmanlıca Muâşeret Kitaplarında Sofra ve Yemek, Der: Emin Nedret İşli, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.

AK, Seyit Ali, Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

AKÇURA, Gökhan, Yıldızların altında: Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğlence Yaşamı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2022.

AKIN, Nur, Galata Ve Pera:19. Yüzyılın İkinci Yarısında, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1998.

AKINCI, Turan, Beyoğlu, Yapılar, Mekanlar, İnsanlar (1831-1923), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018.

AKKILIÇ, Yılmaz, Atatürk ve Bursa, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa, 2009.

ALİ, Kılıç, Atatürk'ün Son Günleri, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

ALTAY, Fahrettin, 10 Yıl Savaş, ve Sonrası 1912-1922, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970.

ANDREAS, Gottfried, Çev.: Turhan Aziz Beler, Görgü: En Yeni ve İleri Muâşeret Usulleri, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1943.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

_____; C. II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

_____; C. III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

ATAY, Falih Rıfkı, Çankaya, Ataürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar, Sena Matbaası, İstanbul, 1980.

BARDAKÇI, Murat, Atatürk'ün Mutfağı, Turkuvaz Kitap, İstanbul, 2022.

CEVDET, Abdullah, Mükemmel ve Resimli Adâb-ı Muâşeret Rehberi, Yeni Matbaa, İstanbul, 1927.

CEVDET, Ahmet, Tezakir, C.I, Ankara 1991.

ÇAĞLAYANGİL, İhsan Sabri, *Anılarım*, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1990.

ÇANKAYA, Necati, Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri, Basım Yeri ve Tarih Yok.

DENİZ, Hasan, En Yeni Muâşeret Kaideleri, Aka Kitabevi, İstanbul, 1961.

ERDURAN, Refik, Sabiha Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004.

GENTIZON, Paul, Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Çeviren: Fethi Ülkü, Ankara, 1983.

İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2006.

İstanbul'un Sokak İsimleri Tarihi, Us Medya Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

KARAKUŞ, Emin, 40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara, Hürriyet yayınları, İstanbul, 1977.

KAYNAR, Hakan, Projesiz Modernleşme Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2012.

KINROSS, Lord, Atatürk;Bir Milletin Yeniden Doğuşu, Sander Yayınları, İstanbul, 1984.

LÛTFÎ, Ahmed, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, Aktaran Yücel Demirel, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt II-III, İstanbul, 1999.

_____; Ahmed, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, Aktaran Yücel Demirel, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt IV-V, İstanbul, 1999.

MİTHAT, Ahmet, *Avrupa Adâb-ı Muaşereti Yahut Alafranga*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2016.

MOLLA, Abdülhak, Târîh-i Livâ-Sultan II. Mahmud Portresinden Farklı Bir Kesit, haz. Mehmet Yıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

MUZAFFER, Süheyla, Modern Adâb-ı Muâşeret : Subay - Asker - Memur - Mektepli ve Umumiyetle Herkes İçin, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1939.

Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dergileri, Talepler, Engeller, Mücadele: Yeni Harflerle Bilgi Yurdu Işığı (1917-1918), (Hz: Birsen Talay Keşoğlu), Libra Kitap, İstanbul 2019..

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, *Atatürk'ün Yurtiçi Gezileri 1922-1923,* Cilt 1, Tarih Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.

ÖNDER, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998.

SCOGNAMILLO, Giovanni, Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009.

SILANOĞLU, , Mukayeseli Modern Muâşeret: Görgü, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1962.

SİMAVİ, Lütfî, Teşrifaât ve Aâab-ı Muâşeret, Yay. Haz; Fatih Tetik ; Editör; Fahrettin Gün TBMM Millî Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Yayın Yılı Yok.

SLADE, Sir Adolphus, Türkiye Seyahatnamesi, Aktaran; Ali Rıza Seyfioğlu, Genel Kurmay Başkanlığı, Ankara, 1945.

SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

ŞAHİNGİRAY, Özel, Atatürk'ün Nöbet Defteri (1931-1938), Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara, 1955.

ŞİMŞİR, Bilal N., Atatürk'ün Hastalığı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989.

TARCAN, Selim Sırrı, Hatıralarım, Türkiye Yayınevi, Yayın Yeri Yok 1946.

TEPEDELENLİOĞLU, Nizamettin Nazif, Atatürk'ün Son Balosu, Osmanbey Matbaası Yayını, İstanbul, 1944.

TOPRAK, Zafer, Türkiye' de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2017.

TUNÇAY, Mete, Türkiye'de Piyango Tarihi ve Millî Piyango İdaresi, Millî Piyango İdaresi Yayını, Ankara, 1993.

TURAN, Esin Tüylü, *Mustafa Kemal Paşa Ve Harf İnkılâbı*, Cilt 3, 2018.

ULUSKAN, Seda, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.

US, Asım, *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım*, Vakit Matbaası, İstanbul, 1944.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakit, *Atatürk ve Harf Devrimi,* Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998.

YİĞİT, Nuyan, Atatürk'le 30 Yıl: İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

YURDAKUL, Yurdakul, *Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar*, Truva Yayınları, İstanbul, 2009.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

ZİYA, Safveti, Adâb-ı Muâşeret, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara, 1927.

5. Ansiklopediler ve Sözlükler

ALİ BEY, Lehcet'ül Hakayık, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, Yılı Belli Değil.

KOÇU, Reşâd Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul, 1958.

_____; Türk, Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1969.

Müzik Ansiklopedisi, Cilt 1, Odak Ofset, Ankara 1992.

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2016.

Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki, Karakuşak Basın ve Yayın, Tercüman Gazetesi, Cilt III, İstanbul, 1986.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.

Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, Cilt I. İstanbul, 1985.

6.Tezler

BOLAT, Bengül Salman, *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

ŞEN, Zeynep Dikici*, Erken Cumhuriyet Döneminde Başkentte Modernleşme, Eğlence Hayatı ve Ankara Palas*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

7.Makaleler

ASIM, Mustafa, "*Güzellik, Tuvalet, Sıhhat: Gerdan, Omuz Kollar*", Hanımlara Mahsus Gazete, No:300.

BABAOĞLU, Mehmet Uzun, *İstanbul Türk Ocağı'nın Musiki İle İlgili Kitapları, Broşürleri, Konserleri, Müsamereleri, Baloları, Davetiyeleri Ve Programları*, Türk Dünyası Araştırmaları, 2014.

BULUT, Funda, *Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide Romanında Batılı Bir Eğlence Kültürü: Balo*, Journal Of Eurasia Social Science/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 20, 2015.

DUMAN, Doğan, *"Cumhuriyet Baloları",* Toplumsal Tarih, S.37, Ocak 1997.

_____; *Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemine Batı Kültürünün Bir Yansıması Olarak Balolar*, Turkish Studies, S.11, 2016.

GEÇİKLİ, Recep Murat, *Toplumsal Alanda Yapılan Bazı İnkılapların Taşradaki Yansıması: Kastamonu ve Niğde Örneği, Atatürk Dergisi*, Cilt 4, Ankara 2015, s.2-5.

İŞPİRLİ, Mehmet, "Araba", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt III, İstanbul, 1991.

ŞİMŞİR, Bilal N., *Fes Olayı Türkiye - Mısır İlişkilerinden Bir Sayfa (1932 - 1933),* Cilt 48, Sayı 189-190, Ankara, 1984.

TURAN, Şerafettin, "Edirne Antlaşması", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt X, İstanbul, 1994.

8. İnternet Kaynakları

https://www.leblebitozu.com/turk-ressamlarin-eglenceli-resimleri/#google_vignette (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

https://www.alem.com.tr/sanatcilar/ali-avni-celebi-hakkinda-merak-edilenler-1074076 (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/627/ (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

https://historyontheorientexpress.tumblr.com/post/173159172861/sultan-abd%C3%BClmecidin-peradaki-i-ngiliz (Erişim Tarihi: 02.03.2024)

https://lcivelekoglu.blogspot.com/2018/02/beyoglu-balo-sokak-no16da-hermesin.html ((Erişim Tarihi: 02.03.2024)

https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1929/4/23/Ankara-Palasta-duzenlenen-bir-cocuk-balosunda-cok-sevdigi-Turk-cocuklari-arasinda-23041929-/1 (Erişim Tarihi: 02.03.2024)